

**BÂKÎ’NİN KLASİK VE MODERN TÜRK ŞİİRİNE
NOMİNAL ETKİSİ**

Bedriye AKTAŞ

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Ruken KARADUMAN
2021
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

BÂKÎ’NİN KLASİK VE MODERN TÜRK ŞİİRİNE NOMİNAL ETKİSİ
(Nominal Effect of Baki in the Classical and Modern Turkish Poetry)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bedriye AKTAŞ

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Ruken KARADUMAN

Bayburt

Şubat, 2021

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğretim Üyesi Ruken Karaduman danışmanlığında, 192221004 numaralı Bedriye AKTAŞ tarafından hazırlanan “Bâkî’nin Klasik ve Modern Türk Şiirine Nominal Etkisi” konulu bu çalışma 25/2/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Ü. Ruken Karaduman

İmza:

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Mehmet Sait Çalka

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Ü. Osman Oruç

İmza:

Bu Tezin Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

...../...../.....

Doç. Dr. Fatih GÜRBÜZ

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans Tezi olarak sunduğum “Bâkî’nin Klasik ve Modern Türk Şiirine Nominal Etkisi” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

25/02/2021

Bedriye AKTAŞ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada desteğini esirgemeyen eşim Hasan Aktaş'a ve teknik konularda yardımlarda bulunan oğlum Taha Huzeyfe Aktaş'a çok teşekkür ederim. Özge Atasoy'a da desteklerinden ötürü teşekkür ederim. Ayrıca danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Ruken Karaduman'a bu çalışmamdaki desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÂKÎ’NİN KLASİK VE MODERN TÜRK ŞİİRİNE NOMİNAL ETKİSİ

Bedriye AKTAŞ

Şubat 2021, 126 sayfa

On altıncı yüzyıl şairi Bâkî, Osmanlı edebiyat tarihi içinde ekol olmuş şairlerden biridir. Bâkî’nin edebî kişiliğinin tekâmülünde, şairlik yeteneğinin yanı sıra kendinden önceki şairlerin etkisi olduğu gibi, ilminin ve geniş kültürünün de büyük etkileri olmuştur. Bâkî, şairlik yeteneği ve şiirinin şöhreti nedeniyle daha yaşadığı dönemde ‘Sultânü’ş-Şuarâ’ unvanıyla taltif edilmiştir. Bu unvanla taltif edilmenin dışında yaşadığı yüzyılın son kırk yılına tartışmasız bir şekilde damgasını vurmuş, sürekli adından söz ettirmiş ve şiir tahtına oturmuştur. Edebiyat tarihi içinde böylesine önemli bir unvana sahip olan Bâkî, daha yaşadığı dönemden başlayarak günümüze kadar uzanan süreçte pek çok şairi etkilemiş ve sonradan gelen şairlerin birçoğu onu üstadı bilmişler ve şiirlerinde övgüyle anmışlardır. Bâkî ile aynı dönemi paylaşan, bu dönem şairlerini yakından tanıyan tezkireciler, onu devrinin en büyük şairi olarak görmüş ve bu fikirde birleşmişlerdir. Anadolu sahasının en büyük şairlerinden biri olması yönüyle edebiyat tarihine geçen Bâkî, kaside ve gazelde üstat sayılmıştır. Türk şiirini hızla geliştirmiş, ondan sonraki kuşaklar için ortam hazırlamış ve geniş ufuklar açmıştır. Bâkî, zekâsı ve güçlü edebî şahsiyetiyle Divan şiirini hem şekil hem de içerik bakımından mükemmelliğe ulaştırmıştır. Onun etkisi, yaşadığı devirden itibaren bugüne kadar kesintisiz bir şekilde şairler üzerinde sürmüştür. Bu çalışmamız, onun etkisinin bundan sonra da süreceğinin belgesi ve işaretidir. Bu konuda Bâkî, bir “mektep” olarak kabul görmüştür. Bu çalışmada nominal bağlamda Bâkî ile ilgili yazılan şiirler tespit edilip tasnife tabi tutulmuş ve tasnif neticesinde ortaya konan malzeme kısa yorumlarla desteklenerek bölümlere ayrılarak işlenmiştir. Söz konusu bu çalışma Bâkî’nin sadece klasik şiirde değil çağımız modern şairler üzerinde de etkisinin farklı şekillerde sürdüğünü göstermektedir. Bu çalışma ile hem klasik hem de modern şiire ait eserler taranarak Bâkî’nin klasik ve modern şairler üzerindeki etkisinin ‘nominal’ açıdan incelemesi ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bâkî, nominal, klasik şiir, modern şiir, Bâkî etkisi.

ABSTRACT
MASTER THESIS
NOMINAL EFFECT OF BAKI IN THE CLASSICAL AND MODERN TURKISH
POETRY

Bedriye AKTAŞ

February 2021, 126 pages

16th Century poet Bâkî is one of poets who had a doctrine in Ottoman literature history. The maturation of his literary personality is due to his wisdom and deep culture besides his talent and effect of previous poets. He was honored as ‘Sultanu’s-Şuara’ (The Sultan of poets) in his lived age for his literary talent and fame. By the way, he impressed last forty years of his century and was often mentioned, so had poem throne. Baki with his such crucial title has influenced many other poets from his age to today. Most of them called Baki as maestro of poetry and praised him in their poems. Tezkireciler (Biographers) who lived in the same age with Bâkî and knew almost all poets of the time very well agree on the opinion that he is the best. One of the best poets of Anatolian literary history Bâkî is assumed as the maestro of ode and gazel (lyric). He improved Turkish poetry, prepare suitable conditions for next generations and inspired them. Bâkî with his intelligence and strong literary personality perfected both in form and content. His influence continues over poets from his age till today. This study is a sign of his influence stay forever. Bâkî is assumed as a ‘school’ in this subject. In this study the poems written about nominal context were determined and classified, and the material produced as a result of the classification was supported by short comments and divided into sections. This study shows that Bâkî’s influence not only on classical poetry but also on modern poets of our age continues in different ways. The influence of Bâkî on classical and modern poets is investigated and evaluated in a nominal way by scanning either classical or modern poems in this study, Nominal effect of Bâkî in the Classical Turkish Theory.

Keywords: Bâkî, nominal, classical poetry, modern poetry, Bâkî effect.

İÇİNDEKİLER

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş.....	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi	2
Araştırmanın Amacı.....	2
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	3
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
Terim ve Tanımlar	4
Kuramsal Çerçeve ve Alan Yazın Derleme	5
Kuramsal Çerçevede Bâkî Etkisi	5
Alan Yazın Derlemesi.....	10
Yöntem Bölümünün Yazımı	11

İKİNCİ BÖLÜM

Bâkî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri	13
Hayatı.....	13
Edebi Kişiliği	15

Eserleri.....	17
---------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bâkî'nin Klasik Türk Şiirine Nominal Etkisi	18
--	-----------

Bâkî'nin Adının Zikredildiği Muhtelif Şiirler	18
Bâkî Adına Yazılan Müstakil Şiirler	35
Mersiyeler.....	35
Nazireler.....	38
Tahmisler.....	44
Tarih düşürmeler.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bâkî'nin Modern Türk Şiirine Nominal Etkisi	54
--	-----------

Bâkî'nin Adının Zikredildiği Muhtelif Şiirler	54
Bâkî Adına Yazılan Müstakil Şiirler	86
Mersiye.....	86
Nazireler.....	88
Teştirler/taştirler.....	89
Rubâîler.....	92
Gazeller.....	93
Bâkî'ye ithafî şiirler.....	97

BEŞİNCİ BÖLÜM

Klasik ve Modern Türk Şiirinde Bâkî'nin Etkisi ve Değeri Bağlamında Genel Bir Bakış.....	102
---	------------

Bâkî'nin Şiiri.....	102
Gazel Şairi Bâkî.....	103
Şairler Sultanı Bâkî.....	104

Üstat Şair Olarak Bâkî	105
Bâkî'nin Nakkâdlık Yönü	106
Bâkî'nin Sanatına Dair Övgüler	106
Bâkî'nin Bâkîliği /Kalıcılığı	107
Bâkî'nin Mirasını Devam Ettiren Şairler	108
Bâkî ve Diğer Şairler Arasında Yakınlık İlişkisi Kurma	110
Şairlerin kendilerini Bâkî ile Kıyaslaması	113
Bâkî'ye Atfedilen Kutsallık	114
Bâkî'ye Yönelik Eleştiriler	114
Sonuç, Tartışma ve Öneriler	117
Sonuç	117
Tartışma	119
Öneriler	119
Kaynakça	121
ÖZ GEÇMİŞ	126

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

G.	: Gazel
K.	: Kaside
Kıt.	: Kıt'a
Mer.	: Mersiye
Mu.	: Musammat
s.	: Sayfa
T.	: Tarih
Tah.	: Tahmis
T.b.	: Terci-i Bend
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

İlk örneklerini XIII-XIV. yüzyılda vermiş olan Divan Şiiri XV. yüzyılda Şeyhi, Ahmed Paşa ve Necati gibi şairler sayesinde gücünü etkili bir şekilde hissettirmeye başlamıştır. XVI. ve XVII. yüzyıla gelindiğinde ise Divan Şiiri'nin sağlam örneklerinin sunulduğu, özetle güçlenip kalıcılığına dair önemli bir işaret verdiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan Divan Şiiri'nin öyküsünün Osmanlı İmparatorluğu'yla benzer bir çizgide gittiğini görmek mümkündür. İmparatorluğun siyasi açıdan güçlü olduğu zamanlarda edebiyatın ve de sanatın değişik dallarında göze hemen çarpacak bir zenginlik bulunur.

Edebiyatı merkeze alırsak Yüksek Zümre Edebiyatı, Saray Edebiyatı olarak da adlandırılan/tanımlanan Divan Edebiyatı'nın çok özel bir yere sahip olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Divan Edebiyatı güçlü, köklü bir edebiyat olarak sivrildiği XVI. yy'da Fuzuli başta olmak üzere Hayali Bey, Taşlıcalı Yahya, Usuli, Hayreti, İshak Çelebi, Nev'i, Bağdatlı Ruhi gibi önemli şairler yaşamıştır. Bunların yanına hiç şüphe etmeksizin zamanın en görkemli hükümdarlarından Kanuni Sultan Süleyman tarafından kendisine Sultânü's Şuarâ unvanı verilen Bâkî'nin de adını eklemek gerekir. Bâkî; Fuzuli, Nef'i, Nabi, Nedim ve Şeyh Galip gibi Divan Şiiri'nde ekol olmuş isimlerden biridir.

Bâkî'nin nasıl bir öneme sahip olduğunu Mehmed Çavuşoğlu şu şekilde belirtmektedir:

Bâkî, kendi çağında ve sonraki yüzyıllarda gelen sanat ve edebiyat adamlarının çoğunun belirttiği gibi, şiirde söyleyiş tarzında yenilik yapmış, imâle ve zihaf denilen dil kusurlarını asgariye indirmiştir. Ahmedî'den Bâkî'ye kadar gelen şairler, Türkçe'yi aruza uydurmak için yapılan, hecelerde uzatma ve kısaltma şeklinde özetlenebilecek olan bu kusurları belli nisbette gitgide azaltmışlardı. Bâkî'nin şiirlerinde bunlar okuyanın dil zevkini incitmeyecek dereceye düşmüştür (Çavuşoğlu, 1991 s.539).

XVI. yüzyılın büyük usta şairi Bâkî, Divan edebiyatımızın en önemli isimleri arasında yer alan şairlerindendir. Bâkî, gençliğinde tanınmış, beğenilmiş ve üstat kabul edilmiş bir şairdir. Bâkî ile aynı dönemi paylaşan, Dönemin tezkire müellifleri başta olmak üzere Bâkî ile aynı dönemi paylaşan hemen bütün şairlerin onu devrin en büyük şairi olarak görmeleri ve bu fikirde birleşmeleri, Bâkî'nin hayatta iken ne kadar büyük bir ün kazandığını göstermesi bakımından önem arz eder. Bâkî ilk şiirlerinden itibaren geniş bilgi ve kültür birikimine sahip

olduğunu göstermiş; şiir sanatlarına, mazmunlara, şiir diline ve vezne hâkim bir şair olarak orijinallliği yakalamış ve sonraki kuşaklar için zemin hazırlamıştır. Büyük şair olmasında, şairlik yeteneğinin yanında ilminin ve geniş kültürünün de payı vardır. Bâkî, çocukluk yıllarını boş geçirmedigini ispat etmiştir. Daha yaşadığı devirden itibaren şairler üzerinde görülen etkileri, sonraki yüzyıllarda yaşayan şairler üzerinde de sürmeye devam eder.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Osmanlı Divan şiirinde Bâkî, ekol bir şahsiyet olarak kabul görmüş ve döneminin en büyük şairi olarak hayatının çok erken döneminde erişilmez bir şöhrete ulaşmıştır. Bâkî'nin edebi kişiliğinin tekâmülünde elbette devrinin usta sanatkârlarının etkisi büyüktür. Ancak Bâkî, üzerindeki bu etkileri kısa zamanda atarak şiirde orijinallliği yakalamış, sanatını zirveye taşımıştır. Nazım tekniği yönüyle kusursuzu yakalayan Bâkî, şiirin dış yapısını sağlamlaştırırken içyapısını da ihmal etmeyen, hayallerini inceden inceye işleyen usta bir şairdir. Bu yönüyle o, divan şiirinde bir merhale olarak kabul edilip hem çağdaşları hem de sonradan gelenler için üstat şair olarak görülmüştür. Nitekim divan şairi Bâkî, hem devrinde yetişen şairler, hem de sonraki devirlerde yetişen şairler üzerinde derin ve daimi etkiler bırakmıştır.

Bu bağlamda şairin divan şiirine etkisi olduğu gibi modern şiirde de etkileri olmuş ve etkileri olmaya devam etmektedir. Bâkî'nin klasik ve modern şairler üzerindeki etkisini ve yerini nominal açıdan tespit etme yoluna gittiğimiz bu çalışmamızda, Bâkî'nin klasik ve modern şiire nominal/ad olarak etkisini belirlemek konumuzu oluşturmaktadır. Nominal, ad olarak, isim olarak anlamlarında ele alınmış olup Bâkî'nin şairi etkilemiş olması ve şiirinde Bâkî adına yer vermesi konumuzu belirleme açısından önemlidir.

Bu konu bağlamında Bâkî'nin klasik ve modern Türk şiirine olan nominal etkisi nedir? Klasik ve modern şairler hangi hususta Bâkî'den etkilenerek şiirler ortaya koymuştur? Bu etkiler hangi boyutta ve bağlamda devam etmiştir? Gibi sorular çalışmamızda ele aldığımız konuya dair problemleri ortaya koymaktadır. Bu problemlere cevap verme adına yaptığımız çalışma, Bâkî'nin klasik ve modern Türk şiirdeki nominal etkisini tespit edip, ortaya koymayı konu edinir.

Araştırmanın Amacı

Osmanlı divan şiiri, oldukça sağlam sayılabilecek epistemik kültürel birikimiyle üretilen ve tarihsel geleneği olan bir şiirdir. Klasik divan şiirinde kültürel gelişmeler, siyasi gelişmeleri belli bir noktadan izler. XVI. yüzyıl Osmanlı toplumunda da bilim, kültür, sanat

ve edebiyatta devletin büyümesiyle orantılı olarak gelişmeler gözlenmiştir. Bu yüzyılda Fuzulî, Hayalî, Bâkî gibi şiire yön veren ve ekol olan büyük ustalar yetişmiştir. Divan şiirinin bu büyük ustaları kendilerinden sonra gelen şairleri etkilemişler ve onların bazıları da ustaları gibi şiirde örnek alınacak ekol şairler olmuştur. Döneminin son kırk yılında şiir tahtına oturan Bâkî, “Sultânü’ş-Şuarâ” olarak Anadolu sahasının tartışmasız en büyük üstat şairi olarak kabul edilir. Kendisi edebiyat otoritelerince gazel ve kaside üstadı sayılmıştır. Bâkî’nin şiirlerindeki söyleyiş kudreti ve edası, devrinden başlayarak pek çok şairi büyülemiş, kendinden sonra yetişen şairlerce örnek alınmıştır. Bu çalışma ile Sultânü’ş-Şuarâ Bâkî’nin Türk şiirine etkisi nominal yaklaşımdan hareketle tespit edilip değerlendirilme yoluna gidilecektir.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

XIII. yüzyıldan başlayarak XIX. yüzyılın sonlarına kadar varlığını sürdüren divan şiiri, kapsadığı uzun zaman dilimi dikkate alındığında Türk kültürü ve tarihi açısından çok zengin bir kaynak oluşturmaktadır. Bu bağlamda divan şairi Bâkî, hem devrinde hem de sonraki yüzyıllarda yetişen şairler üzerinde derin ve daimi etkiler bırakmış bir şairdir. Bâkî üzerine pek çok çalışma yapılmasına rağmen Bâkî etkisi hakkında genel ifadeler dışında herhangi bir çalışma yapılmaması konumuz açısından önem arzeder. Bu çalışmamızla divan şairi Bâkî’nin klasik ve modern Türk şairleri üzerindeki etkisi nominal (isim olarak) bağlamda yazılan şiirler üzerinden saptanma yoluna gidilecektir. Dolayısıyla bu çalışma, Sultânü’ş-Şuarâ Bâkî’nin Türk şairleri üzerindeki nominal etkisine ışık tutacaktır. Bu konuda yapılan ilk çalışma olması sebebiyle, edebiyat bilimi adına önemli ve faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmamızda öncelikle Edebiyat tarihi bağlamında kaynak kitaplar, Bâkî’nin Türk şiirindeki yerini belirleme konusunda önemli olmuştur. Bâkî üzerine yapılmış çalışmaların araştırılması ve bu bağlamdaki okumalar, konuyu belirleme noktasında fikir edinmemize katkı sunmuştur. Bâkî, XVI. yüzyılda yaşamış, şiirleriyle kendi döneminde pek çok şairi etkilemiş ve sonraki dönem divan şairleri üzerinde de etkili olmuş bir şahsiyettir. Bâkî’nin bu etkisi modern şairler üzerinde de devam eder. Bu çalışmamızda klasik ve modern şiirde Bâkî’nin etkisini “nominal” olarak incelememiz araştırmanın sınırlarını belirlemiştir.

Nitekim Bâkî’nin yaşadığı yüzyıldan günümüze şairler üzerinde etkili olmuş ve kimi şairler şiirlerinde Bâkî ismine yer verirken kimisi Bâkî etkisi ile nazire, tahmis, gazel, kaside gibi pek çok şiir yazılmıştır. Bâkî ile aynı dönemde yaşayan Ümîdî Divanı’nın üçte biri

Bâkî'ye nazire olarak yazıldığı görülmüştür ki örnekleme açısından önemlidir. Zira konunun kapsamlı olması ve kapsadığı uzun zaman dilimi sınırlandırmayı zorunlu kılar. Bu çalışmada alınan şiirler nominal olarak/ad olarak Bâkî adına yazılmış veya şiirin içinde Bâkî adına yer verilmiş şiirlerdir. Yaptığımız bu çalışma gerek klasik ve gerekse modern şiirde Bâkî'nin nominal etkisini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla “Bâkî'nin Klasik ve Modern Türk Şiirine Nominal Etkisi” çalışılmış ve bu şekilde sınırlandırmaya gidilmiştir.

Terim ve Tanımlar

Çalışmamızda yer alan bu bölüm genel olarak (tanım ve terimler konusu) Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi kitabından edinilmiştir:

Nominal: İsmen, ad belirtilerek yapılan anlamına gelmektedir. Nominal etki ise isminsöz içindeki itibâri değeri anlamında kullanılmıştır (Tuğlacı, 1972, s.2131). Çalışmamızda bu anlam doğrultusunda üzerinde durulan isim “Bâkî” ismidir.

Saraç: Deri ve meşinden muhtelif eşyalar yapan zanaatçı kimse.

Sirac: Osmanlı devletinde mum ve kandillerin yakımı bakımı işiyle görevli kimse.

Mersiye: Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı anlatmak için yazılan şiirlerdir.

Nazire: Bir davranışa bir söze benzeriyle karşılık vermek anlamına gelir. Edebiyatta, bir şairin şiirine başka bir şairce aynı ölçü, uyak ve redifte yazılan benzeri şiirdir.

Tanzir: Benzetme, benzetilme. Bir yazının şekil ve mana bakımından benzerini yapma. Divan edebiyatında bir şiirin benzerini yazmak anlamında kullanılır.

Tazmin: Bir dize ya da beytin başka bir şairce herhangi bir nazım biçimine tamamlanmasına ve böylece yazılan şiire denir.

Rubâî: Dört dizelik ve kendine özgü ayrı ölçüsü olan bağımsız bir nazım biçimidir. Birinci ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı, üçüncü dizesi genellikle serbesttir (aaba).

Muhammes: Her bendi beş dizeden oluşan nazım biçimine denir.

Tahmis: Sözlükte beşleme, beşli duruma getirmedir. Bir gazelin beyitlerinin üstüne aynı ölçü ve uyakta üçer dize ekleyerek yazılmış muhammese denir.

Taştir-Teştir: Bir gazeldeki mısraların arasına başka bir şair tarafından üç mısra ekleyerek oluşturulur. Taştirde eklenen mısraların gazel ölçü ve uyağıyla uyduğu gibi beytin anlamıyla da kaynaşması gerekir.

Tarih Düşürme: Önemli bir olayın yılını göstermek için ebced hesabıyla yazılan şiiirdir.

Kuramsal Çerçeve ve Alan Yazın Derleme

Kuramsal Çerçevede Bâkî Etkisi

Bâkî'nin, XVI. yüzyıl Divan edebiyatının en büyük şairlerinden olduğu hemen bütün kaynaklar tarafından ifade edilir. Devrinde Sultânü's- Şüarâ olarak anılan şairin, divan şiirinin en büyük üstatlarından biri olarak şöhreti daha sonraki yüzyıllarda da devam etmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır.

XVI. yüzyılda devletin gelişip güçlenmesi, ilim ve sanat hayatında özellikle de edebî faaliyetlerde büyük gelişmeleri beraberinde getirir. Bu konuda Fransız yazar Mme de Stäel'ın 'edebiyat toplumun ifadesidir' sözü örnek olarak verilebilir. (Çelik, 2015, s.61) Bu dönemde, nazım ve nesir sahasında muhtelif gelişmeler olurken kaside, gazel ve mesnevi yazma noktasında büyük şairler yetişmiştir. Kaside ve gazel alanında yetişen sırasıyla Zâtî, Fuzûlî ve Bâkî dönemin büyük üstatları olarak kabul edilir (Köprülü, 1981, s.383).

Döneminin büyük şairi Bâkî, İstanbul'da doğmuştur. Fakir bir ailenin çocuğu olan Bâkî, bir süre saraç çıraklığı yaptıktan sonra medresede tahsil hayatına devam etmeye başlamıştır. Bâkî, döneminin en ünlü müderrisleri olan "Ahaveyn" olarak tanınan Karamanlı Mehmet ve Ahmet Efendilerden ders alır. İleride büyük şöhret sahibi olacak şairin Nev'î, Üsküplü Valihi ve Hoca Sadeddin Efendi ders arkadaşı olur. Zekâsı ve kabiliyetiyle bu ilim ve sanat çevresinde kendisini tanıtmayı başarır ve on dokuz yaşlarında iken İstanbul'un genç şairleri arasına katılır. Bâkî'nin erken yaşta dönemin büyük şairi Zâtî ile tanışması ve hocasına sunduğu "Sünbül" kasidesi de onun tanınmasında ve şöhret bulmasında önemli olmuştur (Küçük, 1988, s.1-2).

Devrinde kudretli, tanınan ve başarılı şair olmasında edebî kültürünün ve ilminin etkisi büyüktür. Gençliğinden itibaren sanata önem veren Bâkî, kalıcı olanın peşindedir. Bâkî, kendinden önce gelen Türk ve İran şairlerinin fikirlerinden yararlanmış; onlardan ruhuna uygun bulduklarını ustaca yeniden işlemiştir. Sebahattin Küçük'e (1988) göre bu büyük şair üzerinde Şeyhî, Necâtî, Ahmet Paşa, Hayâlî ve Zâtî gibi dönemin büyük şairleri etkili olmuş; özellikle Necâtî, şairin edebi kişiliğinin tekâmülünde önemli yer almıştır. Ancak şairin bu

etkileri kısa zamanda atıp şiirde orijinalliği yakaladığı ve Türk klasizmini en yüksek seviyeye ulaştırdığı da bir gerçektir. Bu bağlamda Tanpınar'ın düşüncesi önemlidir: “Bir şairin büyüklüğünü anlamak için yaptığı şeyler kadar bozduğu şeyleri de hesaplamak lazımdır. Hakikî sanatkâr bozarak yapar. Kendinden evvel mevcut olan his ve hayal tarzlarını aynen kullanan sanat eseri, ölü bir eserdir.” (Tanpınar, 1977, s.25).

Bâkî, sanatının farkındadır. Nazım tekniğini mükemmelliğe ulaştıran Bâkî, içyapıyı da ihmal etmemiş, orijinal hayal ve mazmunlarla mısralarını süslemiş ve özellikle şiirdeki ses, ahenk unsurları üzerinde durmuştur. Bu konuda devrinde yazılan tezkirelerin onun eşsiz bir şair olduğunda birleştiklerini ifade eden Küçük, “Bâkî, Divan şiirinin bütün inceliklerini ve nazım tekniğini iyi bilen Türkçeyi kullanmada mahir bir sanatkârdır.” (1988, s.12-13) ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda Bâkî'yi yaşadığı şiir ortamı içinde en iyi değerlendirme olanağına sahip olan bu tezkirecilerin, onu devrinin en büyük şairi olarak görmeleri ve bu fikirde birleşmeleri, Bâkî'nin hayatta iken dahi ne kadar büyük ün kazandığını göstermesi bakımından önemlidir. Bâkî, devrinde “Sultan-ı Şâiran”, “Melîkü’ş-Şu’arâ” ve “Sultânü’ş-Şu’arâ” diye anılmıştır. “Onun sanat kudreti bütün Osmanlı tarafından tasdik edilmiş; kendi çağında sultânü’ş-şu’arâ’lığa yükseltilen bu şair, ölümünden sonra da bu mevkiinden indirilmemiştir.” (Banarlı,1971, s.596).

Bâkî, gençliğinden başlayarak hem yaşadığı devirde hem de sonraki yüzyıllarda yetişen şairler üzerinde derin ve daimi etkiler bırakmıştır. Daima üstat olarak kabul edilmiş olan Bâkî'nin yazdığı şiirleriyle ünü yayılmıştır. Bu konuda kendisinin üstat kabul ettiği ve şiirlerini ilk ona gösterdiği devrin bütün şairlerince itibâr gören Zâtî, onun büyüklüğünü benimseyip kabul etmiştir. Hocası olarak kabul gören Zâtî, Bâkî'nin bir beytini gazeline almış ve bunu kınayanlara: “Bâkî gibi bir şairin şiirini uğurlamak ayıp değildir.” diyerek cevabını vermiştir. Devrin büyük şair Nev’î üzerinde de Bâkî etkisi görülmüştür (Küçük, 1988, s.32).

Bâkî'nin çağdaşı şairler, Bâkî'yi tanzir, tahmis etmişler veya gazellerinde Bâkî ismine yer vermişlerdir. Bu şairlerden Ümidî, Bâkî'yi en çok taklit eden ve ona nazire yazan şair olarak anılır ki Bâkî ona kızar ve aynı zamanda da onun için “Ümîdî bizi yeniler.” dermiş. (Küçük, 1988, s.32) Bununla birlikte Gelibolulu Mustafa Âli, Vusûlî, Süheylî, Nef’î ve Nev’î-zâde-Atâyî gibi şairler, Bâkî'den etkilenmiş olup şiirlerinde Bâkî'ye yer vermişlerdir. Bu bağlamda Bâkî'yi bir mektep olarak kabul eden Nihad Sami Banarlı şunları ifade eder: “Daha hayatında başlayarak Bâkî gibi yazmak büyük bir meziyet sayılmış, Anadolu ve Balkanlar Türkçesi edebiyatında Bâkî gibi yazmak isteyenlerden mülhem bir ‘Bâkî Mektebi’ kurulup devam etmiştir.” (Banarlı, 1971, 596).

Bâkî'nin hayatta iken olduğu gibi öldükten sonra da şiirleriyle şairler üzerinde etkisi sürmüştür. Edebiyatın duayenlerinden Fuat Köprülü, Bâkî için döneminin büyük şairi olduğunu ve ününün Hint saraylarına kadar yayıldığını söyler. Aynı zamanda, zamanından başlayarak XVI-XIX. yüzyıl şairlerince büyük bir üstat sıfatıyla anıldığını bildirir. Ayrıca Bâkî hakkında, “Hakikatte de onun kasidelerinde, mersiyelerinde, gazellerinde yüksek bir sanatkârın eseri olduğunu gösteren bir üstünlük ve seçkinlik vardır.” (Köprülü, 1981, s.386) ifadesini kullanmıştır. “Gerek dönemi, gerekse ölümünden sonra etkisini ta Şeyh Galib’e kadar sürdüren Bâkî, ikinci sıradaki pek çok şairi etkilemesinin yanı sıra Türk edebiyatının en büyük şairlerinden Nef’î ve Şeyhülislam Yahya aracılığıyla Nedim’i de etkilemiştir.” (Mengi, 2011, s.175) şeklinde ifade eden Mine Mengi, Bâkî'nin yaşadığı devirden başlayan etkisini sonraki devirlerde de sürdürdüğünü söyler.

XVI. yüzyıl edebiyat için bir olgunluk çağı olarak alınır. “XVI. yüzyıl, Türk edebiyatında bir olgunluk çağıdır. Bâkî, Nev’î, Yahya, Celîlî, Azerî gibi üstatların kaside, gazel ve mesnevî yolunda kazandıkları başarı, Türk dili ve edebiyatını hızla geliştirmiş, ondan sonraki kuşağa ortam hazırlamış ve geniş ufuklar açmıştır.” (Levend, 1988, s.61) ifadeleriyle yazar Bâkî'nin sonraki dönemlerde de etkisini vurgulamaktadır.

Cem Dilçin Bâkî’yi, Divan edebiyatının beş altı büyük şairinden biri olarak görür. Onun daha hayattayken devrinin “Sultânü’ş-Şuarâ’sı” olarak yüceltilmiş olduğunu ve çağdaşı şairleri gölgede bıraktığını söylemiştir. Ayrıca İstanbul Türkçesinin inceliklerini ve akıcılığını şiirlerinde başarı ile yansıtmıştır. Bu durum, XVII. yüzyılda Şeyhülislam Yahya, XVIII. yüzyılda Nedim’le en büyük temsilcisini bulmuştur. Nitekim Bâkî, çağdaşı olan ve sonradan gelen pek çok şairi etkilemiş, onun gazellerine nazireler söylenmiştir (Dilçin, 2011, s.116).

Türk edebiyatına önemli katkıları olan Kaplan, eski eserlerin; tarihî, sosyal ve kültürel değerler taşıdığına inandığını dile getirir. Şiirin, insanın duygusal varlığının çağları, sınırları, dilleri ve gelenekleri ne olursa olsun aşkta, sevinçte, inançta, ölüm korkusunda, özlemde, üzüntüde ve gözyaşında, daima özde bir olduğunu gösterdiğini ifade eder. Bâkî, Osmanlı ordu ve hükümdarını ihtişamlı bir şekilde överken aynı zamanda ince aşk ve tabiat şiirleri de söyleyerek ortak duyguları dile getirmiştir. Onun söylediği beyitler, devrini aşan beşerî ve ebedî duygu ve düşüncelerin yükseldiğinin bir göstergesidir (Kaplan, 1976, s.191).

Divan şiirinde, Türklerin medeniyet değiştirdiklerini Tanzimat Fermanı’yla resmen dünyaya ilan ettikleri 1839 yılından sonra gerçek anlamda köklü değişiklikler başlamıştır. Türk sosyal hayatında önemli değişikliklerin yaşanması, Türk şiirinde de önemli

değişikliklere ve gelişmelere sebep olmuştur. Tanzimat'la başlayan Batılaşma süreciyle birlikte dışlanan ve geride bırakılan divan şiiri, dolayısıyla divan şairleri varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Tanzimat edebiyatının önde gelen şairlerinden Ziya Paşa, Klasik Türk şiirine yeni bir söyleyiş ve yeni bir ses getirmesiyle Bâkî'yi takdir eder ve onun için birinci/ilk müceddid demeyi uygun bulur: “Kim tarz-ı kadime kisve vermiş/Şir onun eliyle şekle girmiş/Bâkî“ye sezâ olunsa ta'yin /Ta'bîr-i müceddid-i nuhustîn.” (Göçgün, 2001, s.52) Bâkî'nin şiiri her daim yenidir, sanatta da yeninin sonu olmayacaktır.

Çağdaş Türk şiirinde Bâkî etkisinin devam ettiği görülmektedir. Hasan Aktaş (2002) Bâkî'nin gazel üstadı olarak şöhretinin günümüze kadar geldiğini şöyle ifade eder: “Bir gazel üstadı olan Bâkî'nin şöhreti günümüze kadar gelmiştir.” (s. 102).

İkinci Yeni şiirinin gelenek karşısındaki konumunu tespit etmeye çalışan yazar Cevat Akkanat, (2012) İkinci Yeni'nin gelenekle uyumlu olup olmadıklarını veya uyumlu oldukları ya da uzak düştükleri yönleri ortaya koymayı amaç edinmiştir. Bu bağlamda, Yeni Türk edebiyatının üç kaynaktan beslendiğini ve Divan edebiyatının bu kaynağın önemli bir kolunu oluşturduğunu ifade eder. Gelenek olarak gördüğü Divan şiiri hakkında İkinci Yeni sanatçılarının görüşlerine yer verirken, şair Bâkî hakkındaki görüşlere de değinir. Cemal Süreya “Divan şiirinde bence en önemli şairler, Fuzuli ve Bâkî'dir. İmparatorluğu en iyi anlatan Bâkî'dir.” (s. 168) demiştir.

Sezai Karakoç, yeni edebiyatı oluştururken, yeni edebiyatı eski edebiyatla bir bütün olarak görür: “Şair gelenektedir ki, başka bir zamanda yaşar, geçmiş şairler onunla çağdaş, o geçmiş şairlerle çağdaş olmuştur. Onlarla diyalog kurmuştur. Bir tür alışveriş başlamıştır.” (Karakoç, 1982, s.95) Aynı doğrultuda düşünen Tanpınar: “Bir millet her şeyden evvel kendi kendisini ciddiye almak mecburiyetindedir.” (Tanpınar, 1977, s.92) Ayrıca Tanpınar, “Gençleri seviyorum fakat canım şiir okumak isteyince Bâkî efendiyi açıyorum.” (1977, s.84) diyerek Bâkî'nin etkisini ifade etmiştir. Tanpınar, Fuzûlî ve Bâkî adlı bölümde Bâkî için:

Hayatın cilveleri karşısında çok sakın ve ölçülüdür. Rinddir, hazperverdir, dünya nimetlerinden hiç birini kaçırmak istemez, fakat hiç birine de lüzumundan fazla kendini kaptırmaz. O, tam manasıyla bir "grand seigneur" yahut bizdeki karşılığı ile eski Osmanlı büyüğüdür. İhtirasın yerine güzellik dediğimiz mucizeyi tatmaktan başka bir şey olmayan bir bağlanma, ıstırabın yerine hafif ve iyi ayarlanmış, her lahza kendisini geçen ve hepimizi birden ifade eden bir hüznün ona yeter. Biraz da naza benzeyen ve daha çok bir iyileşme sıtması gibi bizi yaşadığımız ana bağlayan bu

ölçülü hüznün, denebilir ki Bâkî'nin asıl hareket noktasıdır. Belki o, insan kaderini olduğu gibi kabul ettiği için onu kendi içinde yenenlerdendir (Tanpınar, 1977, s.147).

Bâkî, divan şiirinde bir merheladır ve hem çağdaşları hem de kendisinden sonra gelenlerce üstat şair olarak görülmüş ve şiirlerine pek çok nazireler yazılmıştır. Mamafih “klasik şiirimizde bir ‘Bâkî Mektebi’ meydana gelmiştir (Küçük, 1988, s.V).

Şair, bir söz/kelâm ustasıdır ki toplumun dinamitlerini psikolojik yönden ateşleyerek hayata ve insana yön verir. Bâkî mektebi, XVI. yüzyıldan günümüze kadar gelmiş olup bu mektepten pek çok şair ateş alarak nasiplenmiştir. “Bâkî Divanı baştan aşağı kıymetli madenler ve sanat eşyası ile doludur.” (Tanpınar, 1977, s.148) Nitekim bu mektepten Klasik şiirde Nev’î, Gelibolulu Mustafa Âlî, Nef’î, Neşâtî, Vusûlî, Süheylî, Nev’î-zâde-Atâyî, Cevrî, Vecdî, Nâ’ilî-i Kadîm, Ereğlîli Tûrabi, Beyânî, Nazîf, Nâbî, Sâbit, Sünbülzâde Vehbî, Erzurumlu Zihni, Bosnalı Âsım, Dürri, Şeref Hanım, Leyla Hanım, Sa’id Giray, Osman Nevres gibi şairler geçmiştir. Bu şairler Bâkî’den etkilenmiş olup bazıları nazire, tahmis, muhammes gibi Bâkî adına müstakil şiirler yazmış bazıları ise şiirlerinde Bâkî adına yer vermişlerdir.

Bâkî’ye duyulan takdir, Tanzimat’tan sonra da aynı kuvvet ve doğrultuda devam etmiş ve dönemin en salâhiyetli şairleri Ziya Paşa, Namık Kemal, Muallim Naci; Bâkî’yi Divan şiirinin merhalesi ve Türk şiiri lisanının kudretli bir sanatkârı kabul etmişlerdir. (Banarlı, 1981, s. 596) Nitekim Ziya Paşa şiirleriyle Bâkî’yi takdir etmesi konumuz açısından önem arz etmektedir.

Modern şiirde de Bâkî, pek çok şairin gönderme ve iktibas yaptığı şairdir. Nitekim Tanzimat’tan günümüze azımsanmayacak şekilde şairler üzerinde Bâkî’nin etkili olduğu ve etkili olmaya devam ettiği görülmüştür. Bu bağlamda Tahir Olgun, nazire ve teştir; Yahya Kemal taşır ve Necmettin Halil Onan modern mersiye diyebileceğimiz müstakil şiir yazmıştır. Arif Nihat Asya, Talat Sait Halman, Nâil Memik, Hilmi Yavuz, Bâkî’ye rubai yazan şairlerdir. Halil Nihat Boztepe, Cahit Külebi, Munis Faik Ozansoy, Attila İlhan, Bâkî için müstakil gazel yazmışlardır. Sefa Kaplan, Bedirhan Toprak, Ahmet Günbaş, Nihal Mirdoğan, Bâkî’ye ithafen müstakil şiir yazan diğer şairlerdendir.

Aynı zamanda Ziya Paşa’dan başlayarak Abdülhak Hamit Tarhan, Mehmet Celâl, Mithat Cemal Kuntay, Hasan Ali Yücel, Faruk Nafiz Çamlıbel, Hasan İzzettin Dinamo, Oktay Rıfat, Behçet Necatigil, Yusuf Mardin, İlhan Berk, Attila İlhan, Nüzhet Erman, Sait Maden, Sezai Karakoç, Hilmi Yavuz, Mustafa Nejat Sefercioğlu, Mehmet Taner, Hulki Aktunç,

Mehmet Atilla Maraş, Arif Ay, Mehmet Bulut, Hüseyin Avni Cinazoğlu, Murathan Mungan, Muhammet Güzel, Muammer Karadaş, Enis Batur, Hasan Aktaş, Fahri Kaplan, Ekrem Kaftan, Zeynep Sati Yalçın, Mustafa Hatipler, Necdet Karasevda, Ahmet Yozgat, Faysal Apak, Hüseyin Bülent Oskay, Mehmet Fatin Baki, Barış Erdoğan, M. Bahadır Dinçaslan, Alphan Akgül, Kemal Varol, Ünsal Ünlü ve Turgay Demirel şiirlerinde Bâkî'ye yer verir.

Bâkî, gerek klasik gerek modern pek çok şair tarafından beğenilmiş; onun kendi zamanında kurulan “Bâkî Mektebi” sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir. Klasik ve Modern Türk şiirinde epeyce kalabalık şair, Bâkî'nin kubbede ki hoş sedasından nasibini almış ve şiirine referans sağlamıştır.

Alan Yazın Derlemesi

Osmanlı divan şiiri içinde Bâkî, ekol bir şahsiyettir. Bu ekol şairle ilgili epeyce bir akademik çalışma yapılmıştır ve bu konuda literatür oldukça zengindir. Bununla birlikte hemen bütün eserlerde Bâkî'nin büyük şair oluşu, ekol olması ve hem döneminde hem de sonraki dönemlerde şairler üzerinde etkisinin olduğu yazılmasına rağmen bu konuyla ilgili Bâkî'nin Türk şiirine etkisi bağlamında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla bu noktada bizim sınırlarını çizmiş olduğumuz “nominal” etkileşim anlamında da herhangi bir çalışma mevcut değildir. Bu alanda hem divan şiirine hem de modern şiire ait eserler taranarak Bâkî'nin hem klasik şiirdeki hem de modern şiirdeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla kaynakçada da belirtilen Bâkî ile ilgili çalışmalar, konumuzu belirlemede ve çalışmamızda yol gösterici olmuştur.

Konuyla ilgili yapılan literatür taramasında, çalıştığımız konuda yapılan herhangi bir müstakil çalışma olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla çalışmanın alanında ilk olması bazı zorlukları da beraberinde getirir. Konuyla ilgili literatür taraması, özetlemeye çalıştığımız kaynaklardan yola çıkarak ve şiir kitapları taranarak elde edilen bulgular değerlendirilmeye alınmıştır. Devrinin “Sultanü’ş-Şuara’sı” olarak yüceltilmiş olan Bâkî'nin sonraki dönemlerdeki etkisi nominal bağlamda tespit yoluna gidilmiş ve kısa değerlendirilmelerle çalışmamızda işlenmiştir.

Bu konuda müstakil bir çalışmanın yapılmaması ve bu bağlamda bu çalışmanın ilk olması önem arz eder. Divan şiirinde oldukça öneme sahip Bâkî'nin Türk Şiirine etkisini tespit etme açısından da çalışmamız önemli ve gerekli görülmektedir. Divan şiirini daha iyi anlama ve yorumlama hususunda bu tarz araştırmaların ilim âlemi için faydalı olacağı ve önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmüştür.

Yöntem Bölümünün Yazımı

Bâkî'nin Klasik ve Modern Türk Şiirine Nominal Etkisi'nin konu edildiği bu çalışmada, öncelikle Bâkî Divanı ve Bâkî ile ilgili yazılmış muhtelif kaynaklardan gerekli bilgilere ulaşılmıştır. Bâkî ile ilgili yazılmış eserlerden elde edilen bu bilgiler, Bâkî'nin Türk şiirindeki yeri ve önemi hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamıştır.

Yöntem bölümü yazılırken öncelikle bu konuda literatür taraması yapılmış olup çalışma konumuz belirlemiştir. Daha sonra Bâkî'nin yaşadığı dönemden başlayarak günümüze kadar yazılan pek çok divan taranıp nominal/ad olarak Bâkî ile ilgili yazılan şiirler tespit edilmiştir. Belirli gruplandırmalar adı altında fişlenen şiirler, tasnif edilerek değerlendirmeye alınmıştır. Aynı şekilde modern şiirde yazılmış şiir kitapları da taranarak nominal anlamda Bâkî adına yazılmış ya da şiirinde Bâkî'ye yer vermiş şairlerin şiirleri tespit edilip kısa yorumlamalarla tasnif edilmiştir. Bu konuda Türk şiiri üzerine yapılan çalışmalar ve yazılan eserlerden önemli ölçüde yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular, yazma aşamasında ilgili bölümlerde toplanarak değerlendirilmiştir. Bâkî'nin hangi yaklaşım ve bağlamda etkisinin olduğu tespit edilerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Beş bölüme ayırdığımız çalışmamızın birinci bölümü olan Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, önemi ve gerekçesi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Bâkî ve dönemler hakkında genel bilgilere yer verilmiş olup şairin klasik ve modern şiirdeki etkilerine değinilmiştir. Bu konudaki çeşitli kaynaklardan elde edilen genel görüşler ve edinilen bilgiler genel bir değerlendirme çerçevesinde dikkatlere sunulmuştur.

İkinci bölümde Bâkî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri verilmiştir. Bu konuda Bâkî üzerine yapılmış olan S. Küçük'ün (1988) Bâkî ve dîvânından seçmeler, H. İpekten'in (2016) Bâkî hayatı- sanatı- eserleri bazı şiirlerinden seçmeler ve M.Çavuşoğlu'nun (2001) Bâkî ve dîvânından örnekler eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca S. Küçük'ün hazırladığı Bâkî Divanı çalışmamızda yararlandığımız birincil kaynaktır.

Üçüncü bölümde, Klasik Türk şiiri bağlamında Bâkî'nin nominal etkisi incelenmiştir. İlgili bu bölüm, Bâkî'nin nominal etkisi bağlamında pek çok divanın taranması sonucunda elde edilen verilerin seçilip tasnif edilmesi ve kısaca yorumlanmasıdır. İki başlık altında incelediğimiz bu bölümde; birinci kısımda muhtelif divanlardan içinde Bâkî adının geçtiği farklı beyitlere/şiirlere; ikinci kısımda ise Bâkî ile ilgili yazılan müstakil şiirlere yer verilmiştir. XVI. yüzyıldan başlayarak XIX. yüzyılın sonlarına kadar varlığını sürdüren divan şiirinin kapsadığı uzun zaman dilimi dikkate değerdir. Divanlar konusunda kişi ya da yüzyıl

sınırlandırmasına gidilmemiş; müstakil şiirlerde birer örnek ile kısaca gösterme şeklinde sınırlamaya getirilmiştir. Alıntılanan şiirlerde; şiirin alıntılandığı şairi divanı, şiirin sıra numarası, nazım türünün kısa yazılışı ve beyit veya bent numarası şeklinde bir gösterim ile kaynağa ulaşma kolaylığı sağlanmıştır.

Dördüncü bölümde, Modern şairlerin perspektifinden Bâkî değerlendirilmiş olup bu bölüm iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda, Bâkî ile ilgili yazılan muhtelif şairlerin şiirleri kısa yorumlarla işlenmiş; ikinci kısımda ise Bâkî ile ilgili yazılan müstakil şiirlere yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise klasik ve modern şiirden seçilen örneklerdeki Bâkî etkisi “nominal değer” bağlamında mukayeseli olarak metinlerarası bir okumayla değerlendirilmiştir.

“Bâkî’nin Klasik ve Modern Türk Şiirine Nominal Etkisi” ana başlığı altında oluşturulan bu bölümler alt başlıklara ayrılarak konunun kapsamlı olarak işlenmesi amacı güdülmüştür. Örneklendirme ve tasnif yöntemi ile ele alınan örnek şiirler, şerh yöntemiyle yorumlamıştır. Elde edilen veriler sonuç bölümünde değerlendirme yoluna gidilmiş, Bâkî hakkında dile gelen genellemelerin ne denli doğru olduğu, şiiri ve etkileri üzerine yapılan değerlendirmeler üzerine geliştirilen görüşler, tartışma bölümünde gündeme getirilerek işlenmiştir. Çalışmanın önemi bağlamında, genişletilmesi ve farklı alanlara taşınması konusunda öneriler gerekli görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

Bâkî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri

Hayatı

XVI. Yüzyılda 1526/27-1600 yılları arasında yaşayan Bâkî, zamanın büyük şairi olarak tanınmış ve kabul görmüştür. Bâkî çok erken yaşlarda şöhret olmuş ve yaşarken değeri bilinmiş ender şairlerdendir.

Asıl adı Mahmud Abdülbâkî olan Bâkî 1526/27 yılında İstanbul'da doğmuştur. Fatih Câmii müezzinlerinden Mehmet Efendi'nin oğludur. Babasının 1566 yılında hac yolculuğu esnasında vefat ettiği çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir. (Çavuşoğlu, 2001, s.7) Yoksul bir ailenin çocuğu olması nedeniyle saraç çıraklığına verilmiş. Bu konuda yeni bir görüş olarak Orhan Şaik Gökyay, bu kelimenin saraç değil, camilerde kandillerin yakılması ve bakım hizmetinde bulunanlara verilen ad manasını taşıyan “sirâc” olduğunu açıklamıştır. (Küçük, 1988, s.1) Okuma ve öğrenmeye merakı olan Bâkî, eğitimin için medreseye girebilmiştir. Kendilerine "Ahaveyn" denilen Müderris Karamanlı Mehmed ve Ahmed Efendi'nin derslerine devam etmiştir. Medresedeki öğrenimi sırasında Bâkî'nin okul arkadaşları arasında sonradan meşhur olan pek çok âlim ve şairler vardır. Bunlar arasında Nev'î, Üsküplü Valihî ve ünlü yazar Hoca Sadeddin Efendi de vardır (İpekten, 2016, s.11).

Bâkî bu arkadaşları arasında üstün gayretler göstererek çabucak kendini göstermeyi başarır ve zamanın edebî şöhretlerine nazireler yazarak şiirleriyle tanınır. Hocası Karahanlı Mehmet Efendi adına yazdığı “Sünbül” kasidesi şair olarak tanınmasında önemli olmuştur. Daha yirmi yaşına girmeden şiirdeki üstün kabiliyetini Zâtî gibi üstat bir şaire kabul ettirmiştir. Zamanın bir edebiyat okulu durumunda olan Zâtî'nin Beyazıt Camii avlusunda bulunan dükkânına sık sık uğramış olan Bâkî, orada sanat ve edebiyat sohbetlerine katılmış, şiirleriyle Zâtî'nin takdirini kazanmıştır. Zirâ Zâtî, Bâkî'nin bir beytini tazmin edip gazel yazmış ve kendini ayıplayanlara Bâkî gibi bir şairin şiirini almanın ayıp olmadığını övgü dolu sözlerle ifade etmiştir.

Bâkî 1553 yılında Süleymaniye müderrisi olan Kadızâde Şemseddin Ahmed Efendi'nin derslerine devam etmiştir. İlme büyük değer veren hocası, aynı zamanda Bâkî'yi himayesi altına alarak Süleymaniye medreselerinin yapımına nezaret etme görevine tayin edilmiş ve bu görevde bir yıl kalmıştır. 1555 yılında Kanuni'nin Nahçıvan Seferi dönüşünde kendisine sunduğu “cihân” redifli altmış beyitlik kaside ile Bâkî, Kanuni'nin takdir ve

iltifatlarını kazanmış olup lütuf ve ihsanına mazhar olmuştur. Kanuni'nin ihsan ve iltifatları ilk defa bu kaside ile başlamıştır. Kasidenin matla beyti şöyledir:

İtdi şehri şeref-i makdem-i Sultân-ı cihân

Reşk-i bâg-ı İrem ü gayret-i gülzâr-ı cinân (Bâkî Divanı, 2.K./1)

Hocası Kadızâde, 1555 yılının aralık ayında Halep kadılığına tayin edilince, Bâkî hocası ile beraber gitmiş ve orada kadı nayibliği yapmıştır. (Çavuşoğlu, 2001, s.7) Burada dört yıl kalan şair Bâkî, Halep Beylerbeyi Kubad Paşa'ya "Hilâl" kasidesini sunmuştur.

1560 yılında İstanbul'a dönerken Konya'da Şam'a gitmekte olan Şam kadısı Ebussuud Efendi'nin büyük oğlu Mehmet Çelebi ile tanışır. Ona bir kaside sunan Bâkî, kendisine babası Ebussuud'a hitaben bir tavsiye mektubu yazdırır. İstanbul'a döndüğünde mektupla birlikte Ebussuud Efendi'ye," âl" redifli "Lamiyye" kasidesini sunmuştur:

Agardı berf ile yir yir çemende cism-i nihâl

Niteki penbe-i dâg ile sîne-i abdâl" (Bâkî Divanı, 21.K./1)

"Böylelikle ona danışment oldu." (Çavuşoğlu, 2001, s.8) Bâkî, bu şekilde devlet büyükleriyle tanışıklık kurmaya başlamış ve pek çok devlet büyüğüne şiirler yazarak takdirlerini kazanmıştır. Önce Filibeli Mahmut Efendi vasıtasıyla Rüstem Paşa'ya ulaşmaya çalışan Bâkî, onun ölümü üzerine Semiz Ali Paşa'ya iki kaside sunarak takdirlerini kazanmayı başarır. Bâkî bu sayede devlet kapısında memur olarak basamakları tırmanmaya başlamıştır. Bâkî'ye önce 25 akçe ile mülâzemet verilmiştir. Sonra Silivri'de Ali Paşa medresesine müderris olan Bâkî, bir yıl sonra da 1564 yılında, maaşı artırılarak İstanbul'a Murat Paşa Medresesi müderrisliğine getirilmiştir.

Hayatında hızlı gelişmeler olan Bâkî, şöhretini artırmak için bir taraftan Kanuni'ye kasideler sunarken bir taraftan da gönderdiği şiirlerine nazireler yazmıştır. Edebî şöhretinin artması, meslek hayatında da ilerlemeler getirmiş ve kazancının artmasını sağlamıştır.

Kanuni Sultan Süleyman'dan büyük iltifatlar gören Bâkî'nin refah ve huzur dolu hayatı 1566 yılında Kanuni'nin ölümüyle son bulur. Kanuni'nin ölümünden sonra duyduğu üzüntüsünü ve geleceğe dair kaygısını, yazdığı ünlü mersiyesi ile dile getirir. II. Selim'e sunduğu mersiye ile umduğunu bulamayan şair, bulunduğu görevden de azledilmiştir. Üç yıl aradan sonra 1569 yılında Murad Paşa medresesine, arkasından da 1571 yılında Eyüp müderrisliğine getirilmiştir. Talihi dönen Bâkî, münşeat sahibi Feridün Bey vasıtası ile Sokullu'nun himayesini kazanarak 1573'de Sahn müderrisi olur. Yine bu kişiler sayesinde II.

Selim'in meclislerine katılma şansını elde eder. Bir yandan padişaha kasideler sunarken, onun şiirlerine nazireler yazar ve böylelikle padişahın takdirini kazanır (Küçük, 1988, s.4-5).

1574 yılında tahta geçen III. Murad zamanında da Bâkî'nin sanatındaki ilerleyişi devam ederken, maruz kaldığı iftiralar yüzünden görevinden azledilir. Aynı zamanda şair, İstanbul'dan uzaklaştırılır. Dostlarının devreye girmesiyle Bâkî, aklanarak 1576 yılında Edirne'de Selimiye müderrisliğine, arkasından Mekke kadılığına, bir yıl sonrada Medine kadılığına atanır. 1581 yılında azledilerek İstanbul'a geri çağrılır. Yazdığı Mekke Tarihi'ni, kaside ve birkaç gazelini III. Murad'a sunar (Küçük, 1988, s.6).

Azl ve görevlendirmelerle Bâkî, iki kez İstanbul kadılığına, iki kez Anadolu kazaskerliğine ve Rumeli kazaskerliğine getirilir. Böylelikle Bâkî en çok istediği şeyhülislamlık makamına ulaşabileceği umuduna kapılır. Bu umut, III. Mehmed zamanında da devam eder. Ancak çok istediği şeyhülislamlık makamına ulaşamayan Bâkî, üst üste aziller ve görevlendirmeler sebebiyle sinirleri yıpranarak hastalanır. Bu hastalığı neticesinde 7 Kasım 1600'de vefat eder (Küçük, 1988, s. 8). Mehmet Çavuşoğlu ise Bâkî'nin ölüm tarihini "7 Nisan 1600 Cuma günü vefât etti." (Çavuşoğlu, 2001, s.10) şeklinde vermiştir.

Bâkî'nin ölümü, sanat ve edebiyat çevresinde büyük üzüntü yaratır. Devrin devlet büyüklerinin, âlim ve şairlerin katıldığı Bâkî'nin şanına layık büyük bir törenle toprağa verilir. Fatih camiindeki törende cenaze namazını Şeyhülislam Sunullah Efendi kıldırır ve tabutunun önünde Bâkî'nin "Kadrini seng-i musallâda bilüp ey Bâkî/Durup el bağlayalar karşına yârân saf saf" beytini okumuştur (İpekten, 2018, s.20).

Cenaze, Edirnekapı dışında bir mezara gömülür ve mezar taşına Bağdatlı Hâdî'nin düşürdüğü tarih yazılır:

"Bâkî Efendi gitti 'ukbâya bin sekizde"

Edebi Kişiliği

Bâkî, divan şiirinin büyük şairlerindendir. Bâkî hakkında bilgi veren kaynaklar onun eşsiz bir şair olduğu hususunda birleşirler. Bâkî'nin yaşadığı dönemden itibaren başlayan ünü günümüze kadar süre gelmiş ve bütün çevrelerce Sultânü's-Şu'arâ olarak kabul görmüştür. Bâkî, kudretli bir şairdir. Kudretli olmasında en büyük etken kabiliyeti olduğu gibi edebi kültür ve ilminin de etkisi büyük olmuştur. Bâkî, divan şiirinin inceliklerini ve nazım tekniğini iyi bilen ve kullanan bir şair olarak Türkçe'yi kullanmada mahir bir sanatkârdır.

Bâkî şiiirlerinde, kendinden önce gelmiş Türk ve İran şairlerinden aldığı fikirleri, ruhuna uygun olarak işlemiş ve yeniden bir üretime gitmiştir (Küçük, 1988, s.12).

Bâkî zevke, sefaya ve eğlenceye düşkün bir şairdir. Gül devri benzetmesini yaptığı insan ömrünün, ilkbahar kadar kısa olduğunu savunarak hayattan kâm almayı önceler. (Küçük, 1988, s.13) Şiiirlerinde tasavvufi aşktan uzak olan şair, beşeri aşkı işler. Gerçek aşk dünya aşkıdır. Bâkî bütün güzel ve güzelliğe âşıktır. Şiiirlerinde de coşkunluk içinde bu aşkı işlemiştir. Bu yönüyle Bâkî, Nedîm'in başlangıcı sayılır. Bâkî ölümü rind bir edayla karşılar, her şeyin son olduğu gibi insanda yok olacaktır. Gam ve üzüntü çekmeye gerek yoktur. Bunun için Bâkî ölümden korkmaz, sadece sevdiklerinden ayrılacağı için kalbi burkulur (İpekten, 2016, s.32).

Bâkî'nin şiiirlerinde tabiat önemli yer tutar. Bâkî'nin şiiirinde yer alan tabiat, gerçek ya da soyut olsun tablolar çizilerek anlatılmıştır. Bâkî'nin şiiirini okuyan birisi, bir ressam gibi şiiiri tablo haline getirebilir. Bu Bâkî'nin en önemli özelliğidir. Bâkî'nin şiiirlerinde yaşadığı dönemin sosyal hayatını, zenginliğini ve özelliklerini bulmak mümkündür. Divan şairleri yaşadığı hayattan kopmuş, ilgisiz gibi durmalarına rağmen Bâkî'de bu biraz daha farklıdır. Yaşadığı hayatın olumlu ve olumsuz yönlerini şiiirinde bulmak mümkündür. Bâkî zengin bir dönemin şairi olduğunu şiiirlerinde hissettirmiştir (İpekten, 2016, s.35-36).

Bâkî şiiirlerinde şekil yönünden mükemmelliğe önem vermiştir. Nazım tekniği son derece güçlü olan şair, hayalleri inceden inceye işleyerek kusursuz söyleyişi ön planda tutar. Bâkî'nin şiiiri yapmacıklıktan uzak, kolayca bir çırpıda söylenivermiş gibidir. Bâkî şiiirlerinde edebi sanatlara fazla yer vermiş ve çokça kullanmıştır. Bâkî'nin aruz ölçüsüne hâkimiyeti, şiiirlerinin şekil mükemmelliğine ulaşmasında en büyük etkenlerdendir.

Türk dilini şiiirlerinde ustalıkla kullanan Bâkî, İstanbul halkının kullandığı sözler ve deyimlerle süslenmiş olan İstanbul Türkçesini şiiirimize yerleştirmiştir. Mısralarının çoğunluğunda sâde ve tabî bir Türkçe kullanmayı tercih etmiştir. Bu yönüyle Bâkî, Nedim'i müjdeleyen şair olarak düşünülmüştür (Timurtaş, 1987, s.X).

Bâkî şiiirlerinde atasözlerine özellikle deyimlere yer vermiştir. XV. Yüzyılda şiiirine girmeye başlayan halk deyimlerini, Bâkî şiiirinde devam ettirmiş olup mısralarının anlamca daha zengin bir duruma gelmesini sağlamıştır (Küçük, 1988, s.12-30).

Eserleri

Divân: Bâkî'nin en önemli eseri Divân'ıdır. Bâkî'nin Divân'ı şairin ölümünden otuz yıl kadar önce tertiplenmiş olup, yıllar geçtikçe şiirlerle genişlemiştir. Türkiye ve Avrupa kütüphanelerinde çok sayıda yazma nüshaları bulunmaktadır. Bâkî Divân'ı yeni harflerle Sadeddin Nüzhet Ergun tarafından Bâkî, Hayatı ve Şiirleri adı altında 1935'te basılmıştır. Bâkî Divân'ı üzerine en kapsamlı çalışma, Sabahattin Küçük tarafından yapılmıştır (Bâkî Divanı, Tenkitli Basım, Haz. Sabahattin Küçük, TDK. Yay. 601, Ank. 1994). (Küçük, 1988, 36-39).

Me'âlimü'i-yakîn fî sîreti Seyyîdi'i-Mürselîn: Gönderilmiş peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed'in huyunda gerçek bilgi anlamına gelen bir siyer kitabıdır. Arap âlimlerinden Kastalani'nin yazdığı El-Mevâhibü'l-Ladüniyye bi'l-Minâhi'l-Ahmediyye adlı siyeri esas alınarak yazılmıştır. İslam ülkelerinde çok rağbet gören bu eseri, Bâkî tercüme etmiştir. Ancak tercüme sırasında başka eserlerden de yararlanmış olup, eser bir tercüme eser görünümünden çok telif eser görünümündedir (Küçük, 1988, s.40).

Fazâ'il-i-Cihâd: Arapçadan tercüme bir eserdir. Müslümanları cihada davet eden eser Ahmed b. İbrahim'in Arapça eserinden Türkçeye çevrilmiş, Sokullu Mehmet Paşa'ya sunulmuştur. Eserin önsözü inşa örneği olacak kadar ağır dille yazılmasına rağmen sade ve anlaşılır bir dille yapılmıştır (İpekten 2018, s.43).

Fezâyil-i Mekke: Kutbeddin Muhammet b. Ahmed Mekkî'den Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle Türkçe'ye çevrilmiş, Bâkî'nin Mekke kadılığı sırasında tamamladığı eserdir. Mekke tarihinden ve Osmanlı padişahlarının Mekke'de yaptığı eserlerden söz eden bu eserin başlangıç kısmı süslü bir dille, çeviri kısmı ise sade bir Türkçe ile yazılmıştır (Çavuşoğlu, 2001, s.12).

Hadîs-i Erba'în Tercemesi: Nev'izâde Atâyî'nin Eyüp müderrisliğinde bulunduğu sıralarda Ebâ Eyyüb-i Ensârî'den rivayet edilen hadisleri toplayıp tercüme ettiğini söylüyorsa da böyle bir esere rastlanmadığı söylenilmektedir (Çavuşoğlu, 2001, s.12).

(Bu bölümde Bâkî'nin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri Sabahattin Küçük'ün Bâkî ve Dîvânından Seçmeler, Halûk İpekten'in Bâkî Hayatı-Sanatı-Eserleri Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Mehmet Çavuşoğlu'nun Bâkî ve Dîvânından Örnekler kitaplarından yararlanılarak yazılmıştır).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bâkî'nin Klasik Türk Şiirine Nominal Etkisi

Klasik şiirde bir merhale olarak kabul edilen Bâkî, daha hayatta iken çok geniş bir şöhret ve itibar kazanmış hem devrinde hem de daha sonraki yüzyıllarda yaşayan şairler üzerinde tesiri olmuştur. Bâkî, kendinden önce gelen ve çağının üstat şairlerinin etkisinde kendini yetiştirmiş ve bu etkiden kurtularak kendi tarzını oluşturmuştur. Onun sanattaki kudreti bütün Osmanlı şairleri ve tezkireciler tarafından kabul edilmiştir. Klasik Türk şairleri de Bâkî tarzını geliştirerek geleceğe taşımışlardır. “Gerek dönemi, gerekse ölümünden sonra etkisini ta Şeyh Galib’e kadar sürdüren Bâkî, ikinci sıradaki pek çok şairi etkilemesinin yanı sıra Türk edebiyatının en büyük şairlerinden Nef’î ve Şeyhülislam Yahya aracılığıyla Nedim’i de etkilemiştir.” (Mengi, 2011, s.175) Nitekim Bâkî, yaşadığı devirden başlayan etkisini sonraki devirlerde de sürdürmüştür. Bu bölümde Klasik şiirde Bâkî’nin nominal/isim olarak konu edinen şiirler ele alınmıştır.

Bâkî’nin Adının Zikredildiği Muhtelif Şiirler

Sanatçı, ileriye gören ve sanatını devamlı ileriye taşıyan kişi olarak düşünülür ki eski eserler; tarihsel, sosyal ve kültürel değerlerin taşınmasında önemlidir. Şiir, insanın duygusal varlığının çağları, sınırları, dilleri ve gelenekleri ne olursa olsun; aşkıta, sevinçte, inançta, ölüm korkusunda, özlemde, üzüntüde ve gözyaşlarında daima özde bir olduğunu ifade eder. Şair, ortak duyguları şiirleştirir ki Bâkî, çağının şairidir. Büyük şair olmasında, şairlik yeteneğinin yanında ilminin ve geniş kültürünün de büyük etkileri olmuştur. Nitekim Bâkî’nin şiirleri devrini aşan şiirlerdir ve şairleri etkilemiştir. Şairler, onun gerek kişiliğinden gerek şiirlerinden veya sanat tarzından etkilenip bu etkileri şiirlerinde ifade etmişlerdir. Bu bölümde içinde “Bâkî” ismi geçen şiirler tespit edilmiş; herhangi bir başlıklandırmaya gidilmeden kısa yorumlamalarla genel değerlendirmelere gidilmiştir.

Bâkî ile aynı yüzyılı paylaşan Nev’î (1533/5-1599), daha önce de belirtildiği gibi, “Ahaveyn” adlı Karamânî Mehmet ve Ahmet Efendilerden feyz almış, Bâkî ile ders arkadaşlığı yapmıştır. Birden fazla şiirinde Bâkî’ye yer veren Nev’î, ona gösterilen ilginin kendisine gösterilmediğinden yakınmakta, bu ilgiden dolayı da biraz da kıskandığını sezdirmektedir ki bunu mısralarında sıkça ifade eder.

Şair Nev’î, Bâkî’nin şiirini kendi şiiriyle mukayese ettiğinde kendi şiirinin daha güzel ve üstün olduğunu ifade etmektedir. Nev’î’nin nazmını/şiirini görenler bu inci gibi kıymetli

sözleri kulağına inciden küpe yapmıştır, bu durumda onun kulağına Bâkî'nin sözü ağır, can sıkıcı ve bıktırıcı gelse bunda şaşacak ne var diyerek dile getirir:

Nazm-ı Nev'î'yi görüp dürr-i binâgûş itdi

N'ola Bâkî sözi gûşına anun gelse girân (Nev'î Divanı, XL. K./19)

Bâkî, gençliğinden itibaren devletin önde gelenlerinin yakın ilgisini görmüş ve himaye edilmiştir. Nev'î ise istediği ilgiyi ve desteği görememiş bu nedenle yakınmaktadır. Nev'î şiirinde, erken dönemlerinde Bâkî'ye gösterilen ilgi kendisine de gösterilmiş olması durumunda, Bâkî'nin şiirini cur'a (kadehin dibinde kalan yere dökülen bir yudum, şarap artığı) gibi ayağa salacağını ifade eder:

Şi'ir- Bâkî'yi salardum cur'a gibi ayağa

Başuma toğsa benüm de mihr-i devlet subh-dem (Nev'î Divanı, XXXVI. K./10)

Nev'î, Bâkî'yi, Kanuni Sultan Süleyman'ın lütfu ve iltifatının “Selmân-ı zâman” zamanının Selmân'ı yaptığını ve onun gibi üne kavuştuğunu ifade eder. Nitekim Bâkî'de, “Husrevâ Bâkî kulun nazm içre Selman olmağa/Hep senin lütfun mu'în olmuştur ihsânın zahir.” (Bâkî Divanı, 145. G/5) beyiti ile kendisini hamisinin lütfu ve ihsanı Selman yaptığını itiraf eder. Selman, XIV. yüzyılın Fars edebiyatının güçlü şairidir ve hem Farsça hem Türkçe yazmış olup daha sonraki şairler tarafından örnek alınmış, şiirlerine nazîreler yazılmıştır. (Karaismailoğlu, 2009, s.447) Nev'î, Bâkî'nin Selman seviyesinde bir şair olduğunu onaylar. Nitekim Nev'î beytinde, Bâkî'ye gösterilen ilgi kendisine gösterilse “Zahir-i vakt” olacağı kanaatındadır. Dolayısıyla kendisinin de İranlı şair Zahir gibi olabilmesi için desteklenmesi gerektiğini ifade eder:

Nev'î'ye lutf it mu'în ol kim Zahir-i vakt ola

Bâkî'yi lutf-ı Süleymân itdi Selmân-ı zâman (Nev'î Divanı, XXXVII.K./36)

Nev'î başka bir beytinde, Bâkî'nin şiirini gördüğünde aklının başından gittiğini ve sarhoş olduğunu; o sarhoşlukla Bâkî'nin şiirine nazire olan şiirini yazdığını ifade etmiştir. Nev'î, Bâkî'nin “Hûn-ı dil mey kâse-i ser anda bir peymânedür/İşret-âbâd-ı mahabbet bir aceb mey-hânedür.” (Bâkî Divanı, 136. G/1) Gönül kanı şarap, kafatası orada bir kadehtir ve muhabbet işret-âbâdı şaşılacak bir meyhanedir anlamında ki matlalı gazeline nazire yazmıştır:

Mest-i lâ'ya'kıl görelden Nev'î benden ruyunu

Şi'r-i Bâkî'ye nazîre dir acep ferzânedür (Nev'î Divanı, 163.G./5)

İlk şiirlerinde **Çeşmî** mahlasını daha sonra ise **Âlî** mahlasını kullanan **Gelibolulu Mustafa Âlî** (1541-1600), Bâkî'nin şiirinden etkilenen şairler arasında sayılmıştır (Küçük, 1988). Divan şairleri arasında kendilerini bir başka şairle övmeleri bir gelenektir ve bazı şairler, şairliği herkesçe beğenilen şairlerden kendi şiir sanatlarını üstün tutarak övünürler. Nitekim şairin başka bir şairi bu şekilde anması o şairi beğendiğinin ifadesidir. Bu bağlamda Bâkî ile aynı dönemde yetişen Gelibolulu Mustafa Âlî, Bâkî'nin çağında şöhret bulup taltif edilmesini dile getirir. Gelibolulu Mustafa Âlî, beyitte tekrar anlamına gelen “yine” kelimesiyle Bâkî'ye bir kez daha bol lütufta bulunulduğunu ve üst görevlere atandığını ifade etmiştir. Âlî'nin kastettiği Bâkî için tekrarlanan bol lütuf Silivri'deki Pîrî Paşa Medrese'sine tayini olmalıdır ki iki kat maaşla müderrisliğe getirilmiştir. (Küçük, 1988, s.4) Padişah, Bâkî'ye daha öncede bol lütuf ve ihsanda bulunmuştur. Şair, şiir sahasında Bâkî'nin etkisinin ve şöhretinin farkındadır, kendisinin böyle bir şöhret ve tesirinin olmamasını hazmedemeyerek Bâkî'ye olumsuz nazarla yaklaşır:

İtdürüp kat-ı merâtib yine Bâkî kulına

Kıldı hakkında anun lutf-ı cezilin tekrar (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 41.K./14)

Buna rağmen Gelibolulu Mustafa Âlî, padişaha hitapla söz ehline açık olmasını salık verir. Bahtlarının açılıp kendileri için uğurlu olacağını düşündüğü devlet kapısında Bâkî ile kendisine bir yer, makam verilmesini şiiri aracılığıyla talep ettiğini belirtmektedir. Zira şair, kendi şiirdeki konumunu Bâkî ile aynı seviyede eş olarak görür:

Zahir ol ehl-i nazmun husrevâ Âlisi Bâkîsi

Kapunda ehl-i divân olsun irsün baht-ı firûza (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 45.K./2)

Şair Âlî başka bir beytinde kendi şiirlerini Bâkî'ye övdürür: Bu sihirli güzel sözleriyle Âlî'nin şiirlerini Bâkî görse beğenerek “âferin” deyip övecektir:

Âferin ancak ola sihr-i helâl

Şi'r-i Âliye dir görüp Bâkî (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 1462.G./5)

Nitekim Âlî, şiirlerini Bâkî'nin şiiriyle kıyaslayarak kendi şiirini, ruha gıda veren taze bir nimet benzetmesiyle anlatırken Bâkî'nin sözlerini “irteye kalmış ta'âma” irteye kalmış yemeğe benzetmiştir:

Gıdâ-yı rûha Âlî her sözün bir tâze ni'metdür

Ne benzer irteye kalmış ta'âma güfte-i Bâkî (Gelibolulu M. Âli Divanı, 1465.G./6)

Buna rağmen şair, şuara/şairler defterine birileri tarafından adının yazılmadığı ve kendisinin Bâkî'ye teşbih edilmediğinden yakınmaktadır. Benzetme de denen teşbih iki şey arasındaki ortaklığa delalet eder ki şair, teşbih edilme beklentisindedir. Zira kendisinin Bâkî'ye benzer özellikleri bulunmaktadır:

Şu'arâ defterinde zu'mınca

Beni Bâkî'ye itmemiş teşbih (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 216.K1./2)

Bu bağlamda Gelibolulu Mustafa Âlî, Bâkî gibi olgun kemâle ermiş bir varlığı/konumu olan şairi, akranlarının/yaşıtlarının kınamaları, yermeleri, ayıplamaları varlığından geçirerek yok ettiğini ifade ile kınamaktadır:

Bâkî gibi kâmilün vücûdın

Ta'n ile fenâya virdi akrân (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 228.K1./5)

Gelibolulu Mustafa Âlî, Sultan Murad'a sunduğu iki farklı gazelinin son beyitlerinde Bâkî'yi kendi adı ile birlikte şöyle anar ki bu, biraz meydan okuma tavrıdır: Şair bu beytinde padişaha hitaben, Âlî'yi ve Bâkî'yi meclisine davet ederek imtihan etmesini ister. Zira sınavın sonucu bellidir ki şair, “Âlî ve Bâkî'sin” isimlerini/kelimelerini ustaca kullanarak sonucu belirtmek istemiştir. Bu durumda beyitte “Âlî kelimesi şairlerin en değerlisi; Bâkî kelimesini geride kalanlar anlamında kullanarak kendini öne çıkarmış, Bâkî'yi en geride kalan olarak sıralamıştır.”(Aksoyak, 2005, s.76) Bir anlamıyla da Bâkî'nin adı gibi bâkî kalacağını vurgulamıştır:

Anlarun Âlî vü Bâkî'sin getürsen bezmüne

Ol iki üstâdı bir bir imtiḥân itsen n'ola (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 62.G./6)

Bir diğer beyitte ise Gelibolulu Mustafa Âlî, edebî bir değerlendirmeye, kendi adı ile birlikte Bâkî ve Nev'î'nin adını devlet kademesine layık değerde gördüğü kişiler olarak telakki eder. Nitekim bu şairlerle kendisini aynı değerde görmesi bu şairlerle birlikte kendisinden de yararlanılmasını arzu ettiğini söyler:

Bilinse Âlî vü Bâkî vü Nev'î'nün makâdîri

Ber-âverd eyleyüp teşhîs-i mîzân itsen olmaz mı (Gelibolulu M. Âli Divanı, 1486.G./7)

Şaire göre Bâkî, kendine sıkıntı ve zorluk vermez zira o, dünyanın Bâkî olmadığını ve her şeyin yok olmaya mahkûm olduğunu iyi bilir:

Bâkî Efendi kendüye virmez muzâyaka

Gerdûn-ı lâ-bekâyı bilür kim fenâsı bol (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 72.K1./44)

Netice olarak Gelibolulu Mustafa Âlî için; şiiirlerinden hareketle Bâkî'den en çok etkilenen şairlerdendir, şeklinde bir yorum yapmak mümkündür. Bu konuda, Aksoyak, “Osmanlı şairlerinden Necatî, Bâkî ve Hayalî'nin Âlî'nin sanatı üzerinde önemli etkileri vardır. Âlî'nin şiiirleri konu bakımından Necatî Mesihî-Behiştî-Bâkî-Şeyhülislâm Yahya ve Nedîm çizgisinde yer alır.” (s. 249) şeklinde yorumlamıştır. Ayrıca hem Âlî'nin hem Bâkî'nin hırslı ve mücadeleci olması, hayatlarının tayin ve azillerle geçmesi aralarında bir rekâbet oluşturduğunu, Âlî'nin Bâkî'nin şiiir sahasındaki şöhrat ve tesirine yetişemeyeceğini anlaması dolayısıyla bunu hazmedememesi Âlî'nin Bâkî hakkında çelişkili duygular oluşturmaya neden olduğunu söylemiştir (Aksoyak, 2005, s.81).

XVI. yüzyıl şairlerinden olan Bâkî'nin çağdaşı **Vusûlî** (ö. 1592), bir gazelinde Bâkî'yi anar. Şair, şiiirini Bâkî tarzına uydurup o tarzda yazacaktır. Böylelikle ab-ı hayatın kuralını icra etmiş olacaktır. Nitekim Bâkî divanında, “Lûle-i hâme ile çeşme-i dilden Bâkî Eyledi kâ'ide-i Âb-ı hayâtı icrâ” (9. G/7) diyerek kalem çeşmesi ile gönül çeşmesinden gelenleri ab-ı hayat olarak icra ettiğini/akıttığını söylemektedir. Başka bir beytinde ise, “Cihânda bir kuru adı kalupdur çeşme-i Hızrun/Sen eylersin bu gün Âb-ı hayât ahkâmını icrâ” (27. K/19) diyerek Hızır'ın çeşmesinin kuru kaldığını ve kendisinin ab-ı hayatı icra edeceğini ifade eder. Zira Âb-ı hayat/hayat suyu ölümsüzlük suyudur, bu suyu içen Hızır misali ebedî hayata erecektir. Bu bağlamda Bâkî'nin şiiirleri âb-ı hayat gibidir, ondan içen/onun tarzında şiiir yazan ebedî hayata ulaşır. Vusûlî, şiiirini Bâkî tarzına uydurup onun şiiir vadisinde ilerlediği ve tuttuğu yolu benimsediği şeklinde yorumlamak mümkündür. Dolayısıyla Bâkî, şair Vusûlî üzerinde etkili olmuştur:

Tarz-ı Bâkîye Vusûlî yûri uydur şi'rûn

Êdegör kâ'ide-i âb-ı hayâtı icrâ (Vusûlî Divanı, 2.G./5)

Manzum ve mensur eserleriyle hem müellif hem de mütercim olan **Süheylî** (1562-1632), divanında Bâkî'ye üç ayrı beyitte yer verir. Süheylî, varlığının evveli bilinmeyen, bir benzeri olmayan eşsiz ve tek olan, her şeyi en iyi bilen Allah'ın zevalsiz/bitmez tükenmez yüce ulu varlığı ile “Bâkî” olduğunu dile getirmiştir. Aynı zamanda Allah'ın Bâkî sıfatı şair Bâkî'ye bâkîlik kazandırmıştır.

Süheylî, beğendiği Bâkî'yi kendi üslûbuyla över. Süheylî, Bâkî'ye “güzel söz söylemesini bilen, güzel söz üreten” anlamına gelen “sühen perver” sıfatıyla vasıflandırarak şiiirinde yer vermiş; bir söz ustası/şair olduğunu belirtmiştir. Ayrıca her kesimden insanın/herkesin onu dinlediğini ve onun sözdeki ustalığını kabul edip beğenildiğini ifade etmiştir:

El arkasını yire koyup eyledi teslîm

Bâkî-i sühen-pervere a‘lâ-y-ile ednâ(Süheylî Divanı, 48.K./48)

Süheylî, birinci mısra da kullandığı Anasır-ı Erbaa da denilen dört unsur toprak, su, hava ve ateş ile Bâkî arasında ilişki kurarak iki mısra arasında leff ü neşr sanatı yapar. Beyitte Bâkî’nin teni toprağa, içi/kalbi saf suya, huyu karakteri havaya ve kendisi gökyüzünün en nurlu ateşi olan güneşe benzetilerek aynı zamanda teşbih sanatı ile anlatma yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla Bâkî, şairin hayatına etki eden ona yaşam kaynağı olan dört unsur gibidir:

Ola bu hâk ü âb ü bâd ü âteş nite kim Bâkî

Tenün sâbit derûnun sâf u rûyun mihr teg enver (Süheylî Divanı, 49.K./31)

Bâkî’nin sanatından etkilenen Süleylî, kendisinin sanatını oluşturma aşamasında Bâkî’nin eşğine yüz sürdüğünü imâ ile şairliğini kabul edip onun düşüncelerinden faydalandığını ifade etmiştir. Şairlik yolunda ilerlemek isteyen şairler için Bâkî’nin eşğine yüz sürmelerini salık verir. Beyitte, eşğe kutsallık atfedilmiş; eşik, secde mahalli olarak görülmüştür. Bu durumda eşğinin kutsallığını ve yüceliğini vurgulayan şair Süheylî, kendi övücü sözlerinin de burada söylenmesini bir nevi selamlarının götürülmesini ister:

Yüzün sür işigine evvelâ Bâkî Efendinün

Du‘â-yı hayrın it vâsıl bu dervîş-i senâ-h’ ânun (Süheylî Divanı, 15.Mu./5)

Süheylî şiirlerinde Bâkî’ye yer verirken Bâkî’den etkilendiğini ifade etmiş; onun sözdeki ustalığını, şiirdeki üstünlüğünü kabul ederek üstat şair olarak herkesçe kabul görüp beğenildiğine işaret etmiştir.

XVII. yüzyılda klasik Türk edebiyatı döneminin kaside ve hicivleriyle tanınan şairi Nefî (1572 ?-1635), sadece devrinin değil Osmanlı edebiyatının en büyük kaside şairi olarak görülmüştür (Akkuş, 1993, s.23). Nefî, şiirlerinde Bâkî’ye yer vererek ondan etkilendiğini ve şairliğini takdir ettiğini ifade etmiştir.

Nefî, sanatçıyı/şairi dilin ve tarihin taşıyıcısı olarak görür. Şair, Bâkî’nin sözlerini/şiirlerini ölümsüzlük suyu anlamına gelen “âb-ı hayat” olarak vasıflandırmıştır. Büyük işler ve büyük hükümdarlar bile özellikle sanatçılar tarafından sanata işlenirse asırlar sonrasına taşınarak ölümsüzleşirler. Bu bağlamda, Kanunî Sultan Süleyman’ı haşre/kıyamete dek yaşatacak olan şair Bâkî’nin âb-ı hayat gibi olan güzel ve latif sözleridir:

Haşre dek âb-ı hayât-ı sühen-ı Bâkî’dir

Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleymân Hânı (Nefî Divanı, 3.K./43)

Nefî, Sultan Murat Han'a yazdığı kasidesinin bir mahallinde, Bâkî'nin beytini tazmin edersem vasıflarına uygun düşer mi acaba diyerek Bâkî'nin bir beytini tazmin etmiştir: Şaire göre, onun eşiği gam yecûcünün defî için sağlam yıkılmaz bir set/duvardır ve onun dergahı elem ordusunu engelleme açısından sağlam bir yerdir. Dolayısıyla Nefî Bâkî'nin şiirine sığınmış olup onun şiirini sağlam bir referans olarak görmüştür:

Bu mahalde aceb evsâfına çesbân görünür

N'ola bu beytini Bâkî'nin edersem tazmin (Nefî Divanı, 46.K./15)

“Def-i Yecûc-ı gama eşigidir sedd-i sedîd

Men-i ceyş-i eleme dergehidir hısn-ı hasîn” (Nefî Divanı, 46.K./16)

Nefî, Bâkî merhumun “gönülden yapılan niyet zemzem suyundan saf ve temizdir” anlamlı sözünden hareketle sevgilinin mahallesini tavaf etmenin Kâbe'yi tavaf etmek gibi kutsal olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla Nefî kasidesinde, övdüğü kişinin/sevgilinin oturduğu mahali, Bâkî'nin şiirinden referansla kutsal bir yer olarak gösterir:

Tavâf-ı Kabe-i kûyun be kavl-i Bâkî-i merhûm

“Derûn-ı dilde niyyet âb-ı zemzemden musaffâdır” (Nefî Divanı, 47.K./46)

Sonuç olarak Nefî, Bâkî'den etkilenmiş olup şiirlerinde Bâkî'ye yer vermiştir. Bu bağlamda Nefî divanını üzerine çalışan Akkuş, Nefî'nin Türk şairleri arasında en çok meşgul olduğu şairin Bâkî olduğunu ve benzerlik söz konusu olduğunda ise Nefî için “Gök gürültüsüne benzer tonlu sesler yakalaması, Baki'yi andırır.” (Akkuş, 1993, s.23) şeklinde ifade kullanmıştır.

XVI. yy. sonu ile XVII. yy. başlarında yaşayan **Nev'i-zâde-Atâyî** (1582-1635); âlim bir şahsiyet, bir devlet görevlisi ve hamse sahibi bir şair olarak divanında Bâkî'yi bir beyitte dile getirir. Şiirde “Bâkî” kelimesi hem şairin mahlası ve isim olarak kullanılmış hem de “ebedî olan, sonsuzluk” anlamında da tevriyeli olarak yer almıştır. Şair, geçici olana değil bâki olan güzelliklere taliptir. Atâyî, Bâkî'nin ruhunun güneş ışıklarından daha yüce olduğu vurgusunu yapar. Bâkî'nin güneş ışıklarından yüce olan ruhunun yansıması şiirleridir. Böylesine kuşatıcı etkiye sahip olan şiirleri bâkî/ebedî olarak yaşayacaktır:

Ruhını pertev-i hurşîdden a'lâ bilürüz

Hüsni Bâkî dilerüz tâlib-i zâ'il degülüz (Nev'i-zâde-Atâyî Divanı, 101.G./3)

XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan asıl adı Mehmet Şerif olan **Sabri Şakir** (...?-1645), divanında Bâkî'ye yer verir. Bâkî gibi hayatın zevklerinden hoşlanan şair, dünyanın

geçici olduğunun farkındadır. Bu hayatı insan iyi değerlendirmelidir. Bu bağlamda Bâkî ile aynı düşüncede olan şair, Baki'ye hayranlığını ifade etmiş ve onu divanında bir beytinde överek yüceltmıştır:

Ne mülke kevkeb adli nûkhebân olsa deştinde

Olur galib gâzâl-ı Bâkîye şîr-i ziyân üzere (Sabri Şakir Divanı, 52. K./10)

XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan divan şairi **Cevrî** (1595-1654), divanında üç beyitte Bâkî'ye yer verir. Cevrî bu beyitlerde Bâkî ile birlikte İran'ın ünlü şairi Selman'ı da anar.

Cevrî şiirinde yeni mazmunlar ürettiğinden söz eder. Kendisinin ürettiği bu yeni mazmunları; İranlı şair Selman kıskanırken Anadolu'nun şairi Bâkî'nin kendisini övdüğünü ifade eder. Şair Cevrî, kendi ürettiği yeni mazmunu Bâkî'nin övdüğünü söylemesi ve Selman'ın kıskanması durumunu, şairin kendi şiirini övmesi ve şiirlerini üstün göstermesiyle ilgili bir ifade olarak okumak mümkündür. Zira şair, Bâkî'yi üstat olarak görmekte ve üstadı gördüğü Bâkî'ye şiirlerini övdürerek kendi konumunu belirlemektedir:

Fahr ider tuhfe-i mazmûnum ile Bâkî-i Rûm

Reşk ider rûtbe-i güftâruma Selmân-ı 'Acem (Cevrî Divanı, 16.K./14)

Şiirleriyle övünen Cevrî, bir hata yapıp neticesinde Selman tarzında dahi şiir yazacak olsa, Bâkî'nin ruhunun bu yazdığı şiirlerinden zevk alacağını ifade etmiştir. Şair verilen örnekte mendûhuna şiirini övdürmektedir:

Zevk ider şî'rüm okundukca revân-ı Bâkî

Gâhî bir sehv ile tutsam revîş-i Selmânı (Cevrî Divanı, 21.K./51)

Başka bir beytinde ise Cevrî, şair olarak kendini üstün tutan bir tavır içine girmiştir. Osmanlı mülkünde Bâkî, Acem mülkünde Selman olsa da sözde/şiirde kendisi kadar cihanda üstünlük iddiasında bulunamayacaklarını ifade etmiştir:

Cihân-gîr olamazsın müddeî Cevrî kadar sözde

Gerekse Rûmda Bâkî Acem mülkinde Selmân ol (Cevrî Divanı, 79.K./27)

Nitekim Cevrî'nin şiirlerinde, Bâkî ve Selman alanlarında önemli ve şairi etkileyen isimler olarak dikkate değerdir. Cevrî Divanı'nda üç yerde Bâkî'nin adının geçmesi ile ilgili bu konuda doktora çalışması yapan Haluk Aydın "bunların ikisinde Cevrî, kendi şiiriyle Bâkî'nin ruhunun zevk alacağını söyleyerek onun büyüklüğünü ve ustalığını kabul eder."

(Aydın, 2010, s.21) şeklinde ifade eder. Dolayısıyla Bâkî Cevrî'yi etkileyen bir şairdir ve şiirlerinde Bâkî ismine yer vermiştir.

XVII. yüzyılda yetişen **Abdûlbâkî Vecdî** (ö. 1661), şiirinde Bâkî'yi Nef'î ile birlikte zikreder. Vecdî, kendi şiirini Bâkî ve Nef'î'nin şiirine eş değer görür. Vecdî'ye göre, kendi arkadaşları/dostları Bâkî ve Nef'î gibi şairleri hatırlayıp anmayacaktır. Çünkü Vecdî, kendi şiirleri ile bu büyük şairlerin bu alandaki yerini doldurduğunu düşünür. Zira şiirleri Bâkî'ye eş olmasa bile, Vecdî'nin yeni taze şiiri yanında Bâkî'nin şiirleri artık eskimiştir. Bu bağlamda Vecdî, Bâkî'nin veliahdıdır ve veliahdı olarak Bâkî'nin şiirlerini yenileyecektir. Bu konuda “Bâkî ve Nef'î gibi şairlerin veliahdı olduğunu, onların yerini aldığını, hatta onları geride bıraktığını söylemekten de çekinmemiştir.” (Açıkgöz, 2020, s.338):

N'ola Bâkî vü Nef'î gitdügin yâd itmese yârân

Zarûret mi çekerler tâze şi r-i Vecdî sağ olsun (Vecdî Divanı, 52.G./5)

Bu şi'r-i tâze ber-â-ber degülse Bâkî'ye

Budur tefâvüti Vecdî o köhne bu tâze (Vecdî Divanı, 60.G/5)

Edebiyatımızda “Sebk-i Hindî” nin en başarılı temsilcilerinden sayılan, geleneğin kendisine yüklediği edimlerini ile çok farklı kaynaklardan beslenerek özünü yitirmeksizin şiirini yeniden oluşturan **Nâ'ilî-i Kadîm** (1608-1666), şiiri ile geleneği geleceğe ulaştırmada bir köprü görevi üstlenmiş gibidir. (Akkanat, 2013, s.) Nâ'ilî-i Kadîm, divanında Bâkî'ye bir beyitte yer verir.

Bâkî'nin kendi çağında bilgi ve becerilerinin değeri bilinmiş olup kendisine sosyal hayatta da kıymet, itibar ve derece verilmiştir. Zira şairler takımı da Bâkî'nin bu üstünlüğünü bilip onu Sultânü's-Şuarâ, "Şairlerin Sultanı" ünvanı ile ödüllendirmiştir. Bu bağlamda Nâ'ilî-i Kadîm'de şairdir ve Bâkî'den el almıştır. Nitekim Nâ'ilî-i Kadîm büyük şairdir, “büyük şair olduğu halde değerinin bilinmediğine inanması onun şiirinde ıstırapı ve karamsar dünya görüşünü hâkim unsur yapmıştır.” (İpekten, 1990, s.17) Dolayısıyla onun beyti, biraz sitemkâr bir tavır hissettirmiştir:

Kadr-i irfânını zîrâ ki bilüp Bâkî'nün

Elin almış şu'arâ hayline sultân etmiş (Nâ'ilî-i Kadîm Divanı, IX.K./25)

Asıl Adı Mustafa olan ve tarih düşürme konusunda başarılı sayılan **Ereğlîli Tûrabi** (?-1622/3), şiirlerinde Bâkî'yi, övgü dolu sözlerle zikretmiştir. Şair Tûrâbî'ye göre söz, çok değerli mücevher gibidir ve ancak bu yazdığı yepyeni taptaze şiiriyle cihana Bâkî'nin

kelamına/sözüne, (şiiirine) eş şiir bırakmıştır. Nitekim Bâkî bir mısraında “Silk-i gevher ma’ nî-i bârîk ü nazm-ı ter yiter.” (G. 383/7) diyerek parıldayan, bakir ve zengin bir anlam, ipe dizilmiş mücevher gibi değerli, göz doldurucu şekil güzelliği ve taptaze şiirden bahseder. Ereğlili Tûrabi, kendi sözünü/şiiirini “güher” ve “şi’i-i ter” gibi benzer ifadelerle Bâkî’nin şiirine benzer ve eş göstermiştir:

Olur Tûrâbî söz güher ancak ola bu şi’i-i ter

Kodun cihânda bir eser sanki kelâm-ı Bâkîdür (Ereğlili Tûrâbî Divanı, 3.G./6)

Netice olarak şair Tûrâbî üzerinde de Bâkî etkili olmuş ve Bâkî’yi kendine üstat gören şair, şiirlerini onun şiirleriyle eş değer gösterme çabasına girmiştir.

Adıyaman/ Besni doğumlu asıl adı Mustafa olan **Mustafa Nehcî Dede** (1616-1680), divanında Bâkî’ye yer verirken Bâkî Efendi’ye Cenâb-ı Hak yardım etmiş, şeref ve doğrulukla ilerlemiştir, ifadelerini kullanır. İzzet büyüklük yücelik ve ululuk gibi anlamlara gelir. İzzet ü ikbâl ise saygınlık ifade eder ki Bâkî her zaman Cenab-ı Hakkın yardımını ile sanatında saygı görerek ilerlemiştir:

Hazret-i Bâkî Efendi kim Hudâ tevfiik idüp

İzzet ü ikbâl ile çün şer’a dâver eyledi (Nehcî Divanı, 15.K./3)

XVII. yüzyıl başlarında; bugün Afyon ilinin bir ilçesi, o devirde ise Germiyan vilayetine bağlı Şuhut’ta doğmuş; asıl adı Ahmet olan **Beyânî** (?-1664/5), tek eseri olan divanında Emrî ile birlikte Bâkî’ye yer verir. Beyânî’ye göre şiirin nazık, ince zarif hayalleri ve güzel edası olmalıdır. Nitekim şiir deyince evvela kendi şiirini söz konusu eder ve kendi şiirlerinin ince, zarif hayallerle kurulmuş güzel söyleyişler olduğunu söyler. Bu haliyle şiirlerini Bâkî ve Emrî görmüş olsalardı güzel bulup beğeneceklerini ifade eden şair kendi şiiriyle övünmüştür. Beyânî, şiirlerinin Bâkî ve Emrî tarafından beğenilip iyi ve güzel bulanacağını söylemesi onların takdirini kazanma isteği ile ilgili bir durumdur. Zira şair, Bâkî ve Emrî’yi üstat olarak görüp onların tarzı üzerine şiirlerini yazmıştır. Bu bağlamda Beyânî’nin Bâkî ve Emri’den etkilendiğini ve onların şiir tarzını devam etme arzusunda olduğunu düşünmek mümkündür:

Beyânî bu hayâl-i nâzûk ü hüsn-i edâ-y-ıla

Göreydi şi’rünü tahsîn ederdi Emrî vü Bâkî (Beyânî Divanı, 768. G./5)

Klâsik Türk edebiyatının XVII. yüzyılda yetiştirdiği büyük şairlerden biri olan **Neşâtî** (?- 1674), bir kasidesinde Bâkî’ye yer verir. Neşâtî, kendi zamanında Bâkî’yi yâd eylemenin (anmanın, hatırda tutmanın) izafet “yâ”sı gibi yersiz/anlamsız olduğunu belirtmektedir. İzafet,

bir şeyi diğer bir şeyle bağlama, nisbet etme yakınlık kurma olarak tanımlanır. Nitekim şair, iyi şiir yazdığını ve şiirlerinin Bâkî'nin şiirlerinden geri kalmadığı gibi bir iddiada olduğunu sezdirir. Dolayısıyla şiirlerini Bâkî şiirleriyle kıyaslaması Bâkî'den etkilendiğinin delili olarak yorumlanabilir:

Benüm ki Bâkîyi yâd eylemek zamânumda

Misâl-i yây-ı izâfet tamâm bî-câdur (Neşâtî Divanı, 15.K./35)

XVII. yüzyılda yaşayan, Tırhala doğumlu olup gençlik yıllarında İstanbul'a gelen ve asıl adı **Mehmet Nazif** (?-1693), divanında bir beyitle Bâkî'ye Nef'î ile birlikte yer verir. Şair kendi kasidelerinin her birinin “na't-i Ahmed” olduğunu söyleyerek övünür. Na't, Arapça vasıf, özellik ve övmek gibi anlamlara gelir ve Hz. Peygamber'in övülmesi konusunda yazılan şiirlere na't denir. (Cebecioğlu, 2005, s.465) Mehmet Nazif, her kasidesinin Hz Peygamber için yazılmış bir na't olduğunu ifade etmiş olup kendi şiirini Bâkî ve Nef'î şiirinden üstün saymıştır. Şiir aynası sultanın övgüsünü gösterecektir. Zira şairin şiiri Hz. Peygamberimizi medih ve senâ ederek bütün vasıflarıyla anlattığı ayna gibi duru ve berrak bir şiirdir. Şair, Hz. Peygamberin övgüsü ile kendi şiirini yüceltmiş ve övmüştür. Bu bağlamda Nef'î ile birlikte Bâkî'ye üstünlük göstermesi bu şairlerin şiiriyle şiirini kıyaslaması, bu şairlerin Mehmet Nazif üzerinde etkisi bağlamında önem arz ettiğini düşündürmüştür:

Ne Nef'î'yem ne Bâkî her kasîdem na't-i Ahmed'dir

Dimem mir'at-i nazm midhat-i sultân göstereşün (Nâzif Divanı, 2. K./36)

Nâbî Ekolü sayılabilen hikemî şiirin divan edebiyatındaki en önemli temsilcisi olarak bilinen **Nâbî** (1642-1712), Hayriyye'sinin bir bölümünde oğluna, eğer şiire heves ederse manasını anlamaya çalışmasını, geçmişteki şairlerimizin şiirlerinin insanın kalbini ayna gibi şeffaflaştıracığını ifade ederek beytinde Nef'î ile birlikte Bâkî'ye yer verir.

Hayriyye-i Nâbî, nasihat-nâme türünün XVIII. yüzyıl başlarındaki en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilir. Osmanlı Devleti'nin bütün kurumlarıyla çöküşüne şahit olan Nâbî, Oğlu Ebulhayr'ın şahsında devrinin gençlerini uyarmak amacıyla kaleme almıştır. (Kaplan, 2015, s.19) Nâbî oğluna hitaben öğütlerinde, geçmişteki şairlerin divanlarını okuması yönünde tavsiyede bulunur. Özellikle Türkide, Bâkî ve Nef'î'nin divanlarını okuması ve bunlara başka şairlerin divanlarını okumalarına eklemesini istediğini ifade etmiştir:

Türki'de Nef'î ile Bâkî'ye bak

Gayri dîvânları da it mülhak (Hayriyye. 978)

Nâbî, Bâkî'yi “Nâbî irişdi Bâkîye bir şi'ir-i has ile” mısraı ile de takdir etmiştir (Küçük, 1988, s.34) Dolayısıyla Bâkî, Nâbî'yi etkileyen şairlerdendir. Bu bağlamda Nâbî'nin şiirleri için, kasidelerinin önemine ve mükemmelliğine dikkat çekilir; Bâkî ve Nef'î ihtişamının olmadığı fakat Nef'î'nin selaseti ve Bâkî'nin zerafetinin fazlasıyla mevcut olduğu ifade edilir (Kocatürk, 1970, s.462).

Asıl adı Alâeddin Ali olan, kadılık ve müftülük gibi görevlerde bulunmuş olan **Sâbit** (1650-1712), divanında Bâkî'den söz eder. Sabit, Bâkî için paranın sahtesi ile hakikisini birbirinden ayıran veya bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran eleştirmen anlamına gelen “nakkâd” benzetmesini kullanmıştır. Şaire göre, Bâkî için nakkâd denilse bunda bir sakınca yoktur. Zira Bâkî, iyi şiirle kötü şiiri birbirinden ayıran bir eleştirmen, bir üstat şairdir. Şair, gümüş külçeye benzettiği kendi düşüncesini ise onun pulu olarak görür. Geride kalanlar için nükteli ve sanatlı söz söyleme konusunda, güzelliklerin, iyiliklerin ve faziletlerin tahsili söz konusu olduğunda kalem Bâkî'nin kulu olmuştur:

N'ola nakkâd disek Bâkîye insâf budur
Ki bizüm nukre-i endişemüz anun puludur
N'ola düşürse bekâyâsını mazmûnlarının
Hâme tahsîl-i kemâlâtı Bâkî kuludur. (Sâbit Divanı, Kıt. 6)

Dolayısıyla Sabit, Bâkî'nin şiirlerini takdir edip onaylamakta, iyi ve kötü sözü/şiiri ayıran nakkâd/eleştirmen ve üstat olarak kabul etmektedir. Ayrıca Sabit'in bu şiiri, Bâkî'nin bir mektep olarak kabul edildiğine işaret olarak görülmektedir (Küçük, 1988, s.35).

Asıl adı Ahmet olan, Lale Devri şairi **Nedim** (1681-1730), Türk şairlerinden kasidede Nef'î'yi, gazelde Bâkî ve Yahyâ'yı beğendiğini ifade etmiştir. Kendi devrinin büyük şairi olarak görülen Nedîm, kaside yazma konusunda söz terdip etmede Nef'î'nin üstün olduğunu söyler. Gazel yazma konusunda ise Bâkî ve Yahya gibi kimsenin yazamayacağını düşünür. Türk şairlerinden kasidede Nef'î'yi, gazelde Bâkî ve Yahyâ'yı beğendiğini ifade etmiştir:

Nef'î vâdî-i kasâidde sühan-perdâdır
Olamaz ammâ gazelde Bâkî vü Yahyâ gibi (Nedim Divanı, 16.K./38)

Şair Nedim, İbrahim Paşa'ya yazdığı kasidesinde, kendini Bâkî'nin mirasçısı olarak görür. Bâkî'nin şiiri, şaire miras kalmıştır ve Bâkî'nin şiiri bir anlamda Nedim'in şiiridir. Bâkî'nin şiirini kendi şiirine alıp kendininmiş gibi gösterse ve adını hiç anmazsa bile bir mahzuru olmayacaktır. Şairin bu dünyada “veliyy-i ni‘metim” dediği İbrahim Paşa gibi bir hamisi bulunmaktadır ve o, lütuf ve ihsanıyla şairi desteklemiştir. Nedim, İbrahim Paşa'ya

ithafen, “Bu cihanda senin gibi velinimetim varken, Bâkî ve Nef’î lütfu ihsanı benden umsun/beklesin” diyerek hamisini cömertliğiyle överken hamiliğin şairler için önemini de vurgulamıştır. Nitekim Bâkî döneminin devlet adamları tarafından desteklenmiş ve özellikle Kanunî’nin lütuf ve ihsanıyla şiir tahtına oturmuştur. Nedim Bâkî’den devraldığı mirasa sahip çıkıp ileriye taşıyacak olandır. Dolayısıyla hamisinin desteği ile çağının himmeti dağıtacak kişi Nedim olarak durmaktadır:

Bana mirâs kalmışdır benimdir şi’ri

Bâkînin Aceb mi beytini tazmîn edüp hiç anmasam anı (Nedim Divanı, 19.K./22)

Senin gibi veliyy-i ni’metim varken cihân içre

Gelüp Nef’î vü Bâkî benden umsun lutf u ihsânı (Nedim Divanı, 19.K./24)

Nitekim Nedim özellikle musammat ve gazelleriyle dönemine kendi mührünü vurmuş olup şiirleriyle, Lale Devri olarak bilinen Damat İbrahim Paşa döneminin simgesi olmuş bir isimdir. Nedim, kendi şiiriyle “Nedimâne” denilen kendine has bir tarz geliştirmiştir. “Nedîm, divan şiirinde Necâtî’yle belirginleşen, Bâkî ve Şeyhülislam Yahyâ gibi şairlerin eserlerinde mükemmelleşen mahallîleşme deneyiminin, XVIII. yüzyıldaki en büyük temsilcisidir.” (Macit, 2017) Dolayısıyla Nedim, kendinden önce yetişen şairlerin ve Bâkî’nin mektebinden geçerek kendini geliştirmiş ve tarzını bulmuştur. Bu anlamda Nedim, kendisinin Bâkî ve Yahya’ya lütuf ve ihsanda bulunabilecek düzeyde bir şair olduğunu söylemektedir.

Sonuç olarak Nedim Bâkî’nin özellikle gazelde üstünlüğünü kabul etmiş kendisini onun mirasçısı olarak kabul eder. Şiirlerinde Bâkî ismine yer vermiş olması sebebiyle de nominal anlamda Bâkî etkisi görülmüştür.

Maraş’ta Sünbülzâdeler olarak bilinen ünlü bir aşirete mensup olan şair **Sünbülzâde Vehbî** (1718-1809), divanında Bâkî’ye birden fazla şiirinde yer verir.

Sünbülzâde Vehbî, beyitte “Bâkî” kelimesini iki farklı anlamıyla iki defa kullanmıştır. Bu sözcüğü birinci dizede ebedî, sonsuza kadar anlamıyla kullanırken ikinci dizede şairin adı olan Bâkî’yi kullanılmıştır. Şair Vehbî, dünyanın fani olduğunu, canların yok olacağını vurgular. Dolayısıyla Vehbî bu dünyadan gitsede şiirleriyle adı bâkî kalacaktır. Bâkî’nin “Minnet Hudâya devlet-i dünyâ fenâ bulur/Bâkî kalur sahîfe-i ‘âlemde adumuz.” (G. 192/6) Dünyanın bütün nimetleri ve zenginliği yok olur gider, Allah’a şükürler olsun ki bu âlemin sayfasında adımız Bâkî olarak kalır anlamındaki beyitine nazire niteliğindedir. Nasıl ki Bâkî gitmiştir ama adı bâkî olarak anılmaya devam edecektir, şair Vehbî de Bâkî gibi şiirleriyle bâkî olarak anılmaya devam edecektir:

Kalırsa adımız bâkî kalır Vehbî deyü yohsa

Fenâ dünyâda Bâkî gibi biz de fânîyiz cânâ (Sünbülzâde Vehbî Divanı, 4.G./7)

Kendi şiiriyle övünen Vehbî, sanatının kalıcılığından söz eder. Vehbî yok olsada şiirleri Bekâ/sonsuzluk mülkünde var olacaktır. Bu bir anlamda sözü kullanması, iyi şiir yazmasıyla ilgili bir durumdur. Şiirinin üstün vasıflarda olması kendinden sonra gelen şairleri etkilemesi önemlidir. Şairi var edecek olan kendinden sonra gelen ve şiirleriyle şairi yaşatan ve şöhret kazandıran şairlerdir. Nitekim Vehbî şiirini övmekte ve şiirde üstün vasıflarının olduğunu îma etmektedir. Dolayısıyla kendi zamanında Bâkî'nin şöhretini duyan Vehbî şiirlerini Bâkî'den daha üstün görür. Bâkî'nin “Bâkî kalur sahîfe-i ‘âlemde adumuz” beytinden mülhem Vehbî, Bâkî'ye seslenerek kendisine sözden bir şey kalmadığını ve bunu da Bâkî'nin anlamış olduğunu ifade eder. Zira şair şiirini Bâkî'ye övdürme gayretindedir:

İşidip şöhretimi mülk-i bekâda Bâkî

Anlamış kalmadığın ana bekâyâ-yı sühan (Sünbülzâde Vehbî Divanı, 64.K./100)

Sünbülzâde Vehbî, Bâkî'yi Nef'î ile birlikte ele aldığı beyitte ise kendisini Nef'î ve Bâkî ile kıyaslar. Beyitte kendi şiirini Bâkî ile Nef'î görmüş olsa sükût edeceklerini, yani sessiz kalacaklarını söylemektedir. Dolayısıyla eğer bir durum veya bir beyana karşı sessiz kalma söz konusu ise mevcut durumun onaylandığı anlamında okumak mümkündür. Bu durumda Sünbülzâde Vehbî şiirini Bâkî ve Nef'î'ye onaylatma çabasında olduğunu söyleyebiliriz:

Mezâyâ-yı hayâlim muhtefî fehm-i fehîmâdan

Sükût eylerdi Nef'î şimdi Bâkî olsa dünyada (Sünbülzâde Vehbî Divanı, 62.K./40)

Başka bir beyitte kendisini Bâkî ile kıyaslayan Vehbî, Bâkî'nin Ebüssuûd Efendi'nin vasıflarını kendisi için övünme vesilesi yaptığını ifade eder. Kendisinin ise methedip övdüğü kişi Es'âd-zâde olduğu için övünmesinin Bâkî'den çok daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Şair şiirinde Bâkî'ye kıyasla menduhunu överken aynı zamanda kendini de övmüştür:

Medâr-ı fahr-i Bâkî Bu'ssu'ûd evsâfidır amma

Benim memdûhum Es'âd-zâde fahrîm andan evferdir (Sünbülzâde Vehbî Divanı, 41.K/47)

Dolayısıyla Sünbülzâde Vehbî'nin Bâkî'den etkilenmiş bir şair olarak şiirlerinde Bâkî'ye nominal anlamda yer verdiği görülmüştür.

XVIII. yüzyılda yaşayan asıl adı Mustafa olan şair **Erzurumlu Zihni** (?- 1794/7), şiirlerinde Bâkî'ye farklı şiirlerinde farklı özellikleriyle anar. Şair Zihnî, şiirinde dört önemli şaire yer vererek onları vasıflandırır. Şaire göre; Nef'î mucize sözler söyler, Nâbî sözün pîrîdir, Sabit hizmet erleri gibidir ve Bâkî ise tatlı dillidir:

Nef'î-i mu'ciz-beyân u Bâkî-i şîrîn-zebân

Nâbî-i pîr-i sühan Sâbit-kadem erler gibi (Erzurumlu Zihni Divanı, 16.Mes./49)

Zihnî, Bâkî'nin şirin sözlü olduğuna dikkat çekerken aynı zamanda Bâkî'nin şiirinin heveskârı olduğunu söyler. Bâkî güzel söz söyleyen söz ustasıdır ve kendisini etkilemiş olup şiirleriyle hayran bırakmıştır. Zira Bâkî'nin sözleri, şairin karakterini, tabiatını aydınlatan sözlerdir. Bu bağlamda şair, Bâkî'nin şiirlerinden ilham ve ışık almaktadır. Şiirleriyle Bâkî, şair üzerinde etkili olmuş ve damgasını vurmuştur:

Lîk ol Bâkî-i şîrîn-güftâr

Kimse 'asrında değil gâşiyedâr (Erzurumlu Zihni Divanı, 4.Mes./38)

Şî'r-i Bâkîye hevesnâkım ben

Sözleri tab'ımı eyler rûşen (Erzurumlu Zihni Divanı, 4.Mes./40)

Asıl adı Yusuf olan **Bosnalı Âsım** (?-1710), bir gazelinde Bâkî'yi övgülerle anar. Bosnalı Âsım, “yârin dudağının vafında” bir gazel söylediğinde Bâkî'nin kendini kıskanacağını söyleyerek kendi şiirini över. Bâkî'nin temiz ruhlu ve mu'cizeli anlatımı olduğuna vurgu yapan Âsım, kendisinin de mucizeli açıklamaları/şiirleri olduğunu söyler. Zira şairin mucizeli sözlerini Bâkî kıskanacaktır. Ayrıca Bâkî ile birlikte Nef'î, Riyâzî, Mezâkî, Neşâtî ve Fehimî gibi şairler onunla şöhret bulmuştur ki burada bir mukayese söz konusu edilmiş ve şair, tanınmış şairler dolayısıyla Bâkî üzerinden övünmüştür. Nitekim Bâkî ölmüştür, ancak onun nazım tarzı Asım ile can bulmuştur:

Bir gazel tarh eyle 'Âsım vâsf-ı la'l-i yârda

Ruh-ı pak-i Bâkî-i mu'ciz-beyân reşk eylesün (Bosnalı Âsım Divanı, 300.G./5)

Kim virürdi tarz-ı nazm-ı Bâkî-i merhûma şân

Âsım-ı gayret-resân-ı nükte-sencân olmasa (Bosnalı Âsım Divanı, 340.G./5)

Gelüp Bâkî vü Nef'î vü Riyâzî vü Mezâkî'yi

Neşâtî vü Fehimî'î şâ'ir-i fazl-iştihâr itdün (Bosnalı Âsım Divanı, VI.Mus./2)

Bosnalı Âsım, Bâkî'nin iki gazelini tahmis etmiştir. Kendinden önceki ve devrindeki bazı üstat şairlerin tesirine açık kaldığı ifade edilen Bosnalı Âsım, kimi şiirlerinde hayatın eğlenceli ve mutluluk veren taraflarını ele almıştır. Onun, rahat ve coşkun söyleyişi ile Bâkî'nin rindane tarzını ve Bâkî'nin klasik üslubunu benimsediği ifade edilmiş olup özellikle Bâkî etkisinde olduğu dikkate sunulmuştur (Kurtoğlu, 2018, s.34). Bosnalı Asım, Bâkî'nin “ancak” redifli, Hâl-i âlem ezeli böyle perîşân ancak /Kimi handân kimi giryân kimi nâlân ancak” matlalı gazeline tahmis yazmıştır. Bâkî'nin insanlar arasında ki bir takım sosyal farklılıkları ve beşeri zıtlıkları anlattığı gazeline yazdığı tahmisin son bendi şöyledir:

Kimse Âsım olımaz vâkıf-ı esrâr-ı nihân
Olsa ger Bû-Âli-yi vakt u Felâtûn-ı zamân
Olmadı kimseye ser-beste bu esrâr ayân
Bâkîyâ hânkah-ı Âlem-i hayretde hemân
Her gelen kimse bu esrâr ile hayrân ancak (Bosnalı Âsım Divanı, 7/I.M./ V)

Bosnalı Asım'ın ikinci tahmisi, Bâkî'nin “dur” redifli, “Ruhun ey gonca-dehen berg-i gül-i hod-rûdur/Dir gören zülf-i siyehkârun için şeb-bûdur” (Bâkî Divanı, 46. G/1) matlalı gazeline yapılmıştır. Bâkî isminin geçtiği tahmisin son bendinde Bosnalı Âsım şiir hakkında farklı yorumlarda bulunur. Bâkî'nin şiirinin beğenilmesinin nedenini akarsu gibi olmasıyla ve akarsu gibi ferahlık vermesiyle açıkladığı beytini çoğaltan Bosnalı Âsım Bâkî ile aynı doğrultuda yazar. Şiir için, şairler ve zarif kimseler için parlaklık ve güzellik katan bir zinet, söz ehli ve edebiyatçılar için güzellik ve süsleyici olduğunu ifade eder:

Şi'rdür revnak-ı hayl-i şu'arâ vü zürefâ
Şi'rdür zînet ü zîb-i fusahâ vü bülegâ
Her zamân Âsım-ı nazm-âver-i hoş-gûy-âsâ
N'ola meyl itseler eş'ârûna erbâb-ı safâ
Bâkîyâ şi'r degüldür bu bir akar sudur (Bosnalı Âsım Divanı, 7.Tah./VI)

XVII. yüzyılın sonlarında Van'da doğmuş, tek gözlü olmasından dolayı Dürrî-i Yek-çeşm mahlasıyla anılan **Dürrî Ahmed Efendi** (.-1722), divanında Bâkî'yi anar. Şair Dürrî, kimilerinin sırtını yasladığı sığınılacak yeri olduğu gibi kendisinin de arkasında güvendiği sığınılacak zamanının padişahı olduğunu söyler. Bu yüzden padişahı övmeye ona medhiye yapmaya hakkının olduğunu düşünür. Bâkî bu konuda şair için iyi bir örnektir. Bâkî yaşadığı dönemde özellikle Kanûnî'ye şiirler yazarak padişahların bol ikram ve ihsanını kazanmıştır. Bu bağlamda kendisi için üstat gördüğü Bâkî döneminde gereken ilgiyi görmüş ve kendisi de medh ü senada bulunmuştur:

Kiminün arkası ağa kimisinün pâşâ
Seni de püşt ü penâh eyledi Allâh bana
Sen gibi pâdşehi eylemege medh ü ssenâ
Çok mı Dürri gibi bir şâ'ir-i pâkîze-edâ
Senden evvel gelen ecdâd-ı kirâmun vâfir
Her biri bilmedi Bâkî gibi birkaç şâ'ir (Dürri Divanı, 7.Müsed./5)

Amasya'nın Ladik kasabasından **Lâzikîzâde Feyzullah Nâfiz** (ö.1767), divanında Bâkî'yi şiir konusunda ihtisaslı olması yönüyle dile getirir. Nâfiz, Bâkî'yi İranlı şair Şevket'le birlikte "Nikât-ı 'ilm ile 'allâmedir" şeklinde ifade ile ince hayaller, derin manalar, nükteli ve zarif sözler söyleyip şiiri işleme ilminde ihtisas sahibi üstat olarak gördüğünü ifade etmektedir. Şaire göre şiirin niteliklerini, hasletlerini ve nasıl olması gerektiğini anlama ve idrak konusunda Bâkî ve Şevket büyük iki şairdir:

Mezâyâ-yı şî'r [ü] fehminde Şevket ile Bâkîdir
Nikât-ı 'ilm ile allâmedir nakle rızâ olsa (Nâfiz Divanı, 15.K./42)

Son dönem divan şairlerinden **Şeref Hanım** (1809-1860), Bâkî'nin "ancak" redifli gazeline yazdığı tahmisiyle divanında Bâkî'yi anar. Şeref Hanım, Bâkî'nin beytini tazmin ederek çoğalttığı şiirinde Bâkî, bu hayret âleminin tekkesinde/sohbet meclisinde hemen her kimsenin sırlara şaşkınlık içinde hayranlık duyduğunu ifade eder. Bâkî "esrâr" kelimesini S. Küçük'ün (1988, s.303) belirttiği gibi sırlar ve sarhoş edici bir zehir olarak ele almıştır. Buna karşılık olarak Şeref Hanım, gönlünde nice bestenin baş nüktesinin gizli olduğunu söylemiş; bunu gizli, saklı ve sır anlamına gelen "nihan" kelimesiyle desteklemiştir. Şaire göre, erbâbına zor işler kolay olur denilmesine rağmen bu hikmeti bir şerh edip açıklayan bulunmaz. Dolayısıyla bütün âlem sırlarla doludur, her bir insan başka bir âlemdir ve bu sırların çözümü de başka bir sırdır. Bu sır ise Bâkî'de esrâr ve nihan kelimesinde gizlidir.

Gerçi erbâbına her müşkil olur dirler 'ayân
Lîk gönlümde nice nükte-i ser-beste nihân
Bir iden yok Şerefâ hikmetini şerh u beyân
Bâkiyâ hânkah-ı 'âlem-i hayretde hemân
Her gelen kimse bu esrâr ile hayrân ancak (Şeref Hanım Divanı, 3.Tah/5)

Şeref Hanım, defalarca kere Bâkî'nin şiirine nazire yazdığını ve her defasında kendi mizacının, şiir yazma becerisinin kendisini utandırdığını söyler ve şair, buna cüret/cesaret

etmesine anlam veremez. Çünkü Bâkî, şair için ulaşılmaz bir konumda ve bu vadede üstün nitelikleri olan bir şairdir:

Ne cür'etle idersin nazm-ı Bâkî'yi Şeref tanzîr

Nice kerre seni tab'ın bu vâdîde utandırmış (Şeref Hanım Divanı, 78.G./5)

XVIII. yüzyılda yaşayan divan şairi **Sa'id Giray** (...?) dîvânında Necâtî ve Nedim'le birlikte Bâkî'yi anar. Şaire göre Necâtî ve Bâkî istediğini elde etmiş muradına ermiş en zirvede şairlerdir. Kutsal mecliste, Nedîm ile birlikte marifetleri şiir konusunda en yüksek mertebeye ulaşmıştır. Dolayısıyla şiirde, şairlikte en yüksek seviyede/derecede şair olmasıyla şiire konu edilmiştir.

Hâsılı Nâ'il olan buldı Necâtî Bâkî

Bezm-i akdesde Nedîm 'ârif-i billah elbet (Sa'id Giray Divanı, 21.G./9)

XIX. yüzyıl Osmanlı sahası Encümen-i Şuara şairlerinden **Osman Nevres** (1820/2-1876) divanında, Bâkî ve Haşmet'i birlikte anar. Ona göre arzu ve isteklerine ulaşmış bu iki bahtiyar kişinin övgüye hakkı vardır ve tüm âleme onları övmenin tam zamanı olduğu düşüncesindedir. Nitekim şair şiirinde Haşmet ve Bâkî'yi övgüye değer şairler olarak anmıştır:

Haşmet'e Bâkî'ye belki 'âleme fahr eylerim

Kim bu iki kâmurânın hem-zamânıdır sözüm (K. 2./51)

Bâkî Adına Yazılan Müstakil Şiirler

Bâkî hem çağdaşları, hem de daha sonra yetişen şairler tarafından üstad görülmüş; onun adına pek çok müstakil şiir yazılmıştır. Bu şiirler, birbirinden farklı nazım türleri ve şekilleriyle kaleme alınmıştır. Bâkî'nin çağdaşı olan ve sonradan gelen şairler tarafından şiirlerine nazireler yazılmış ve gazelleri tazmin edilip çoğaltılarak tahmisler yapılmıştır. Ayrıca Bâkî için önemli sayılan olaylar için tarih düşürülmüştür. Bu bölümde yer alan şiirler, manzumenin isminde veya başlangıç kısmında Bâkî'nin adının geçmiş olması yönüyle seçilmiştir.

Mersiyeler.

Klasik divan edebiyat tarihi içerisinde Bâkî'ye ithafen sadece çağdaşı ve arkadaşı şair Nev'i tarafından bir mersiye yazıldığını görüyoruz.

XVI. yüzyılın önemli divan şairleri arasında yer alan şair **Nev'î** (1533/5-1599), Bâkî ile birlikte "Ahaveyn" olarak bilinen Karamânî Mehmet ve Ahmet kardeşlerden ders almış, onunla arkadaş olmuştur. Şair Nev'î, arkadaşı Bâkî'nin ölümüne dair üzüntüsünü "Bâkî'ye Mersiye" adını verdiği mersiyesini yazarak dile getirmiştir. Bu mersiye, terci-i bend nazım şeklindedir. Şair, bendler halinde yazdığı şiirini "Ey sâkî, kadehini yere çal/at, parçala, kır çünkü zaman meclisinden/dünyadan Bâkî gitti" anlamlı her bendin sonunda tekrarlanan vasıta beyti ile tamamlamış; duyduğu üzüntünün büyüklüğünü samimi ifadelerle şiirleştirmiştir.

Nev'î, şiirinin birinci bendinde üzüntüsünün büyüklüğü ile âlem sarayının kubbesinin yıkıldığını, ahının ufukları yakakacak kadar ateşli olduğunu dile getirirken ölüme çare bulunamayışından da yakınır. İkinci bendinde ise dünyanın vefasızlığını vurgulayan şair, Bâkî'nin ölümünden feleği sorumlu tutar. Bilgileri ile geceyi aydınlatan aya benzeyen Bâkî toprağa girmiş, su gibi her yana akarken çamura saplanmış. Üçüncü bendinde ise Bâkî'nin ölümüyle ölüm karşısında çaresizliği "va'de-i vuslat", "eceli irdi", "va'desi yetdi" ve "dâr-ı 'ukbâya irtihâl itdi" gibi farklı ifadelerle dile getirmiştir. Dördüncü bendinde ölüm gerçeğini "Sana da irişür peyâm-ı ecel" diyerek anlatan şair, Bâkî'nin gül sinesine gelen ecel okunun herkes tarafından hatırlanması gerektiğini telkin eder. Şiirin son bendinde ise, Bâkî için dua ve yakarışlarda bulunan şair, yine vasıta beytiyle manzumesini sonlandırmıştır.

Bâkî'nin Nev'î üzerinde etkisi bağlamında önemli olan bu şiir için M. Nejat Sefercioğlu şunları söyler: "Bu terci-i bend, Nev'î'nin samimî duygularını ifade ettiği kadar, Bâkî'nin gerçek değerini ifade etmesi bakımından da ehemmiyeti hâiz bir manzûmedir." (Sefercioğlu, 2002, s.198).

Yıkılup kasr-ı âlemün tâkî
Oda yansun sipih-rûn evrâkî
Gözden oldu nihân o mâh-cemâl
Yaksa âhum aceb mi âfâkî
Kârger olmadı teb-i ecele
Ne azîmet ne rukye-i râkî
Hükemâ ittifâk idüp hergîz
Bulmadılar bu zehre tiryâkî
İçdi câm-ı ecel o şîrir-leb
Telh-kâm olsa tan mı 'uşşâkî
Yire çal câm-ı şevki ey sâkî
Gitti bezm-i zamânedan Bâkî

Yıkıl ey çarh-ı bî-sebât yıkıl
Bozul ey âsiyâb-ı bî-hâsıl
Çünkü devrün murâdum üzre degül
Üstüme turma gel olup hâ'il
Niçün itdün hazîz-i hâki makar
Ol mehe âsmân iken menzil
Su gibi her yana revâne iken
İtdün ol serv-i nâzı pâ-der-gil
Mey-i nûşîn-i dehr zehr-âlûd
Yine mağrûr olur buna âkil

Yire çal câm-ı sevki ey Sâkî
Gitti bezm-i zamânedan Bâkî

İçdi câm-ı ecel yüki yetdi
Bezm-i 'uşşâkı telh idüp gitdi
Va'de-i vuslat eylemişdi meğer
Eceli irdi va'desi yetdi
Dikdi ol servi hâke dest-i fenâ
Nahl-i maksûdumun işi bitdi
Göz yumup bu cihân-ı fânîden
Dâr-ı 'ukbâya irtihâl itdi
Kendüye çün açıldı dâr-ı bakâ
Der-i fânîyi ol da berkitdi

Yire çal câm-ı sevki ey Sâkî
Gitti bezm-i zamânedan Bâkî

İtmege anı telh-kâm-ı ecel
Sâkî-i devr içürdi câm-ı ecel
Penbeyi gel çıkar kulagundan
Sana da irişür peyâm-ı ecel
Gül gibi sînesin siper itdi
Gelicek ol mehe sihâm-ı ecel
Mısr-ı hüsnün harâba virdi gelüp
Leşker-i hattı gibi şâm-ı ecel

Âşiyânında sayd ider murgı
Ne kadar çâpük olsa da dâm-ı ecel

Yire çal câm-ı sevki ey Sâkî
Gitti bezm-i zamânenen Bâkî

İtdi dâr-ı bakâya çünki güzer
Kıl İlâhî inâyetin rehber
Teşne -leb sana cân atub gitdi
Sunasun diyu destine kevser
Yüz yire kodı dergehünde senün
Cürmine ya'nî i'tirâf eyler
Hâkden götürüp ana eyle
Ol ki lâıkdur ey şeh-i berter
Çün şikest itdi bu fenâ câmın
Nev'iyâ bezm-i huldi ide makar

Yire çal câm-ı şevki ey sâkî
Gitti bezm-i zamânenen Bâkî (Nev'î Divanı, Mer. V/6 T.b.)

Bu mersiyeı, Nev'î'nin her ne kadar Bâkî'nin ölümü üzerine yazdığı söylensedede burada bir çelişki söz konusudur. Nitekim bütün kaynak kitaplarda Bâkî'nin ölüm tarihi 1600, Nev'î'nin ölüm tarihi ise 1598/9 olarak verilir. Bu bağlamda Nev'î'nin mersiyeı Bâkî'ye yazması olası değildir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda bu konudaki teretdütlerimiz, Hasibe Mazıoğlu'nun 'Eski Türk Edebiyatı Makaleleri' kitabınının dipnotunda da netliğe kavuşur. Öyle ki Mazıoğlu, Nev'î'nin mersiyeı Sultânü's-Şuarâ Bâkî'ye yazmasının olanaksız olduğunu belirterek, mersiyeı sohbet meclisinden arkadaşı olan başka Bâkî'ye yazdığını ifade eder (Mazıoğlu, 2014, s.458). Bu mersiyeı teze almamızın nedeni ise bu mersiyeının Bâkî için yazılmış olduğuna dair Nev'î üzerine çalışmaları olan M.N. Sefercioğlu, "Nev'î'nin, Bâkî hakkındaki gerçek ve samimi duyguları Bâkî'nin ölümü üzerine yazdığı ve: Yire çal câm-ı sevki ey Sâkî /Gitti bezm-i zamânenen Bâkî (M.V.6) şeklindeki vasıta beyinin yer aldığı terci-i bendde görülür." (Sefercioğlu, 1990, s.57) şeklinde açıklaması almamızı zorunlu kılmıştır.

Nazireler.

Klasik edebiyatımızda Bâkî'nin şiirlerine çok sayıda nazire yazılmış olmasına rağmen konumuz gereği sadece Bâkî'nin isminin başlangıç bölümünde zikredildiği nazireleri burada

belirtmeyi uygun bulduk. Bu bağlamda çağdaşı Ümîdî'nin Bâkî'yi en çok taklit eden şair olduğu ve Bâkî'nin bu nedenle kızıp “Ümîdî bizi yeniler” dediği yazılmıştır (Küçük, 1988, s.32). Bu konuda çalışma yapan Hasan Kaplan, Ümîdî için “şairin şiirlerinin yaklaşık üçte birinin Bâkî'ye nazire olduğu görülmektedir.” (2015, s.228) der. İbrahim Ethem Buyruk, Ümîdî'yi Bâkî şiir tarzının önemli temsilcilerinden biri olarak kabul etmiştir (2009, s.3). Buna rağmen divanında Bâkî'nin ismi geçmediği için ona yer verilmemiştir. Konumuz gereği, içinde “Bâkî” geçen iki farklı şairin iki naziresi bu bölümde ele alınacaktır.

Bâkî'nin muasırı **Gelibolulu Mustafa Âlî** (1541-1600), Bâkî'ye ithafen **Der-muḳābil-i Şi'r-i Bâkî Efendi** adıyla nazire yazmıştır. Bu şiir Bâkî'nin “Hâl-i ‘âlem ezeli böyle perîşân ancak/Kimi handân kimi giryân kimi nâlân ancak.” (Küçük, 1988, s.304) beytiyle başlayan dünyanın hallarını anlattığı gazeline naziredir:

Safâ-yı subh-ı vasl âyîne-i ‘âlem-nümâ ancak
Hayâl-i şâm-ı hicrân da görünmez bir belâ ancak
Mahabbet bahri cûvân olmağa sâkin gerek ‘âşık
Ne lâzım bâd-ı âh ey dil o bir zâyid hevâ ancak
Haşîrâsâ yir eyler üstühânım hâk-râhında
Yine gördükçe dil-ber ta’n idüp der bu riyâ ancak

Göñül iklîminün ma‘mûresi çün aña dil şendür
Haṭuñ min-vech ol ‘âlemde ḥaṭṭ-ı istivâ ancak
Maḥabbet bir devâsız derd iken bilmem ne ḥikmetdür
Gedâlar pādşâlar aña lâ-büdd mübtelâ ancak

Garîbin ağladur âgyârı ḥandân eyler ol hâle
Hemân cevri ü cefâsı ol sitem-kâruñ baña ancak

Ezel nûr-ı nebî sırr(ın) Alî'den behre almışsın
Anunçün mahlasun Âlî vü nâmun Mustafâ ancak

Gubârun irta birgün kuhl-i çeşm-i cân olur ammâ
Basîretsizlerün aynında kadrün hep hebâ ancak (Gelibolulu M. Âlî Divanı, 647.G.)

XVIII. Yüzyılda yaşayan **Sünbül-zâde Vehbî** (1718-1809), **Nazîre Be-Sümbüle-i Bâkî Der-Sitâyiş-i Müşârun İleyh** adıyla Bâkî'nin meşhur “sünbül” redifli kasidesine nazire

yazmıştır. Bâkî'nin zemin konumundaki kasidesi 47 beyitten oluşurken Sünbül-zâde Vehbî kasidesini 63 beyitle tamamlar. Sünbül-zâde Vehbî, XVI. yüzyılda Bâkî'nin sümbüle dair hayal ve tasavvurlarını içeren kasidesine yazdığı nazire ile onu XVIII. yüzyıla taşımıştır. Vehbî, bir güzellik unsuru olan bu çiçeğe son derece zengin, farklı tahayyül, tasavvur ve çağrışımlarla farklı derin anlamlar yüklemiştir:

Dâmen-i gülde alıp destine micmer sünbül
Kor şemâmeyle hem ol micmere 'anber sünbül

Eylemiş bûy-ı bahârı var ise istişmâm
Cümleden evvel eder bâğı mu'attar sünbül

Dem-i Îsâ'ya bedeldir nefes-i bâd-ı bahar
Keyfe yuhyi deyü andan eser ister sünbül

Getirip topar ile hayli çiçekli-i kebûd
Pây-ı nevrûza olur akmişe-güster sünbül

Mâ'î atlaslı güzeller gibi hep fevc-â-fevc
Mevc mevc oldu leb-i cûda ser-â-ser sünbül

Reng ü bûlarla tefevvuk ederek ezhâra
Gökden inmiş gibi fahr etmede yer yer sünbül

Gülşenin meyl edecek iki güzel tâzesi var
Bir gül-i sâde-ruh u bir de hat-âver sünbül

Nev-resân-ı çemen içinde yine hoş görünür
Kadar olsa da bir tâze-yi esmer sünbül

Katre katre saçılır üstüne gülden şebnem
Her seher perçemine gül suyu serper sünbül

Ser-be-ser gûşun edip vakf-ı nevâ-yı bülbül
Geh sabâ nağmesi geh sümbüle dinler sünbül

Kec-külâhıyla siyeh-pûşu ile gonçelere
Görünür hayli levendâne dil-âver sünbül

Başına takdı 'amâyim nazar-ı nergisden

Tıfl-ı nev-reste gibi pek hazer eyler sünbül

Bağlanır zülf-i nigâr üzre kopup bâğından

Dil-i sevdâ-zede-yi aşıkâ benzer sünbül

Lâle sad gûne piyâz etse yine bir yerde

Geçinir tarh-ı tekellüfle berâber sünbül

Sâk-ı sâkî gibi teşmîr edeli gayret ile

Bir ayağıyla sürür bezme kadehler sünbül

Subh-dem böyle görünmezdi siyeh-mest-i harâb

Çekmeseydi geceden bir iki sâğar sünbül

Böyle gök kandil iken def'-i humâr etmek için

Lâciverdî kadehin hep tolu saklar sünbül

Cûşîş-i sebze ile yemyeşil oldukça çemen

Görünür mevc-i siyâh-ı yem-i ahdar sünbül

Karşısında dikilip turduğunun aslı nedir

Şâh-ı gülden bir iki gonçe mi ister sünbül

Bir şükûfeyle bahâr olmaz efendim diyerek

Tablalarla getirip dizdi çiçekler sünbül

Yüz sürüp dergeh-i vâlâ-yı veliyyü'n-ni'ama

Berg-i sebz-i çemenin eyledi zîver sünbül

Şeyhü'l-islâm-ı felek-câh-ı refî'ü's-şân kim

Sünbüle ravza-yı kadrinde bir ahkar sünbül

O şerîfü'n-nesebin sâha-yı iclâlinde

Hâke rû-mâl ile kesb-i şeref eyler sünbül

Eylese meyl-i şükûfe çemen-i gerdûndan

Mihr ü meh nergis ü gül ola her ahter sünbül

Alsa bir kerre tebessümle yed-i şefkatine

Gül-i hurşîd-i felekden ola berter sünbül

Âsumânîsine hem-reng olalı pâyelenip
Ser-fürû etmese eflâke n'ola her sünbül

İktibâs eyleyeli lâmi'a-yı lutfundan
Şeb-çerâğ etdi kanâdîlini yek-ser sünbül

Yalınız behrever-i lutfu degil hâk-i çemen
Nefha-yı hulku ile oldu hevâlar sünbül

Heft-berg-i çemen-i âtıfetinden gûyâ
Âyet-i seb-i senâbil eder ezber sünbül

Nîl-gûn kâse-yi gerdûna döner dâneleri
Olsa yek-katre-yi ihsânına mazhar sünbül

Görse rû'yâda 'ulüvv-i himem ü rif'atini
Şeb-külâhın ede tâ çarh ile hem-ser sünbül

Ey gülistân-ı kerem zîver-i bostân-ı himem
Bûy-ı lutfundan olur gâliye-perver sünbül

Şöhreti sünbül-i tîb oldu ne hâsiyyet bu
Olalı şemme-yi hulkunla muhammer sünbül

Cümleyi berg ü nevâya keremin kat katdır
Söyle tursun gül-i sad-berg ile katmer sünbül

Selsebîl-i keremin cûşîşini gördükçe
Lûleler meşrebeler hâzır eder her sünbül

Ba'd-ez-în minnet-i bîhûde-yi ebri çekmez
Cûy-ı lutfun var iken ger gül-i ter ger sünbül

Sâye-yi hâme-yi müşgîn-raķamın düşse olur
Safha-yı bâğda her sebze-yi kemter sünbül

Olsa âgişte-yi âb-ı himemin Hızr-âsâ
Zinde vü tâze vü ter ola musavver sünbül

Nevbahâr-ı keremin vasfın ederken tahrîr

Çüb-ı hüşk-i kalemim üzre biter ter sünbül

Revnağ-ı köhne-zemîndir gazel-i nev-tarhım

Anı zîb-i ser edenler nedir anlar sünbül

Diyemem turre-yi şebbûyuna benzer sünbül

Ne çiçekdir bilirim ey gül-i ahmer sünbül

Müşg-i Rûmî'ye eğip başını ey kec-külehim

Zülf-i ham-der-hamın evsâfını söyler sünbül

Kâkül ü hattını ta'tire gül-âbın bedeli

Olsa reyhân u benefşeyle mu'attar sünbül

O civân perçemini gûşe-yi destârından

Gösterince takınır başına teller sünbül

Tagıdıp turrelerin rağmına top feslegenin

Fesi etrâfına dizmiş yine dilber sünbül

Göz göre nergise kapdırdı gubâr-ı pâyın

Reşk edip olsa sabâya n'ola mugber sünbül

Hat-ı sebziyle görenler o ruh-ı gül-gûnu

Gül-i sürh üzre yetişmiş sanır ahdar sünbül

Oldu sevdâ-yı hat u zülf-i siyehkârı ile

Şeb-i fûrkatde bana bâliş ü bister sünbül

Şimdi hadrâ-yı dimen zîb-i ser-i ragbetdir

Kaldı Vehbî gibi pâ-mâl u muhakkar sünbül

Gördü pejmürde-nümâ bildi ki Sünbül-zâde

O siyeh-bahta hemân çıkdı birâder sünbül

Dûd-ı âha boyanır böyle anınçün yanarak

Sînede etmiş ocak gayreti muzmer sünbül

Her seher jâle-feşân şanma tokundukça nesîm

Hep anın hâl-i perîşânına aglar sünbül

Sünbülîstân-ı gamın ancağ odur bî-bergi
Gerçi bir neşv ü nemâdır görünen her sünbül

Ayak altında yatar sebze-yi bîgâne gibi
Zîver-i gûşe-yi destâr iken ekser sünbül

Dâmen-i kûh-ı ma'ârifde bitip yetmiş iken
Oldu germâ-zede-yi ğam o mükedder sünbül

Dûd-ı âhıyla dilin etmez idi sünbülzâr
Bu çemenden ana olsaydı müyesser sünbül

Bâgbânlar soganın sökmüş o bî-çâre yine
Kuruyup kalmış iken sînede besler sünbül

Tab'ının köhne bahârında o bâg-ı hünerin
Bulunur böyle niçe tâze mu'attar sünbül

Pep anın gibi perîşân mı peşîmân mı 'aceb
Hâzâr-ı emel-i dehre dikenler sünbül

Böyle pejmürde iken reşha-yı yârân-ı himem
Eyledi ol giyeh-i hüşki ne hoşter sünbül

Kuvvet-i nâmiye-yi lutf-ı veliyyü'n-ni'amı
Vaqt-i sermâda yetiştirdi yine ter sünbül

Edelim kâfiye-yi hayr-du'âyı tekrâr
Yetişir lafz-ı redîf oldu mükerrer sünbül

Bâg-ı ikbâlini şâd-âb ede lutf-ı Bârî
Vere bu gülşene tâ revnağ u zîver sünbül (Sünbül-zâde Vehbî Divanı, 42.K.)

Şairlerin şiirlerinde Bâkî'ye yer vermesi ve nazire yazması Bâkî'nin şairler üzerindeki etkisini göstermesi açısından önem arz eder.

Tahmisler.

Klasik Türk şiirinde Bâkî'nin gazelinin beyitlerinin üstüne eklenerek onun adına tahsis edilmiş müstakil olarak pek çok tahmis yazılmıştır. Bâkî adına yazılan tahmislerin tesbiti açısından hepsine yer verilip ilk ve son bendlerine çalışmamızda yer verilmiştir.

Bâkî adı zikredilerek çağdaşı Mostarlı Hasan Ziyâî (1551-1584) tarafından, iki tahmis manzumesi yazılmıştır. Bu şiirlerin ilki şairin, Bâkî'nin “Metâ‘-ı bâde-i gül-reng şimdi ayakda/ Kumâş-ı zühd ü riyâ turmayup satılmakda” (Bâkî Divanı, 444.G/1) matlalı gazeline yaptığı tahmisdir:

Şarâb mey-gede içre müdâm alınmakda
Harâmî-veş kadeh el içinde tutulmakda
Sebûya kulb takıldı oturdu alçakda
Metâ‘-ı bâde-i gül-reng şimdi ayakda
Kumâş-ı zühd ü riyâ turmayup satılmakda

...

Şarâbı sâgar ile sun berü gel ey sâki
Gör imdi bezm-i cihânda nic’oldı ‘uşşâkı
Ziyâ’î tig-i zebân ile tutdı âfâkı
Semend-i tab ‘a süvâr oldı ‘azm ider Bâkî
Belâgat ehline yâ Hû gönüller alçakda (Mostarlı Hasan Ziyâî Divanı, 3.Muh./1-5)

Şair Mostarlı Hasan Ziyâî, Bâkî'nin “itdi” redifli “Şarâb-ı bezm-i gam zevkin ne mîr ü ne vezîr itdi /Anun keyfiyyetin benden su’âl eylen fakîr itdi” matlalı gazelinesi tanzir ederek ikinci bir tahmis daha kaleme alır:

Fakîr itdi beni iklîm-i derde gam emîr itdi
Sürûrum var ki server eyledi sâhib-serîr itdi
Süleymânlar zebûn idüp ne Âsaflar esîr itdi
Şarâb-ı bezm-i gam zevkin ne mîr ü ne vezîr itdi
Anun keyfiyyetin benden su’âl eylen fakîr itdi

...

Gül umarken Ziyâ’î gibi kaldı ayagum gilde
Dirîgâ gitmedi kaldı belâ vü derd ü gam dilde
Mezellet şimdi ‘aşk ehlinde devlet şimdi câhilde
Ne gam endîşe-i zilletden ey Bâkî bu menzilde
Hidâyet reh-beri lutfın ana kim dest-gîr itdi (Mostarlı Hasan Ziyâî Divanı 3.Tah./1-5)

Klasik Türk şiirinde, Bâkî'nin şiirlerine yine onun ismi belirtilerek Ebû Bekir Kânî Efendi'nin üç, Erzurumlu Zihnî'nin iki ve Leyla Hanım'ın ise dört tahmis yazdığı tespit edilmiştir.

Tokat'ta doğan **Ebû Bekir Kânî Efendi** (1712-1791), **Tahmis-i Gazel-i Bâkî** adıyla Bâkî'nin ikisi aynı gazele olmak üzere toplam iki gazeline üç tahmis yazmıştır. Kânî, Bâkî'nin "Müje haylin dizer ol gamze-i fettân saf saf/ Gûyiyâ cenge turur nîze-güzârân saf saf" (Bâkî Divanı, 229.G/1) matlalı gazeline dizilmiş olarak sıra sıra anlamına gelen "saf saf" redifiyle iki ayrı tahmis yapar. "Saf saf" ikilemesinden oluşan redifle şair, çokluk olgusunu vererek şiirinin tamamında anlamsal yönden bir canlılık oluşturmuştur. Şairin hayatta kıymetinin anlaşılmaması ve öldükten sonra anlaşılması ile ilgili kinayeli bir durum söz konusudur. Şairin musalla taşında saf saf sıralananlar karşısında el bağlayacaklardır. El bağlamak namazın rükünlerinden olup aynı zamanda teslimiyeti ifade eder:

Turdılar ma'reke-i nâzda hûbân saf saf
Gözlerin gözlerime dikdiler el'ân saf saf
San kazâ oklarıdır karşı varur cân saf saf
Müje haylin dizer ol gamze-i fettân saf saf
Gûyiyâ cenge turur nîze-güzârân saf saf
...
Kim acır Kâniye mâniye sana hey Bâkî
Öl diril pirehen-i âhireti gey Bâkî
Taşlar ile döğünüp inleye çün ney Bâkî
Kadrüni seng-i musallâda bilüp ey Bâkî
Turup el bağlayalar karşuna yaran sâf sâf (Kânî, 59.Tah./IX)

Tahmîs-i Diger-i Gazel-i Meşkûr

Sefer eyler harem-i câna civânân saf saf
Cân virür gamzesine ins degül cân saf saf
Kurulur aşka hep ma'reke-i cân saf saf
Müje haylin dizer ol gamze-i fettân saf saf
Gûyiyâ cenge turur nîze-güzerân saf saf
...
Rahmet-i Hakkla tesellâda bilüp ey Bâkî
Mevkîf-ı Tur-ı tecellâda bilüp ey Bâkî
Seni Kânî der-i Mevlâda bilüp ey Bâkî
Kadrüni seng-i musallâda bilüp ey Bâkî
Turup el bağlayalar karşuna yaran sâf sâf (Kânî Divanı, 60.Tah/IX)

Kânî, Bâkî'nin sâkiye hitaben sohbetin ebedî olmadığını, ancak cennet şarabının kalıcı olduğunu anlatarak söze başladığı “bâkî” redifli “Sâkiyâ kalmaz imiş çünkü bu sohbet bâkî/Mey-i gül-gûn içelüm bâde-i Cennet bâkî” matlalı gazeline yazılmıştır:

Kala mı akd-ı nesî' eyle şetâret bâkî
Mey-i müstakbel ile neş'e-i hâlet bâkî
Zevk anı gerek âşıklara âdet bâkî
Sâkiyâ kalmaz imiş çünkü bu sohbet bâkî
Mey-i gül-gûn içelüm bâde-i Cennet bâkî
...
Cevher-i Kânî-i çün mihr ü mehüm sen sağ ol
Bâz sîm üskûf-i zerrîn-külehum sen sağ ol
Dil-nişnüm şeh-i encüm-sipehum sen sağ ol
Bâkî ölsün yoluna pâdişehüm sen sağ ol
Baht-ı pâyinde Hudâ yâr-ı sa'âdet Bâkî (Kânî, 61.Tah./V)

Kânî Divanı ile ilgili çalışmada, Kânî'nin yazdığı tahmisler şairleri ile birlikte tabloda gösterilmiş olup yazdığı şairlerin matla beyti verilmiştir. Bâkî'ye yazılan tahmisler tablosunda ise Bâkî'ye ait üç matla beyti gösterilip “Bâkî'nin üç gazelini (birisi iki defa olmak üzere) tahmis etmiştir.” (Yazar, 2017, s. 13) şeklinde ifade edilip dört tahmis yazıldığı söylenmiş ve dört farklı tahmis verilmiştir. Bu bağlamda 62. Tahmis olan “Tahmîs-i Gazel-i Diger-i Bâkî “ başlığı ile yazılan ve tabloda “Lebüni öpmede cânâ ne ‘aceb lezzet var/Bâ-husûs ince belün kuçmada çok hâlet var” (Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı, 211 G/1) matla beyti gösterilen ve burada tahmis edilen gazel Bâkî'ye ait olmayıp Gelibolulu Mustafa Âli'ye aittir.

XVIII. yüzyılda yaşayan asıl adı Mustafa olan şair **Erzurumlu Zihni** (?- 1794/7), **Gazel-i Bâkî Tahmis-i Zihnî** adıyla Bâkî'nin iki gazelini tahmis ederek üstadın yolundan gider. Şiirde çizgi dışı güzellerin özelliklerine değinir. Divanı olmasına rağmen daha çok halk edebiyatına yakın olan Zihnî'nin Bâkî'ye tahmis yazması, Bâkî'nin şaire etkisi anlamında önem arz eder. Birinci tahmis, Bâkî'nin “görsünler” redifli gazeline yazılmıştır:

Çık ey mihr-i cihân-ârâ cemâl-i yâri görsünler
Tulû' et ey hilâl ebrû-yı yâri bâri görsünler
Terennüm eyle bülbül işve-i güftârı görsünler
Açıl bâğın gül ü nesrini ol ruhsârı görsünler
Salın serv ü sanavber şîve-i reftârı görsünler
...

O ūh-ı dil-güşâyı bezme da‘vet eyle ey sâkî
Sebûdur çeşm-i mest-i hastanın devâsı tiryâkî
Zamâne dil-rübâsı Zihnîyâ hep para müştâkî
Güzeller mihribân olmaz demek yanlıştır ey Bâkî
Olur va‘llâhi bi‘llâhi hemân yalvarı görsünler (Erzurumlu Zihnî, 6.Mu./I-V)

Erzurumlu Zihnî’nin ikinci tahmisi Bâkî’nin “Künc-i ebrûsın hayâl it gûşe-i gülzârı gör /Halka-i zülfün kıyâs it tabla-i ‘attârı gör” matlalı gazeline yazılmıştır.

La‘l-i yâkûtun tasarruf eyleyüp gül-nârı gör
Çeşm-i mestin fikr edüp bâdâm-ı şîrînkârı gör
Safvet-i dendânını yâd et dür-i şehvârı gör
Künc-i ebrûsun hayâl et gûşe-i gülzârı gör
Halka-i zülfün kıyâs et tabla-i ‘attârı gör

...

Eylesem ey dil n’ola şevk-ı mahabbetle tarab
Şâdmânî ‘âlemin icrâ edüp tâ rûz u şeb
Zihnî-i şeydâyı add etme bu yolda bî-edeb
Geceler ayş u safâ-yı çeng ü nây olmaz aceb
Subh-dem Bâkî derûn-ı dilde istiğfârı gör (Erzurumlu Zihni Divanı, 7. Mu./I-VII)

İstanbul doğumlu olan, dayısı Keçecizâde İzzet Molla’yı kendisine üstat edinmiş **Leylâ Hanım** (?..-1847), şiirlerinde daha önceki şairlerin yolundan gitmiş; Bâkî’nin dört ayrı gazeline “tahmis” yazarak onun ifadelerini tekrarlayıp çoğaltma yoluna gitmiştir. Bir anlamda Bâkî’yi kendisine üstat seçmiş olan Leylâ Hanım, “**Gazel-i Bâkî Tahmîs-i Leylâ**” ifadesi ile şiirine giriş yaparak tahmisler yazmıştır.

Şairin birinci tahmisi Bâkî’nin, “görsünler” redifli gazeline yazılmıştır. Bu gazel, Bâkî’nin, sevgilinin nazlı ve edalı yürüyüşü karşısında aşğın düştüğü acizliği ve çaresizlikle halden hale girişini anlattığı gazelidir. Leylâ Hanım, anlam bütünlüğünü bozmadan aynı ahenkle Bâkî’nin gazelinesi tahmis etmiştir:

Buyur bâga seninle âşık-ı nâ-çârı görsünler
Yolunda rûyını ferş eyleyen ezhârı görsünler
Gözüm yaşıyla hâsıl itdigim eşcârı görsünler
Açıl bâğın gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler
Salın serv ü sanavber şîve-i refâtârı görsünler

...

Eger bir katre mey ihsân iderse ‘âşîka sâkî
Pür eyler nâle vü efgân ile Leylâ bu nüh tâkî
Değişdi ‘asrımızda hamd ola hûbânîñ ahlâkî
Güzeller mihribân olmaz demek yañlıştır ey Bâkî
Olur vallâhi billâhi hemân yalvarı görsünler (Leylâ Hanım, 3.Tah./1-5)

Leylâ Hanım’ın ikinci tahmisi Bâkî’nin “Ruhun ‘aksiyle sahn-ı dîde bâg u gülsitânımdır Hayâl-i nahl-i kaddin hayliden hâtır-nişânımdır” matlalı gazeline yazılmıştır. Bâkî sevgilinin yanağının aksinin gözüne gül bahçesi gibi geldiğini, süslü fidana benzeyen boyunun hayalinin ise hep aklında olduğunu söylediği anlamlı beyitiyle başlayan sevgilinin hayalleriyle oluşturduğu gazeline yazımıştır. Leylâ Hanım bu tahmisinde sevgili karşısında düştüğü durumu ve çektiği acıları dile getirir. Zira döktüğü gözyaşı karşısında ummanların adı anılmayacaktır:

Beni ser-mest ü hayrân eyleyen ol yâr-i cânımdır
Tarâvet bahş iden bâga benim serv-i revânımdır
Mahabbet gülşeninde murg-ı gönlüm bâg-bânımdır
Ruhun aksiyle sahn-ı dîde bâg u gülsitânımdır
Hayâl-i nahl-i kaddin hayliden hâtır-nişânımdır
...

Getür her dem hayâl ü hâtıra ol çeşm-i fettânı
Sirişkin var iken yâd itme Leylâ bahr-i ‘ummânı
Senin sâyende peydâ itdigimdir hep ciger kanı
Yaşım deryâdır ey Bâkî içinde şâh-ı mercânı
Hayâl-i nahl-i bâlâ-yı nihâl-i ergavânımdır (Leylâ Hanım, 4.Tah./1-5)

Leylâ Hanım’ın üçüncü tahmisi Bâkî’nin “Gam-ı hattıyla yâruñ nice bir dil pür-melâl olsun /Sür ey sâkî ayagı mûr-ı gussa pây-mâl olsun” matlalı gazeline yapılmıştır. Şiirde canını sevgiliye vermekten çekinmeyen aşığın sevgiliden gelen her şeye razı olması anlatılır ki her şeyini sevgili yolunda feda etmek âşık için sevgiliye kavuşma ve bayramdır:

Gazel-i Bâkî Tahmîs-i Leylâ

Nice bir fikr-i dilber ile ‘âşıklar hayâl olsun
Hayâl-i zülf-i yâr ile za‘îf ü bî-mecâl olsun
Biraz keşf-i nikâb it ‘âşîka ‘arz-ı cemâl olsun

Gam-ı hattıyla yâriñ nice bir dil pür-melâl olsun
Sür ey sâkî ayagı mûr-ı gussa pâ-y-mâl olsun

...

Dil âgâh oldu şimdi sâye-i ‘aşkında her fenden
Fedâ olsun nice gencîneler ister isen benden
Senin râhında Leylâ dahi geçdi cân ile tenden
Dirîg eyler mi Bâkî cânı kurbân oldığım senden
Yoluna cümle varı tek hemân ‘id-i visâl olsun (Leylâ Hanım, 5.Tah./1-5)

Şairin dördüncü tahmisi Bâkî’nin, “Gam-ı hattıyla yâruñ nice bir dil pür-melâl olsun
Sür ey sâkî ayagı mûr-ı gussa pâ-y-mâl olsun” matlalı, dünyanın hallerine değindiği gazeli
üzerinedir. Bâkî gazelinde, dünyanın bir kararda olmadığını değişik durumlar arz ettiğini ifade
etmiştir. Dünyanın bu değişik ve karasız hâli karşısında insanoğlu şaşırıp kalmıştır. Leylâ
Hanım da aynı anlam çerçevesi içinde Bâkî’nin gazelini çoğaltma yoluna gitmiştir:

Gazel-i Bâkî Tahmîs-i Leylâ

Kimi ‘âlemde ider nâle vü efgân ancak
Kimi fûrkatde kimi vâsıl-ı cânân ancak
Kimi pervâne gibi yanmada el’ân ancak
Hâl-i ‘âlem ezeli böyle perîşân ancak
Kimi handân kimi nâlân kimi giryân ancak
...

Kimisi fakr ile bî-kes kimidir şâh-ı cihân
Kimi **Leylâ** gibi togdugına nâdim el’ân
Kimi ‘âciz kimi sultân kimi memdûh-ı zamân

Bâkiyâ hân-kah-ı âlem-i hayretde hemân

Her gelen kimse bir esrâr ile hayrân ancak (Leylâ Hanım Divanı, 11.Tah./1-5)

XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşayan **Sâfî Baba** (....?)
Bâkî için iki tahmis yazmıştır. İlk tahmis, **Tahmîs-i Ber-Gazel-i Bâkî Rahmetu’llâh-ı Aleyh**
adıyla Bâkî’nin “bâ’is” redifli, “Gubâr-ı hattun olmaz çünkü hayrân olmaga bâ’is/Nedür la’l-i
lebün çak böyle handân olmaga bâ’is” matlalı gazeline yazılmıştır. Sevgilinin yurdunun
özellikleri verilmiştir.

Olur âh-ı nedâmet çeşm-i giryân olmağa bâ’is
Şafakdır subh ile çâk-i girîbân olmağa bâ’is

Revâc-ı zı'll-ı isyândır peşîmân olmağa bâ'is
Gubâr-ı hattun olmaz çünkü hayrân olmaga bâ'is
Nedür la'l-i lebûn çak böyle handân olmaga bâ'is

...

Ser-i kûyunda yatmak gönlümün arz u recâsıdır
Der-i cûdunda olmak bir makâm-ı mûntehâsıdır
Gubâr-ı hâkirâhın çeşmimin kehl-i celâsıdır
Meger başun ser-i kûyında tûp olmak hevâsıdır
Dem-â-dem Bâkıyâ kolunda çevgân olmaga bâ'is (Sâfî Baba, 29.Tah./1-5)

İkinci tahmis **Tahmîs-i Dîger Ber-Gazel-i Bâkî Efendî** adıyla yazılmıştır. Bâkî'nin, "Eser âhum yili kûyuñda cism-i nâ-tevân ditrer/Çemen sahnında gûyâ bâddan berg-i hazân ditrer" (Bâkî Divanı, 139.G/1) matlalı gazeli tahmis edilmiştir. Şair "ditrer" redifiyle kâinatta her şeyin bir titreyiş içinde olduğunu ifade ile şair, Bâkî içinde çeşitli benzetmelerde bulunmuştur:

Tahmîs-i Dîger Ber-Gazel-i Bâkî Efendî

Eger bir âh edersem derd-i dilden Kün-fe-kân ditrer
Gelir aks-ı sadâ-yı dâğdan ehl-i cihân ditrer
Feleklerde melekler zâr eder deryâ vü kân ditrer
Eser âhum yili kûyunda cism-i nâ-tevân ditrer
Çemen sahnında gûyâ bâddan berg-i hazân ditrer

...

Yine şâm-ı gâribân-ı şeb-i deycûra benzersin
Harîf-i mest-i câm-ı bâde-i engûra benzersin
Reg-i nâzik-mizâc-ı kâse-i fağfûra benzersin
Mey-i dûşînedan Bâkî yine mahmûra benzersin
Elünde turmayup câm-ı şarâb-ı ergavân ditrer (Sâfî Baba 30.Tah./1-5)

Tarih düşürmeler.

Asıl Adı Mustafa olan ve tarih düşürme konusunda başarılı sayılan **Ereğlîlî Tûrabi** (?-1622/3), şiirlerinde **Bâkî**'ye yer vermiş olup **Berây-ı Bâkî Efendi** adıyla iki farklı tarih/şiir yazmıştır. Şair Ereğlîlî Tûrâbî, Bâkî'nin üçüncü ve son kez son ilmiye mesleğinin en yüksek mertebelerinden biri olan kazasker olarak Rumeli kazaskerliği makamına getirilmesine tarih

düşürmüştür. Bu tarih, Bâkî'nin ölümünün iki yıl öncesi olan hicri 1006, miladî 1598 yılı olarak verilir:

‘İlm ü fazl ile bu gün şadra Efendi geldün
Tutdı ‘adlünle yine şît u sadâ âfâkı
Kâdî-asker oluben Rûmiline devletle
Sana virdi yine iclâl ü sa‘âdet Bâkî
Didi târîhi duâlarla Tûrâbî benden
Rûm-ili şadrı yine ola efendüm Bâkî sene 1006 (Ereğlîli Tûrabi, 24.T.)

Ereğlîli Tûrabi **Berây-ı Bâkî Efendi** adıyla düşürdüğü ikinci tarih Bâkî'nin ölümü üzerinedir. Bu şiiriyle Tûrâbî, Bâkî'nin ölümünden duyduğu üzüntüyü ve onun şiirdeki yerinin doldurulamayacağını övgü dolu sözlerle ifade ettikten sonra güzel temennilerde bulunmuştur. Şair, “Bâkî” kelimesini farklı anlamları çağrıştıracak şekilde tevriyeli kullanmış ve özellikle sözlerinin kalıcılığını vurgulamıştır. Zira Bâkî gitmiştir; fakat Bâkî sözleri bâkîdir/ kalıcıdır. Bâkî'nin ölümü için “sene 1008” diye tarih düşürülmüştür:

Sundi sâkî-i ecel hayfa şerâb-ı cânsitân
Bu cihân-ı bî-bekâdan göçti bâkî-i zamân
‘Asker-i ‘ilm ü ma’ârif kıldı serversüz diriğ
İtdi ‘ukbaya sefer serdâr-ı hayl-i ‘ârifân
Görmeye mislin felek bin yıl dahi devr eylese
Gelmeye dünyaya bir anun nâzik beyân
Böyle bir ‘âlî-vücûdı neyledün ey dehr-i dîn
Pâyimâl idüp harâp itdün cihânı bî-gümân
Te’âlâ fazl ile bâkîlerin ma’mûr ide
Hûr u gılmânıyla dâyim eylesün seyr-i cihân
Didi bu târîh-i cân-sûzı Tûrâbî-i hakir
Kaldı Bâkî sözleri oldı velî kendi revân, sene 1008 (Ereğlîli Tûrabi, 25.T.)

Ereğlîli Tûrabi **Diğer** ifadesi ile Bâkî'nin ölümüne yazdığı başka bir manzumeye daha divanında yer verir. Şair, Bâkî'ye âlimlerin başı anlamında” re’îs-i ‘ulemâ” sıfatını vermiştir. “Bâkî kalmadı” diyerek Bâkî'nin adı gibi bâkî kalmadığını söylerken ölümünü ise “fenâdan göçdi” şeklinde ifade etmiştir.

O re’îs-i ulemâ Bâkî idüp ‘azm-i bekâ
Hûr u gılmânı varup bezm-i safâda koçdı

Ey Tûrâbî didi târîhini hâtif fi'l-hâl

Bâkî kalmadı meded gitdi fenâdan göçdi (Ereğlîlî Tûrâbî, 26.T.)

Ereğlîlî Tûrâbî **Târîh Berây-ı Şeyhü'l-İslâm ve Bâkî Efendi** adıyla yazdığı şiirinde ise Bâkî ile birlikte Şeyhülislâm Sâdeddin Efendi'ye yer verir. Tûrâbî'nin şiiri, Bâkî ile birlikte aynı yıl içinde vefat etmiş olan dönemin önemli ulemasından Şeyhülislam Hoca Sâdeddin Efendi'nin ölümü üzerine yazılmıştır. İki derya olarak gördüğü iki isimden biri İslâmın şeyhi Hoca Sâdeddin Efendi ve bir diğeri sözün sultanı şair Bâkî'dir. Bu iki büyük şahsiyetin ölümüyle çok üzülen şairin dünyası virân olmuştur. Bu bağlamda duygu ve düşüncelerini şiire dökmüş; ölümlerini tarihleri not düşmüştür:

Şeyh-i İslâm ile gitdi Bâkî-i mir-i sühan

İkisi bir yılda tutdı çün bekâ semtine râh

İki deryâ-yı 'ulûma ey felek rahm itmedün

Zayı 'itdün iki kân-ı gevheri itdün tebâh

Neyledün ey çarh-ı zalim dehri virân eyledün

İki ehl-i fâzlün itdün meskenün hâk-i siyah

Hem-'inân olup çekildiler idüp seyr-i cihân

Firkatiyle ehl-i diller ittiler derd ile âh

Ey Tûrâbî anlar oldu mülk-i bâkîye revân

Fazl ile bâkî kalanın ser-firaz itsün İlâh

Dindi bir mısra'da ikisine bir târîh-i hûb

Göçtü Sa'deddîn-i sâni göçdi Bâkî âh u vâh sene 1008 (Ereğlîlî Tûrâbî Divanı,198.T.)

Sonuç olarak şiirlerden anlaşıldığı üzere Ereğlîlî Tûrâbî üzerinde, Bâkî oldukça etkili olduğu görülmüştür. Bu etkiyi, Cihan Okuyucu, “Tûrâbî'nin şiirlerine bakmak suretiyle onun kendisine üstat kabul ettiği yahut tesirinde kaldığı şairleri tespit etmek mümkündür. Şair 3. gazelde kendi sözünü Bâkî'nin şiiri ile kıyas ediyor.” (Okuyucu, 2004, s.28) şeklinde ifade eder.

Tarih düşürme konusunda, Bâkî'nin mezar taşına yazıldığı söylenen **Hâdî**'nin mısraı dikkate değerdir:

“Bâkî Efendî gitti ukbâya bin sekizde”

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bâkî'nin Modern Türk Şiirine Nominal Etkisi

Bâkî'ye duyulan hayranlık ve takdir Tanzimat'tan sonra Modern Türk şiirinde de devam etmiştir. Divan şairi Bâkî, Modern Türk şairlerinin şiirlerinde ilginç ve farklı yönleriyle konu edilmiştir. Modern Türk şairleri Bâkî üzerinde durmuşlar ve adına çokça şiir yazmışlardır. Bu tarz şiirler bir anlamda Bâkî etkisini canlı tutmak içindir. Şairler şiirleriyle Bâkî'den dolayısıyla şiirlerinden etkilendiklerini ve ona karşı hissettikleri duygu ve düşüncelerini anlatmışlardır. Şairler, şiirleriyle Bâkî'nin sanatındaki ustalıklarını, şiire kazandırdıklarını, hayatını ve kişisel zevklerini de şiirle ifade etmekten çekinmemişlerdir. Modern Türk şiirinde “Bâkî Mektebi”nin talebe yetiştirmeye devam ettiği görülmüştür.

Bâkî'nin Adının Zikredildiği Muhtelif Şiirler

Tanzimat'tan sonra oluşan Modern Türk şiirinde, şairlerin üzerinde Bâkî'nin tesiri devam etmiştir. Büyük edebiyat tarihçisi Fuat Köprülü'nün “Bâkî Osmanlı şiiri tekâmülü üzerindeki derin ve devamlı tesiri ile bu takdire layık olduğunu göstermiştir.”(Banarlı, 1981, s.596) sözü bu bağlamda dikkat çeker. Yani, modern şairlerin şiirlerinde Bâkî tesirinin devam ettiğini söylemek mümkündür. Şairler, Bâkî gibi bir referansı şiirlerine taşımışlardır.

Tanzimat dönemi Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden olup dönemin genel özelliği olan çelişkilerini ve ikiliklerini belirgin olarak yaşayan **Ziya Paşa** (1825-1880), **Harâbât Mukaddimesi**'nde **Ahvâl-i Eş'ar-ı Türki** adını verdiği ve Türk şiirinin dönemleri ve genel yapısı hakkında bilgi verdiği bölümde Bâkî'ye yer vermiştir.

Ziya Paşa'nın şiirinde, Bâkî için “nakkad” ve “müceddid-i nuhustîn” gibi medh edici kavramlar kullanarak över. Şaire göre Bâkî, iyiyi kötünden ayıran iyi bir eleştirmen “nakkad”, şiiri yeniden inşa eden yenileyici, “müceddid-i nuhustîn” yani ilk yenileyicidir. Zira şiirde Bâkî, eski tarza yeni elbise giydirmiş, yeni bir kimlik kazandırmış olup eski şiir, onun eliyle yeniden inşa olmuştur. Bu sebeptendir ki her bir şiir yazılıp verildiğinde sultan, ona rütbe ve ihsanlarda bulunarak şiirde üstat olarak görür. Divan şiiri Bâkî ile yeniden var olarak olgunluk noktasına ulaşmıştır. Ziya Paşa şiirinde, Bâkî'yi divan şiirinin ilk müceddid/yenileyicisi olarak görür ve divan şiirinin ilk müceddidi/yenileyicisi demenin uygun olduğu görüşündedir. Buna rağmen şair, Bâkî'nin eski söyleyişlerini devam ettirmesini eleştirel bağlamada dile getirerek kederlendiğini de ifade etmiştir:

Şair, Bâkî idi nîce sayf ü kânuun

Perverde-i- has-ı- şah-ı- kanun

Olmuş-idi o pâdişâh-ı nakkâd

Hem padişah A'na hem de üstâd

Her şi'r verişde şah-ı- zî-şan

Hem rütbe verirdi, hem de ihsân

Zâhir görünür kasidesinden

Tavr-ı gazel-i güzidesinden

Kim tarz-ı kadime kisve vermiş

Şir onun eliyle şekle girmiş

Bâkî'ye sezâ olunsa ta'yin

Ta'bîr-i müceddid-i nuhustîn

Amma yine ba'zı köhne ta'bîr

Bâkî'de edr derûnu tekdir

Ziya Paşa (Göçgün, 2001, s.52).

Ziya Paşa, eski edebiyatı diriltme çabasıyla yazdığı **Harâbât Mukaddimesi**'nin **Ahvâl-i Şuarâ-yı Rûm** adını verdiği bölümde de **Bâkî**'ye yer verir. Ziya Paşa, Ahvâl-i Şuarâ-yı Rûm adıyla yazdığı bölümde, Anadolu'da yetişen şairlerden belli başlı olanlarının isimlerini ve özelliklerini öne çıkan taraflarıyla anlatmıştır. Şaire göre Bâkî konuşur gibi yazar ve eskilerin irfan ehlindendir ki irfan kelimesi anlama, bilme, anlama, sezme ve kültür gibi anlamlarda kullanılmıştır:

Baki'ye gelince nazm-gûyan

Oldu Kudema-yı ehl-i irfan

Ziya Paşa (Göçgün, 2001, s.61)

Dolayısıyla Bâkî'yi ilk müceddid vasfıyla yücelten şair, şiirlerinde Türk toplumunun kendine özgü değerleriyle Batı'dan aldığı modern gelişmeleri/değerleri kaynaştırıp sentezleyerek yeni bir şiir oluşturma çabası içinde düşünülebilir. Sonuç olarak Ziya Paşa'nın şiirini, Bâkî'nin yolunda, tıpkı Bâkî gibi müceddid/yenileyici misyonuyla eski şiiri yeniden diriltme çabası olarak yorumlamak mümkündür.

Tanzimat ikinci dönem şairlerinden **Abdülhak Hamit Tarhan** (1852-1937), Merhum adıyla yazdığı şiirinde Bâkî'ye yer verir. Tanzimat döneminin üretken kalemi Abdülhak Hamit Tarhan, Türk şiirinde modernleşmenin öncülerinden biri ve Avrupalı şiir tarzının ilk tanınmış şairi olarak görülür. Eski ile yeninin en sancılı dönemlerinde yaşayan şair Tarhan, her ne kadar divan şiirini biçim ve içerik açısından reddettiği kabul edilirse de şiirdeki ifadesiyle; Necâtî, Nâilî, Bâkî, Yahyâ, Nedim, Nâbî ve Nef'î gibi şairleri ihmal edilmesinin ve hükümsüz bırakmanın mümkün olmadığı kanısındadır. Bu bağlamda şiirinde saydığı şairler dolayısıyla Bâkî, kendisini etkileyen bir şairdir:

Necâtî, Nâilî, Bâkî ve Yahyâ
Ve tahsîsen Nedim, Nâbî ve Nef'î
(Ne mümkün onların ihmâl ü ref'i?)

Abdülhak Hamit Tarhan (Bütün Şiirleri, s.602)

Ada şairi olarak da bilinen ara nesil şairlerinden **Mehmet Celâl** (1867-1912), Edebiyat-ı Cedîde adıyla kaleme aldığı uzun metrajlı şiirinin üçüncü dördlüğünde Bâkî'yi anar. Mehmet Celâl'in, bu şiiri yeni şiire karşı itirazlarının, hücumlarının ve müdafaalarının dile getirilmiş halidir. Şair, Divan şairlerinin dolayısıyla Bâkî'nin unutulduğu, şiirlerinin görülmediği bir çağdadır. Onun yerine Fransız edebiyatından şairleri örnek almayı, onları taklit etmeyi eleştirmiştir:

Sen nerdesin Allah için hey Hazret-i Bâkî,
Mersiyyeni, şîrîn gazeliyyatını attık.
Victor Hugo'nun zevkine olduk da mülâkî,
Sonra oraya bir dekadın parçası kattık!

Mehmet Celâl (Özgül,2000, s.39)

İnce hislerin ve güzel hayallerin şairi **Mehmet Celal** başka bir şiirinde de Bâkî'ye değinir. Mehmet Celal, yazdıklarıyla kendisinin övünebileceği kanısındadır. Zira kendinden önce kimsenin yazmadığı “târîh-i selâtîn-i ‘izâmı” dediği Osmanlı sultanlarının tarihini, şiir olarak ilk defa o yazmıştır. Bu bağlamda şair, şiirleriyle kendisini Bâkî'ye denk/eş bir şair olabileceğini ifade etmiştir. Şair kendi şiirinin ışıyla doğuyu ve batıyı nurlandırdığını, dolayısıyla sözünün Allah'tan gelen ilhamın özü olduğunu, Bâkî'nin namına ve Fuzûlî'nin ruhuna yemin ederek söyler:

Fahr edersem yaraşır sâye-i şâhânende
Çok mudur Bakî-i şâir ile olsam tev'em.
Ben ki târîh-i selâtîn-i ‘izâmı yazdım

Yazmamış kimse onu şi'r ile benden akdem.

İftiharım şu ki sâyende yetiştim ben de

Abd-i memlûkûn olan şâiri görsün âlem.

Pertev-i ş i'rim ile maşrıkı tenvîr ettim

Belki de mağribi Allâhu teâlâ a'lem.

Her sözüm cevher-i ilhâm-ı Hudâ'dır, ederim

Nâm-ı Bakî'ye yemîn, rûh-ı Puzûlî'ye kasem

Mehmet Celâl (Andı, 1993, s.61)

Sonuç olarak şair üzerinde Bâkî etkili olmuştur. Bâkî ve Fuzûlî, şair Mehmet Celal için üstat şairlerdir.

Halil Nihat Boztepe (1882-1949) şiirinde şairlerin gazel tarzını Bâkî'den öğrenmesi gerektiğini ifade eder. Şair bu beytinde Bâkî için, diğerlerinden ayrılmış, ayrı tutulan, üstün ve seçkin anlamlarında “mümtaz” kelimesini kullanır. Dolayısıyla şair Boztepe için Bâkî, gazelde üstün ve seçilmiş örnek kişidir.

Meşk edinsin şuarâ işte gazel tarzı budur

Minnet Allah'a ki Bâkî oldum mümtâz

Halil Nihat Boztepe (Çetinkaya, 1997, s.181)

Başka bir şiirinde ise Şair Boztepe;” ardı sıra giden, tabi olup izinden giden” anlamına gelen “peyrev” kelimesini kullanır ve Bâkî gibi ince manalı latif sözleriyle sâkiye atıp tuttuğunu ifade eder. Meşki Bâkî'den alan şair, Faruk'u tanzir eylediğini ifade ile bu konuda habersiz kalmadığını dile getirir. Şair, geleneği yeniden üretendir:

Olup zaman ile peyrev gazelde Bâkî'ye

Atıp dururdum o şiveyle nükte sâkiye.

Halil Nihat Boztepe (Ağaç Kasidesi, s.20)

Meşki Bâkî'den alıp Faruk'u tanzir eyledin

Olmadın noksan ve aczimden de bir an bî-haber.

Halil Nihat Boztepe (Ağaç Kasidesi s.36)

Mithat Cemal Kuntay (1885-1956), beyitler halinde yazmış olduğu “Tarih Okurken” adlı şiirinin dördüncü beytinde Bâkî'yi Mimar Sinan'la birlikte anar. Osmanlının büyük hükümdarı Kanuni Sultan Süleyman devrinde önemli ve büyük sanat adamları yetişmiştir. Bu dönemde Bâkî gibi büyük söz ustası ve Mimar Sinan gibi muazzam eserler

vermiş büyük sanatçılar yetişmesi, Kanunî için de büyük bahtiyarlıktır. Zira Kanunî de bu sanatçıların kıymetlerini bilip onları korumuştur. Neticede, Kanunî ölecektir, Bâkî mersiye yazacak, Mimar Sinan ise türbesini yapacaktır. Burada, Mimar Sinan'ın eserleri ile bir sanat abidesi olan Bâkî'nin Kanunî Mersiyesi'ni karşılaştırma söz konusudur. Böylece meşale ilelebet devam edecektir. Mithat Cemal Kuntay da meşaleyi devralıp taşıyanlardan olmuştur:

Bâkî gelir ağlardı, Sinan türbe yapardı,
Al kanda yüzen elde de bir meş'ale vardı.

Mithat Cemal Kuntay (Göktürk, 1987, s. 116)

Ayrıca Mithat Cemal Kuntay, monden bir zübbe olmak yerine Bâkî gibi olup kazasker olmayı tercih eder. Monden, yüksek sosyete yaşamını seven, sosyete toplantılarına katılmaktan zevk alan, zevk ve eğlenceye düşkün anlamında kullanılır. (Ayverdi, 2011, s.831) Bu bağlamda Bâkî'nin saraçlıktan çıkarak kazasker payesine erişmesine telmihte bulunan şair, Bâkî'nin yolunda ilerlemeyi tercih etmektedir:

Monden diye züppe olmadansa,
« Bâkî » gibi bir kazasker olsam.

Mithat Cemal Kuntay (Son Posta, 1948, s.2)

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli temsilcilerinden olan **Yahya Kemal Beyatlı** (1884-1958), “Selim-i Sani’ye Gazel” adını verdiği şiirinin ilk beyitinde Bâkî’ye şöyle yer vermiştir. Yahya Kemal, II. Selim’in saltanat döneminin anlatıldığı şiirinde Bâkî’nin kasîde söylemesini vurgulayarak Şeyhülislam Yahya ile birlikte anar. Bu dönemde Kıbrıs fethedilmiş olup her tarafta Kıbrıs şarabı akmıştır. Kendisi de şair olan II. Selim’in saltanat döneminde, Yahya gibi gazel ve Bâkî gibi kasîde de büyük şairler yetişmiştir:

Kıbrıs şerâbı aktı zamânında sû-be-sû
Yahyâ gazel-serâ idi Bâkî kasîde-gû.

Yahya Kemal Beyatlı (Eski Şiirin Rûzgârıyla, s.93)

Eski Milli Eğitim Bakanlarından olan yazar, araştırmacı ve şair **Hasan Ali Yücel** (1897-1961), Milli Ülkü adıyla yazdığı şiirinde Bâkî ile birlikte Şeyhî, Fuzûlî, Ruhî ve Nedîm yer alır. “Âlî Divanı” adında mürettep divan yazan Hasan Ali Yücel’in divan şiiri geleneğini sürdürdüğü düşünülebilir. Şair Yücel, alıntılanan beytinde okuyucuya geçmişe kulak verilmesi yönünde tavsiyede bulunur. Hasan Âli Yücel’e göre, Divan şiirinde önemli bir yer edinmiş olan Şeyhî, Fuzûlî, Ruhî, Nedim ve Bâkî gibi şairlerin ne söylediği önemlidir. Şiirde adı geçen şairler, kendi çağını şiire taşımış, kendi çağının tanıkları olan şahsiyetlerdir. Hasan

Ali Yücel, geleceği oluşturmanın geçmişi bilmekle mümkün olacağı vurgusunu yapar. Dolayısıyla başta Bâkî ve Fuzûlî olmak üzere bu şairler çağını aşmış şairlerdir, bunları bilmek geçmişini bilmekle eş değerdedir:

Ne söylüyor bak Şeyhî, Fuzûlî, Ruhî, Bâkî
Nedim ise zevkine şiir sunan sâkî.

Hasan Ali Yücel (Dinle benden, s.73)

Beş Hececilerden **Faruk Nafiz Çamlıbel** (1898-1973), Sofra adını verdiği dörtlüğünde Bâkî'den söz eder. Faruk Nafiz Çamlıbel “Sofra” adını verdiği şiirine şair Bâkî’yi davet eder. Şair, bahçesine teşrif edecek dostlarını düşünür. Sofraya Mohaç kahramanı Kanunî Sultan Süleyman da gelecektir. Ayrıca şairin misafirleri de sofrayı heyecanla beklemektedirler. Bu sofrada bir şiir sofrasıdır ve bu sofrada Bâkî, mersiyesinden nevhalar okuyacaktır. Kanunî Mohaç kahramanıdır aynı zamanda şairdir. Fakat Kanunî, Mohaç kahramanı olarak değil çağının şairi Bâkî’nin, onun ölümü üzerine yazdığı mersiyesi ile anılır olmuştur. Zira asırlar sonra Faruk Nafiz Çamlıbel ve şair arkadaşları şiir sofrasında toplanmışlar ve Bâkî’nin Mersiyesini okuyorlardır. Bu yönüyle şair ve şiiri bir “kültür taşıyıcısı” olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla Faruk Nafiz Çamlıbel asırlar ötesindeki Bâkî’yi şiirine davet ederek muhayyel olarak aynı sofrada bulunmuş olması, Bâkî’nin şaire etkisi anlamında önem arz etmektedir:

Can atar bahçeye mihmanlarım akşam ezanı:
Gelecek sormaya nerdeyse Kerem, Aslıhan’ı;
Gelecek soframa avdetle Mohaç kahramanı,
Nevhalar dinletecek mersiyesinden Bâkî.

Faruk Nafiz Çamlıbel (Han Duvarları, s.44)

Edebiyat araştırmacısı, ilim adamı, yazar ve şair **Necmettin Halil Onan**, Kâr-ı Nâtık Gazel adıyla yazdığı gazelinde Bâkî’ye yer verir. Necmettin Halil Onan, Bâkî’yi, Bâkî’nin sevgiliye hitaben “*Meddah olalı çeşm-i gazâlânına Bâkî/Öğrendi gazel tarzını Rûmun şuarâsı*”(G.508/7). (Bâkî, senin ceylan gözlerinin meddahı/medhedicisi olalı Osmanlı ülkesinin şairleri gazel tarzını öğrendi) beytinden ödünçlediği mısraı kendi kelimeleri ile yeniden üretme yoluna gitmiştir. Şair Onan şiirinde, Bâkî gibi bazen sevgilinin yan bakışının meddahı, bazen de ceylan gözlerinin umutsuz feryadı olacağını söyler. Bundan mülhem, Necmettin Halil Onan’ın gazeli gazel ustası Bâkî’den öğrendiğini şiiriyle beyan ettiğini ve Bâkî’yi ustası olarak gördüğünü söylemek mümkündür:

Gamze-i şûhuna Bâkî gibi geh meddâhız

Gâh feryâd-keş-i çeşm-i gazâlânız biz

Necmettin Halil Onan (Hayber, 1988, s.79)

Öğretmen, siyasetçi, yazar ve şair **Arif Nihat Asya** (1904-1975), Türk şiirinde “Bayrak Şairi”, “Rubai Şairi” diye de anılır ve şair, farklı rubailerinde ve şiirlerinde Bâkî’ye yer verir. Arif Nihat Asya “Altın Devri” adını verdiği rubaisinde Bâkî ile birlikte aynı devri paylaşan Kanunî Sultan Süleyman ve Mimar Sinan’ı aynı dörtlükte buluşturur. Mimar Sinan, yaptığı eserleriyle dünya tarihine adını yazdırmış mimaride zirve isimdir. Bâkî, şiirleriyle divan şiirinin sultanıdır. Bu iki büyük şahsiyet Osmanlının en parlak dönemi olan Kanunî döneminde yaşamışlardır. Kanunî, Mimar Sinan’a pek çok abidevi eserler yaptırmıştır. Sanatçıları koruyan Kanunî Bâkî’ye itibar gösterip himaye etmiştir. Dolayısıyla bu üç büyük şahsiyet, yaşadığı dönem elbette “Altın Devri” olarak adlandırılacaktır:

Osmanlı’ya Barbaros, mülâkî olacak;

Her yerde zafer, onlara sâkıî olacak...

Bir çağ ki bu, hâkaanı Süleyman Sultan,

Mi’mârı Sinan, şâiri Bâkîî olacak!

Arif Nihat Asya (Rübaiyyat-ı Arif II, s.297)

Arif Nihat Asya, Sakiler adını verdiği rubaisinde de Nedim ile birlikte Bâkî’ye seslenir. Bu rubaisinde Asya; etrafında alakasız, ilgisiz kişilerin bulunduğu kıymetsiz sözler ve meseleler konuşulduğundan bahseder. Susamışlar için su tarihte kalmıştır. “Ben sizdenim açmaz mısınız devrinizi” diyen şair, eski şiirden kopamadığını ve eskinin o güçlü şiir sanatına duyduğu özlemi dile getirmiştir. Bu durum karşısında çaresiz kalan şair, Nedim ve Bâkî’den yardım ummaktadır. Dolayısıyla şair Asya, Divan şiirinin iki güçlü temsilcisi Nedim ve Bâkî’nin takipçisi olduğunu ifade ederek onları kendisine üstat olarak seçtiğini vurgulamaktadır:

Çevrem dolu bigâneler, âfâkiîler;

Tarihtedir sebû sebû sakîîler...

Ben sizdenim açmaz mısınız devrinizi

Bîçâreye, ey Nedim’ler, ey Bâkî’ler?

Arif Nihat Asya (Rübaiyyat-ı Arif I, s.192)

Arif Nihat Asya, **Lâleler** adlı şiirinde de Bâkî’yi Nedim ile birlikte anar. Arif Nihat Asya “Laleler” adlı şiiriyle İstanbul’un tarihteki ihtişamlı devrine adını veren Lale Devri ve

lalenin güzelliğini dile getirir. Mimaride Mimar Sinan mermerde açan, Bâkî ve Nedim ise şiirleriyle İstanbul'un billur lisanında açan ihtişamlı lalelerdir:

Açtı billûrdan Bakî ve Nedîm,

Açtı mermerde Sinan lâleleri!

Arif Nihat Asya (Duâlar ve Âminler, s.38).

Bayrak şairi **Arif Nihat Asya**, Süleyman Orduları adını verdiği şiirinde de divan şairi Bâkî'yi geçmişin sesi olarak şöyle dile getirmiştir. Kanunî, Osmanlı İmparatorluğu'nun en uzun süreli tahtta kalan hükümdarı, pek çok seferler düzenleyip güçlü ordularıyla topraklarını büyüterek Osmanlı'yı cihan imparatorluğu haline getirmiştir ve o, mülkün mutlak sultanıdır. Bâkî ise bu dönemin şiirini yazmış olup sözün sultanıdır. Bu dönemin ihtişamından mülkünden ve ordusundan günümüze sadece Bâkî'nin yazdığı şiirleriyle anlattıkları kalmıştır. Şair, Bâkî'nin şiirlerinde hala bu uğultuyu duyduğunu ifade ederken sözün önemine dikkat çekmiştir. Dolayısıyla söz kalıcı ve mülk geçicidir. Zira mülkün sultanı ölüp yok olurken sözün sultanı dolayısıyla Bâkî'nin uğultusu bâkî olarak devam edecektir:

Kutlu bir şâheserde, Bâkî'den

Bize-hâlâ-gelir uğultuları.

Arif Nihat Asya (Duâlar ve Âminler, s.235).

Toplumcu gerçekçi edebiyatın özgün sesi **Hasan İzzettin Dinamo** (1909-1989), “Biliyorum ki” adlı şiiriyle Bâkî'ye şöyle yer verir. Hasan İzzettin Dinamo, bütün yaşamı baskı, işkence, hapis, sürgün ve yoksullukla geçmiştir. Gerçekten acılarla dolu çileli bir hayatı olmuştur. Yaşarken aç kalmış, dövülmüş ve hırpalanmıştır; yani şair, çağının hiçbir nimetinden faydalanmamış, hiçbir kimseden hiçbir fayda görmemiştir. Dolayısıyla ölmeden önce zaten öldürülmüş, yok sayılmıştır. Bu bağlamda Bâkî ile hayatları tam bir tezat teşkil etmektedir. Bâkî, her ne kadar son isteği olan Şeyhülislamlık makamına ulaşamaz ise de devrinin bütün olanakları ve ihsanları kendisine sunulmuştur. Buna rağmen büyük şair Bâkî kırıktır ve bunu bir beyitle dile getirir: “*Kadrini sengi musallada bilüp ey Baki /Durup el bağlayalar karşında yaran saf saf.*” Şair Dinamo ise kırıktır, kızgındır, kimseyi mezarına istememiştir:

Mezarımda istemem kimseyi Baki gibi

Ben gerçekten acı çektim, gerçekten öldüm.

Yaşarken aç kaldım, hırpalandım ve dövüldüm

Mezarımda istemem kimseyi Baki gibi.

Hasan İzzettin Dinoma (Özgürlük Türküsü, s. 81)

Garip Akımı'nın kurucu ekibinden **Oktay Rıfat** (1914-1988) Paul Valery'ye Ağıt adlı şiiriyle Bâkî'yi atıfta bulunur. Oktay Rıfat "Bâkî" kelimesini tevriyeli olarak hem ebedî/sonsuz anlamında hem de Divan şairi Bâkî anlamında kullanır. Aynı zamanda Bâkî'nin ünlü beytine referansla onun yanan meşalesini geleceğe taşır:

Gördüm ki varlık hayal yokluk yalan
Gerçek diye ne varsa dilimizde
Gördüm ki bu kubbede baki kalan
Bir meşaledir tüter elimizde.

Oktay Rıfat, (Bütün Şiirleri, s.72)

Behçet Necatigil (1916-1979), İplik adını verdiği şiirinde Bâkî'yi hatırlar. Behçet Necatigil, "İplik" adlı şiirinde kronolojik sırayla On altıncı yüzyıl şairi Bâkî ile On sekizinci yüzyıl şairi Nedim'i anar. İplikte devamlılık ve birikim esastır. Divan şiiri de yüzyılların birikimi ve devamlılığıyla Bâkî ve Nedim gibi şairleri aşarak günümüze kadar varlığını ve etkisini sürdürebilmiştir. Klasik Osmanlı şiirinin modern şiire bir kaynak ve altyapı oluşturduğunu düşünecek olursak, Necatigil de bu yelpazeyi iplikle sembolize etmiştir:

Bâki geldi aklıma
Bâki'den sonra Nedim.

Behçet Necatigil (Bütün Eserleri, s.59)

Siyaset adamı, yazar ve şair **Yusuf Mardin** (1916-1995), Saray Kayıklarında adını vermiş olduğu şiirinde Bâkî'yi, Nedim, İtrî ve Dede Efendi ile birlikte hayal eder. Yusuf Mardin şiirini geçmişe özlem üzerine oluşturmuştur. Şiirde, şairin geçmişte yaşama isteği sezilir. Bu anlamda Yusuf Mardin, hayalen ve ruhen sanki maziye yaşamaktadır. Mazi onun için, şimdi göklerden dökülen bin bir çeşit peridir ki varlıklarıyla görünmez ama hoş latif duygular bırakan adı var kendi yok varlıklar olarak algılanır. Ayrıca mazinin gölgeleri yalılar üzerinde durmaktadır. Nitekim gölge aslın yansımasıdır ve gölgenin oluşması için ışık ve cisim gerekir. Gölge bir anlamda da aslının arkasında bıraktığı iz olarak okunabilir. Bu bağlamda şaire göre geçmişin izleri bazen Bâkî, bazen Nedim, bazen İtrî, bazen Dede Efendi olurken; bazen gül, bazen karanfil, bazen de lâle olarak şairin ruhunun sığındığı gölgeler bağlamında okumak mümkündür:

Şimdi göklerden dökülen bin bir peridir,
Yalı üstünde yılların gölgeleridir.
Kâh Bâkî'dir, kâh Nedim, kâh İtrî, kâh Dede;
Bazen gül, bazen karanfil, bazen de lâle.

Yeni Edebiyat anlayışı içinde yer alan ve Modern Türk şiirinin uçbeyi olarak bilinen şair **İlhan Berk** (1918-2008), Çınar adını verdiği düz yazı şiirinde Bâkî'yi referans olarak alır. İlhan Berk Bâkî'nin "Bi- hamdi'llah şeref buldu yine mülkü Sülemani/Culus etdî sa'adet tahtına İskender-î Sâni" beytini tazmin ettiği "Çınar" adını verdiği düz yazı şiirini, hayatından küçük bir kesit sunarak hikâyemsi bir tarzda oluşturur. Şiirde özne olarak çınar seçilmiştir. Çınar; boyunun uzunluğu, uzun ömürlü olması, yapraklarının ele benzemesi ve yapraklarını dökme özelliği ile dünya nimetlerinden soyunmuş dervişe teşbih edilmesi gibi sebeplerle Türk edebiyatında çokça kullanılmıştır (Aktaş, 2015, s.55). Çınar uzun ömürlü olması özelliğiyle Osmanlı devletini ve divan şiirini temsilen kullanılır. Şiire göre buradaki çınar, II. Selim'in ölüm yılında dikilmiştir ki II. Selim Bâkî zamanında yaşamış olup Bâkî'nin şiiri buna referanstır. Ayrıca Goethe'nin meşe ağacı ile olan bağını anlattığı şiirinde pek çok şairin hayatında ağacın önemli bir yeri olduğundan bahsetmiştir. Bunlar, Bâkî, Nedim, Nazım, Yahya Kemal ve şairin kendisidir. Bu bağlamda; Nazım ceviz ağacı, Yahya Kemal çınar ağacı gibi ağaçlarla özdeşleşmişlerdir. Zira Bâkî'nin de sevdiği bir ağacı vardır. Nitekim Tanpınar, "ağaçlar içinde en sevdiği, kendi başına bir sefahat olan erguvandır. Bâkî sadece bu ağacı sevmekle kalmaz, sevgilisini erguvani elbiselerle bile giydirir." (1977, s.149).

Merhaba!

Öyleyse.

Sana böyle kış ortasında değil de bir yaz günü, şöyle kendimi ulu gölgene bırakmak için gelmeliydim. Ama olmadı, hem bir tanışma, bir hal hatır sorma benimkisi. Bir kitapta gördüm resmini, yaşayan en eski çınarlarımızdanmışsın, işte bunun için çıkıp geldim. IV. Murat'ı saymazsak (onu nasıl saymayız) II. Selim'in ölüm yılıymış senin doğumun. Bâkî'nin hani:

Bi- hamdi'llah şeref buldu yine mülkü Sülemani

Culus etdî sa'adet tahtına İskender-î Sâni

diye tahta çıkışını kutladığı II. Selim'in (ki kız kardeşi Türkiye tarihinin en zengin kadını bilinir ve sağ gözü biraz kaymıştır).

Bana gelince, ben ki ağaçları severim, ama senin kadar güzelini ilk görüyorum.

Şimdiye değin de seninle tanışmadığım için yazık bana, ama bundan sonra seni hep görmeye geleceğim. Hem kim bilir, belki de Goethe'nin yaşlılığında sık sık görmeye gittiği o meşe ağacını, ölümünden önce bir kez daha görmek, "Allahaısmarladık"

demek istemesi gibi bir şey benim de başıma gelebilir. Niçin olmasın? Hem ozanların içinde ağaçların değerini bilen yalnız Goethe değil ki! Bâkî'lerin Nedim'lerin Yahya Kemal'lerin Nâzım'ların arasına bundan böyle beni de ben zayıfı da katmanı isterim. Şimdilik hoşça kal, gene geleceğim.

İlhan Berk (Aşk Tahtı, s.235-236).

İlhan Berk, Cihat Burak adıyla yazdığı başka bir düzyazı tarzındaki şiirinde Bâkî'ye Yahya Kemal ve Nazım Hikmet ile birlikte yer verir. Şair İlhan Berk şiirinde, Cihat Burak adıyla Ressam Cihat Burak'ın ininin/evinin bir bölümünde gördüklerini tasvir eder. Şair Berk'in şiirine göre hiç kimselerin girmediği bu ine üç kişi girmiştir. Bu üç kişi bir resimde bir araya getirilen Bâkî, Yahya Kemal ve Nazım Hikmet'tir. Bu bağlamda ressam Cahit Burak'ın resminde dolayısıyla İlhan'ın şiirinde; Yahya Kemal, Nazım ve Bâkî birlikte şaire ilham kaynağı olarak durmaktadır:

Yalnız Bâkî'ler, Yahya Kemal'ler, Nazımlar ayaktadır ve ellerinde kâğıt vardır. Yalnız onlar resimdedir. Ya çiçekler? Onlar bu dünyada değilmiş gibi dururlar. Değil mi ki ininin karasevdalı çiçekleridir ve acıyla büyümüşlerdir (gök girmez çünkü evine ve sokaklar çoktan başını alıp gitmişlerdir.

İlhan Berk (Aşk Tahtı, s.275).

Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin ikinci yarısında kendine önemli bir yer edinen araştırmacı, yazar ve şair **Attila İlhan** (1925-2005), 40 Karanlığı adıyla yazdığı şiirinde Bâkî'ye yer verir. Şair, şiirini köklü bir epistemolojik birikim üzerine yeni malzemelerle inşa eder. Şiirin adının "40 Karanlığı" olması çok anlamlıdır. Karanlık, hiç ışığı olmayan ışığın bulunmama durumu, aydınlığın karşıtıdır. Ayrıca gerektiği gibi bilinmeyen, insanlar üzerinde kuşku bırakacak bir yönü bulunan ve ne olacağı belirsiz sonucu kestirilemeyen durumlar da karanlık olarak anılır. Her şeyden bî-haber bilgisizce/cahilce yaşamakta en derin karanlıktır.

1940 kuşağı olarak bilinen Toplumcu Gerçekçi yazar ve şairler siyasi suçlamalarla çeşitli muamelelere maruz kalmışlardır. Şair 1971 muhtırasının ardından yaşananlarla 40 kuşağının yaşadıkları arasında, yaşanan olayların benzerliği dolayısıyla bağ kurmaktadır. "Türkiye yeniden 40 karanlığına benzer bir duruma giriyor, ozan da bu yeni karanlığın acı şarkılarını söyleyebilmek için otuz yıl önceki alışkanlıklarına dönmek zorunda kalıyordu." (İlhan, 1987, s.137).

Kırklı yılların karanlıkları üzerinden otuz yıl geçmesine rağmen yine böyle karanlık akşamlar yaşanmaktadır. Şair İlhan, yaşanan olaylar yüzünden kaygılıdır, üzgündür. Bu

nedenle geçmişe sığınmış, nargileler eşliğinde Bâkî'den gazeller dinlemektedir. Gecede şairin gönlü kederlidir. Bu karanlık akşamları insanlar için şiirle aydınlatacaktır. Osmanlıdan referanslı Bâkî şiirleriyle redifler düşürecektir. Şiir meşale olacaktır karanlık akşamlara. Şiir gelenekle sağlam referanslarla ilerleyecektir. Şairler Sultanı Bâkî, şair için en sağlam referanstır:

ne haydut bir akşamdı ağır nargilelerle
belki bâkî'den kopup gelmiş osmanlı redifler
nasıl sislendirirdi gönlümüzü
yorgun bir kederle. Attila İlhan (Tutuklunun Günlüğü, s.89)

Attila İlhan, Çalar Saat adlı uzun şiirinin bir ünitesinde de Bâkî'yi anlatır. Attila İlhan geçmişte yaşamış bütün büyük saydığı kişilere şiirinde yer vermiştir. Şair Attila İlhan'ın şiirinin nirengi noktasında Bâkî vardır ve Bâkî şiirin mühresidir. Zira Bâkî, şiirde geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan köprü gibi durmaktadır. Şaire göre bütün ölmüşler ayaktadır ve Bâkî'nin gazellerinden ilhamla kılıçlarını çekmişlerdir. Şair şiirinde "Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat siz bilemezsiniz." (Bakara, 54) ayetine telmihle şiirine referans sağlamıştır.

Şair İlhan, şiir meclisini kurmuş ve bu meclise önemli konuklar davet etmiştir. Osmanlı Beyliği'nin kurucusu Osman Bey'in babası Ertuğrul Gazi'de Mustafa Kemal'in elinden tutmuş olarak meclise gelmiştir. Böylece şair İlhan, Osmanlı Devleti'nin temellerini atmış olan Ertuğrul Gazi'yi Türkiye Cumhuriyetinin manevi destekçisi olarak göstermiştir. Bâkî ise şiirin/sözün sultanıdır ki bazen söz kılıçtan keskindir. Şaire göre, Şairler Sultanı Bâkî'nin refakat ve rehberliğinde Türkiye Cumhuriyeti için yeniden diriliş başlayacaktır:

ittihatçılar da vardı hilâl bıyıklıydılar
sustasına basılmış birer çakıydılar
mor kumrular patlıyordu câmilerden
mavzerlerin gözü dönmüştü
kara kalpaklıydılar
bir tambur kanat çırpmasın itrî'den
eksiksiz bütün ölmüşlerimiz ayaktaydılar
kılıçlar çekilmişti bâkî'nin gazellerinden
budin'den yaşlı sipahiler
ezan okumaktaydılar
Ertuğrul gâzi mi tutmuştu

kemal paşa'nın ellerinden
oğuzlar mıydı yoksa bismillah
yeniden başlamaktaydılar.

Attila İlhan (Yasak Sevişmek, s.107)

Attila İlhan, An Gelir adlı şiirinin bir bölümünde Bâkî'yi, Kanuni Sultan Süleyman ile birlikte şu ifadelerle dile getirir. Attila İlhan, şiirini “an” üzerine inşa etmiştir. An, zamanın en kısa parçası olan göz açıp kapayıncaya değin geçen zaman dilimidir. Şair şiirine masalsı bir anlatımla başlar. Evvel zaman içinde, kalbur saman ölmüştür. Zira her şey ölüp yok olurken asırlar önce yaşamış olan Bâkî'nin sesi kubbelerde uğuldar. Attila İlhan, Bâkî'nin ‘bu âleme Hz. Davud gibi bir ses bırak, çünkü bu dünyada kalıcı olan güzel bir sestir’ anlamlı “Âvâzeyi bu âleme dâvûd gibi sal/ Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş” beytini referansla şiirini oluşturmuştur. Dünyada her şeyin bir an gelip yok olacağını ancak ve ancak sanatın kalacağını ideal olanın kalıcı bir eser bırakmak olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Bâkî'nin şiiri/sesi kubbelerdedir, Sinan eserleri ile anılacak ve Kanunî Bâkî'nin şiirleriyle bâkî olarak kalacaktır:

evvel zaman içinde
kalbur saman ölür
kubbelerde uğuldar bâkî
çeşmelerden akar sinan
an gelir
-lâ ilâhe illallah-
kanunî süleyman ölür.

Attila İlhan (Elde Var Hüzün, s.67-68)

Cumhuriyet döneminin saf şiir arayışı içinde olan ve Hisar çevresinde oluşan ortak anlayışla gelenekçi diyebileceğimiz şair **Nüzhet Erman** (1926-1996), “Kanunî'nin Çizmeleri” adıyla yazdığı uzun metrajlı şiirinin bir bölümünde Bâkî'ye yer verir. Şair şiirinde Bâkî'nin hayatından kesitler sunar. Şaire göre Bâkî, Edirne Sarayı'nın Has Bahçe'sinde müfred (tek beyit) ve rûbaî (dörtlük) şiirler okuyarak gezinmektedir. Ayrıca şair Erman şiirinde, şair Bâkî'yi cülus denen şehzadelerin tahta geçme törenlerinde, bayram ve elçi kabul günlerinde veya şehzadelerin sünnet düğünlerinde övgü dolu kasidelerini içtenlikle sunduğunu ifade etmektedir. Bu itibarla şiirde Bâkî, Şairler Sultan'ı olarak saray çevresinde düzenlenen işret meclislerinin en itibârlı şairi olarak anılmaktadır:

Dilinde yeni bir "müfred" veya "rûbaî",

Has Bahçe'sinde gezinirken Edirne Sarayı'nın,
Kılıç Alayı'na giderken veya
Cülûs, bayram ve elçi kabul günlerinde.
Şehzadelerin At Meydanı'ndaki sünnet düğünlerinde.
Silme övgü, ama pırıl pırıl ve riyasız
Kasidesini dinlerken Şairler Sultanı Bâkî!!

Nüzhet Erman (Erman, 1987, s.29)

Öz şiir ve Garip anlayışı etkisinde şiire başlayıp İkinci Yeni izinde şiirini devam ettiren şair **Metin Eloğlu** (1927-1985), “Solungaç” adlı uzun düzyazı şiirinde Bâkî ismine yer vermiştir ve şiirin Bâkî ile ilgili bölümleri şu şekilde yorumlanmıştır:

Metin Eloğlu “Solungaç” adıyla yazdığı uzun düzyazı şiirinde Bâkî’den bahseder. Metin Eloğlu’nun şiiri mizah ve ironi üzerine kurulmuştur. Metin/şiir, şairin arkadaşlarıyla çıktığı bir balık avından yansımalar bağlamında okunabilir. Metin Eloğlu ile yapılan bir çalışmada, bu şiirde yer alan Bâkî, divan şairi Bâkî olarak alınmıştır. Oysa bu bilgi ve yaklaşım yanlıştır. Söz konusu çalışmada şair Metin Eloğlu’nun divan şiirine bakışı bağlamında önemli görülen “Solungaç” şiiri üzerinden değerlendirmeye gidilmiştir. Bu bağlamda, mesele “Bâkî odağında divan şiirine karşı duruşun bilinçli bir şekilde şiirin biçimine de yansıtılması olarak değerlendirilebilir.” (Erdoğan, 2006) şeklinde ifade edilmiştir. Yine bu konuda “Metin Eloğlu’nun Şiiri” adlı kitapta şiirde adı geçen Bâkî, divan şairi Bâkî olarak telakki edilmiş olup, söz konusu şiirle ilgili halk şiiri ve divan şiiri bağlamında değerlendirmeye gidilmiştir (Yivli, 2013, s.140).

...

Uzakta cehennemin dibindeki tahtaboşların penceremsiliğinde bir mıymıntı ışık;
biliyorum, siz bu boz söyleyişi can kulağıyla dinlemeyeceksiniz ya, yine de Baki,
hani şu kılcal damarları sakallaşmış Baki, Niçe'nin o yapayalnız ağacının altına
çöreklenmiş, bir civanın "ulan" bekliyor. Karşıda pendik kaytarmasında, bir gök
hacamatı duman; kötürüm denizin çolak parmağını yiye-yiye Baki'nin içi kurumuş
gayrı bu akşamcıl inde bir şiir kokusu falan sezmiyor; üç adım ötesindeki
denizçıçanları heyheyli kirpi buruşukluğunda böcekler. (Baki be, neydi o geçen yılki
zından delen akını; dibi kevgir kovayı iki karış derine saldın mıydı, amma da
doluşuyordu mübarekler...

...

ananız bekler /

hey allah /
bacınız bekler /
hey allah /
karınız bekler /
hey allah /
asılın yahu /
hey allah /
azıcık kaldı /
hey allah

Ne türküdür o be; ağır aksak/ aksak semailerimize, acem tangolarımızadeğişmem
billahi! Ne ki Baki'nin faltaşı gözlerinde yamrı/yumru deniz fenerlerini andıran bir
pırpırlık...

...

Ulan Baki ne adamsın be...

Metin Eloğlu (Bu Yalnızlık Benim, s.288-290)

Şiirde geçen “Bâkî” hakkında tereddütlerimizi kendisine ilettiğimiz Hasan Aktaş, burada geçen Bâkî'nin, şair Metin Eloğlu ile aynı zaman diliminde yaşamış olan arkadaşlarından biri olan “Balıkçı Baki” olduğunu söylemiştir. Ayrıca Hasan Aktaş bu konuyla bağlantılı olarak Ahmet Oktay'ın “Ada Gezisi” şiirini tahlil ederken, üç firari dostun; Ahmet Oktay, Hayalet Oğuz ve Metin Eloğlu ile birlikte Heybeliada'ya uzanan neşeli yolculuk ve burada Balıkçı Baki'nin evinde olanların şairin belleğinde cümbüşlü geçiti olarak görür. (Aktaş, 2017, s. 261-267) Ayrıca Ahmet Oktay, Gizli Çekmece adlı anı kitabında Balıkçı Baki hakkında detaylı bilgi vermiş olup Sait Faik'in hikâyesinden mülhem “Sinagritçi Baki” olarak ün yaptığından bahsetmiştir (Oktay, 2017, s.93).

Dolayısıyla şiirdeki Bâkî, Balıkçı Baki olup sadece bir isim benzerliği söz konusudur. Bu şiir, şairle aynı dönemde yaşamış bir arkadaşın anılarının ironi, şaka ve samimiyetinin şiirle ifadesi şeklinde yorumlanabilir. Bu şiirin divan şairi Bâkî bağlamında ele alınması çok uzak bir ihtimal dahilinde olduğu kanısını uyandırmıştır.

Çevirileriyle dünya kültür mirasını ve kültürünü Türk edebiyatına taşıyan, ressam, fotoğrafçı, grafik tasarımcısı ve **Sait Maden** (1931-2013), Erenler adını verdiği şiirinde Bâkî'ye yer verir. Sait Maden "Bâkî" kelimesini hem ebedî/sonsuz anlamında hem de Divan şairi Bâkî anlamında tevriyeli kullanır. Sait Maden, bu arada tıpkı Bâkî gibi sesinin/şiirinin bâkî kalmasını/sonsuzla kadar yaşamasını arzular. Bu nedenle kelimeler üstüne kelimeler

koymak suretiyle şiirini inşa ederek bir anlamda sözlerinin tapınağını kurmuş olur. Şairin tapınağı, kelimelerden kurduğu şiirdir. Şiirin peygamberce söylenmiş sözler olduğunu düşünecek olursak her peygamberin kendine ait bir dil ve üslupla konuşması olağan bir durumdur. Burada şiirin bir vahiy veya ilham gibi kutsandığını görüyoruz. Nasıl kutsal kitaplar yüzyıllardır okunuyor ve okunmaya devam ediyorsa, şiirler de yüzyıllar boyu belki de sonsuza dek öylece okunacaktır. Çünkü şairler de peygamberler ve veliler gibi ermiş kişilerdir, elbette şiirleri sonsuza kadar okunacaktır. Nitekim şair, kendisinin ve Bâkî'nin sesiyle/şiirleriyle kurduğu tapınağıyla sonsuza dek yaşayacaktır:

Bâkî

Kalsın benim sesim diye dünyada son güne
kurdum güvenli bir tapınak taş taş üstüne.

Sait Maden (Erenler, Varlık, 1081, s.18)

Diriliş ekolünün üstadı **Sezai Karakoç** (1933-) Zamana Adanmış Sözler adlı şiirinde Bâkî'yi Nefî ve Şeyh Galib'le birlikte hayal eder. Zamana adanmış sözler, zamanla birlikte anlaşılıp, hiçbir zaman kıymetten düşmeyen, bilakis önem kazanan sözler olarak düşünülebilir. Sezai Karakoç şiirini oluştururken şiirine geçmişten referansla epistemolojik bir temel oluşturmuştur ve şiirini gelenek üzerine kurar ve gelenekle başka başka zamanlarda yaşar. O, farklı zamanların şiir ve düşünce anlayışını modern şiirin süzgecinden geçirerek kendi şiirine taşımaktadır ve geçmişte yaşayan şairlerin şiirlerinden faydalananak şiirinin mükemmelliğe ulaşabileceği kanaatindedir. Dolayısıyla Sezai Karakoç'un, şiir anlayışının temellerinde, geçmişten günümüze yansıyan bu şairleri görmemiz kaçınılmazdır. Bu bağlamda o, şiirine Lale devrinden bir pencereden baktırır ve Bâkî, Nefî, ve Şeyh Galib'e uzanarak onlardan aldığı ilhamla yeniden dirilerek yeni uygarlıklar meydana getireceğini hissettirir. Bâkî bu medeniyetin en önemli temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Zamana adanmış sözleri/şiirleri zamanla birlikte Bâkî olarak var olacaktır:

Gözlerin

Lâle Devrinden bir pencere

Ellerin

Baki'den Nefîden Şeyh Galib'den

Kucağıma dökülen

Altın leylak.

Sezai Karakoç (Zamana Adanmış Sözler, s.50)

Doğu ile Batı, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü oluşturmaya çalışan yazar şair **Hilmi Yavuz** (1936-...?), Doğunun Şairleri adını verdiği şiirinde Pir Sultan’la birlikte Bâkî’ye yer vermiştir. Hilmi Yavuz, “Doğunun Şairleri” adını verdiği şiirinde divan şairi Bâkî ile halk şairi Pir Sultan’ı aynı dizede buluşturur. Bu buluşma tesadüf değil, bilakis bilinçli bir tercihtir ve şiir, farklı stratejilerle birbirlerine düşman gösterilen divan şiiri ve halk şiirinin modern şiirde buluşmasının şiiridir. Şair; doğu, Pir Sultan Abdal ve Bâkî’yi sırmalı çiğdemde birleştirerek Anadolu kılmıştır. Dolayısıyla Hilmi Yavuz, tarih ve toplumsal gerçeğin bilincini şiirine taşımıştır. Bu bağlamda Hilmi Yavuz, Bâkî’den gelen meşaleyi geleceğe taşıyacak temsilcilerdendir:

işte doğu, ki sen ki sanki
pirsultan ile bâki efendiyi
sırmalı bir çiğdemde birleştirerek
rumeli kılan dize.

Hilmi Yavuz (Hüzün Ki En Çok Yakışandır Bize, s.93)

Akademisyen şair **Mustafa Nejat Sefercioğlu** (1943-...?), “Gaflet” adını verdiği “unuttuk” redifli, dokuz beyitlik klasik tarzdaki şiirinin yedinci ünitesinde Bâkî’ye çağdaşı Fuzûlî ile birlikte yer verir. Mustafa Nejat Sefercioğlu, gelenekten ve geçmişten kopuşu “gaflet” adıyla şiire dönüştürmüştür. Şaire göre, insanlar en mühim vazifelerini unutmuşlar, endişesiz ve vurdumduymaz bir şekilde hayatlarını sürdürme konusunda gaflete kapılmışlardır. Modern hayatın getirmiş olduğu gaflet dumanı her tarafı kaplayıp gerçeklerin üzerini örterek hakikatların görünmesine mani olmaktadır. Mustafa Necat Sefercioğlu, modern hayata karşı sitemlerini “unuttuk” kelimesiyle ifade etmiştir. Bu bağlamda Bâkî ve Fuzûlî gibi söz sultanları da unutulmuştur. Artık gönül bağlayacak sözümüz bile kalmamıştır:

Dil bağlayacak bir söze hasret yaşadık da
Bâkî’yi Fuzûlî gibi sultânı unuttuk.

Mustafa Necat Sefercioğlu (*Divançe-i seferî*, s.122)

Şiir dalında pek çok ödülün sahibi şair **Mehmet Taner** (1946-...?), “İkindili Gazel” adıyla yazdığı şiirinde Bâkî’yi şöyle bekler. Mehmet Taner, şiirinin adı “İkindi Gazeli”dir. Şiire göre, şair bir yolculukta ve yol devam etmektedir. Şair bu yolculukta inip bir müddet bekler. Şairin bu yolculuğu yaşamıdır ve şiirdeki yolculuğudur ki inip beklemesi, yaptıklarına bir müddet ara vermesini, şiire belli bir süre ara vermesi şeklinde yorumlamak mümkündür. Şairin şiire ara vermesi bir beklenti içinde olması nedeniyledir. Şairin bu bekleyişi, şiirin iki üstadı; şair Bâkî ve Yahya’nın gelmesi içindir. Bu bağlamda şairin eskiye/divan şiirine

yönelmesi söz konusudur. Nihayetinde ağır dalgalar duyulmuştur ve eski denizin üstünde gri dalgalar oluşmuştur. Nitekim dalga büyük denizlerde olur ve deniz, bolluğun simgesi olarak alınabilir. Gri ise renksizlik yani duru/saf şekli ifade içindir. Dolayısıyla bu beyiti, şairin şiir vadisindeki yolculuğuna bir müddet ara verip eskiye/divan şiirine yönelmesi şeklinde okumak mümkündür. Zira bu şairin şiiri, ikinci vakti vuku bulmuştur. Şiirin “Gazel” olması ve Bâkî ve Yahya’yı beklemesi onlarla aynı vadiye/ yolda ilerleyeceğinin işaretidir. Şair bu iki deryadan aldığı ilhamla özüne dönmüş ve kendi öz saf şiirini yazmıştır. Bu bağlamda rehberi/üstadı Bâkî’dir:

İndim bekledim! Ki Bâkî gelir Yahya gelir

Ağır dalgalar duyuldu, açtı gri, denizin eski üstü.

Mehmet Taner (Küflü Şimşek, s.99)

Edebiyata öykü ile girip eleştiri, inceleme, roman, sözlük yazan şair **Hulki Aktunç** (1949-2011), Şarkılar adlı bölümde kırk şarkı/şiir yazmış olup, Altıncı Şarkı adını verdiği şiirinde Bâkî’yi şöyle hatırlar. Şair Hulki Aktunç, şarkı/şiir söylemektedir. Şairin unuttuğu gözlük Bâkî’nin divanı üzerinde kalmıştır. Burada asıl unutulmuş gözlükten ziyade Bâkî’nin divanıdır. Ece çocukları, Ece Ayhan’ın şiirlerinde konu edildiği hayatta zor şartları dayatan, baskılayan, şiddet uygulayan, yasakçı ve ölümcül güçlerin/iktidarın üst sınıfların baskısına maruz kalan, ötelenen çocuklardır. Resmi ideoloji, batılı mantık içerisinde öğrenciyi kısıtlayan, onları kuralcı, verili düzene uydurmaya çalışan eğitim ve devlet sistemiyle geleneği yok sayarak üzerine kalın perdeler çekildiği için karanlık, sağır ve kördür. Buna rağmen çocuklar, içlerinde taşıdığı o gizlenmiş güçle Bâkî’nin divanına dönecek, oradan aldığı aşkla kelebek olup uçacaktır. Dolayısıyla Bâkî’nin şiiri meşale/ışık olacaktır:

Unuttuğum gözlük, Divân-ı Bâkî üzerinde. Ece

çocukları ırmağı aşmada. Boğula boğula aşmada.

Tarih kimimize Nil uzun, kimimize bir gün, kısa.

Jaluziler istorlar ağır ağır perdeler, sağır

karanlık. Ve gün tün ışıkname. Işıkname, ışıkname.

Uçuşurken birbirinde kelebekle pervane.

Hulki Aktunç (Fırak, s. 167)

Siyasetçi yazar şair **Mehmet Atilla Maraş** (1949-...?), yazdığı şiiri ile Bâkî’nin, kendi şiirleri üzerinde nasıl etkisinin olduğunu şöyle anlatmıştır. Mehmet Atilla Maraş, şiir yazış serüvenini anlatmaktadır. Hüzünlü bir bakış açısına sahip olan şair, şiirinde kendi ruh halini somutlayarak verir. Şairin iç dünyası şiire yansımıştır. Delilik olarak gördüğü şairliği,

kendisiyle ilk değildir ve son da olmayacaktır. Bâkî, Fuzûlî ve Nabi gibi divan şiirinin üstat şairlerinden beri devam ettiğini ve şiirin sihirli bir dünyasının olduğunu söyleyen şair, şairlerin gereğince anlayamadığını “bir hüznün bulutu sarar her yeri” imgesiyle vurgular. Dolayısıyla Mehmet Atilla Maraş, şairdir gereğince anlayamamıştır bu nedenle de yalnızdır ve tenhalara sığınmıştır. Ayrıca şiirini oluştururken divan şiirinin sihirli dünyasından dolayısıyla Bâkî’den etkilendiğini söylemiştir:

Sanma bu delilik ne son ne ilktir
Fuzuli Baki ve Nabi’den beri
Bir hüznün bulutu sarar her yeri
Tenhada yalnızlık akşam üstleri
Sihirli bir ülkeden gelen şairdir.

Mehmet Atilla Maraş (Adanmış şiirler, s. 38)

Öykü, deneme de yazan akademisyen yazar ve şair **Arif Ay** (1953-), Dokuz Kandil adını verdiği şiir kitabına, Bâkî’nin “*Minnet Hudâya devlet-i dünyâ fenâ bulur/ Bâkî kalur sahîfe-i ‘âlemde adumuz*” beyitini epigraf yaparak başlamış olup Adı Hasan Aycın Olan Şiir adı altında yazdığı şiirinde Bâkî’ye şöyle yer verir. Arif Ay, Adı Hasan Aycın Olan şiirin içeriğinde de Hasan Aycın’ı anlatmıştır. Hasan Aycın, doğduktan sonra yakalandığı bir hastalıktan dolayı sekiz yıl yürüyememiş bir çizerdir. O dönemlerinde pencere arkasından seyrettiği dünyayı gözlerinde simgeleştirerek kendi sözlüğünü oluşturmuştur. Şair, karıncaların sözlüğü dediği bu simgelerin hokkası ve diviti gözleridir der ve “Semboller bilgesi” dediği Aycın’ın çizimlerini Bâkî’nin şiirleriyle özdeşleştirir. Zira Bâkî’nin şiirlerinde tabiat ve tabiat olayları canlı tablolar şeklinde anlatılmış kendince bir alfabe oluşturmuştur. Aycın’ın çizgisi, Bâkî’nin şiirleri gibi ateşin közüdür; sıcak, yakıcı ve derin. Şair, zamanın geçiciliğini vurgularken eserlerin kalıcılığını sabah rüzgârına teşbih ederek anlatır. Dolayısıyla sanatçı çağının tanığıdır ve eserleriyle insanlığın baharında nice gülleri açtıracak ilhamlar taşıyacaktır. Nitekim Arif Ay, Hasan Aycın ve Bâkî, nice baharlar görecekler:

Elinde karıncaların sözlüğü
gözlerin hokka ve divit
Bâkî’den beyitler düşürür gibi
ateşin közüdür resimlerin
sıcak ve derin
mevsimler içinde geçer gideriz
korku ve ümit
bad-ı sabâdır eser

devr-i âlemde günlerimiz.

Arif Ay (Dokuz Kandil, s.47)

Şiirin coğrafyasında dolaşan, insanı nihayet bir cümle gibi okuyan **Hüseyin Ferhad** (1954-...?), üç farklı şiirinde Bâkî'ye yer verir. Şair, Önce Söz Vardı 3 adlı şiirinde Bâkî'ye Vâsıf, ve Vak'anüvis Pertev'le birlikte yer verir. "Önce söz vardı" Yuhanna İncili'nin ilk sözüdür ve Hüseyin Ferhat sözün önemini vurgulamak ister. Hiçbir şey yokken söz/kelam vardı. O söz Allah sözüdür. Şair Ferhad şiirinde bir eleştiri getirerek Mavi Gözlü Dev olarak nitelendirilen Nazım Hikmet tarafından ancak zamanımızın anlatılabileceğini ifade eder. Çünkü şaire göre Bâkî, Vâsıf, Vak'anüvis Pertev gibi geleneğin önemli temsilcileri kırkambara kilitlenmiş olup, bizi bizlere anlatamayacaktır:

Ne Bâkî, ne Vâsıf, ne Vak'anüvis Pertev
ne sultanü'ş şuara anlatabildi bize"biz"i
Kırkambara kilitledi onları o Mavi Gözlü Dev
Gördük kanlı bir parmak içinde kendimizi.

Hüseyin Ferhad (Kılıç İpekte Sınanır, s.27)

Hüseyin Ferhad Ah Barbar Kalbim, VII adlı şiirinde Bâkî'yi "Bâkî kalan hoş bir sedâ imiş" (Bâkî Divanı, 218.G/3) mısraını telmihle anar. Hüseyin Ferhat'a göre hayatın seyri içerisinde pek çok olay vuku bulur. Medreselerin kapatılması, alfabe devriminin gerçekleşmesi gibi pek çok değişiklik olur ki şair bunları siyasetin lüzumsuz işleri olarak nitelendirir. Şaire göre kalıcı olan yalnızca şiirdir. Şair bunu Bâkî'nin 'Bâkî kalan hoş sedadır' dizesiyle vurgulamıştır:

Alfabemizdeki yirmi dokuz harf fazladır
Dokuzunu atalım

Siyaset dediğin laf-u güzaftır
Medreseleri kapatalım

Bakî kalan hoş sedadır.

Hüseyin Ferhad (Kılıç İpekte Sınanır, s.211)

Hüseyin Ferhad Vav adlı şiirinde ise Bâkî ile birlikte Nedim'e yer verir. Şair aşk ateşi içindedir ve neye dokunsa aşka dönüşür. Bu aşkla şarap içen şair som alevden bir mecaza dönüşerek Bâkî'den Nedim'den her zaman bir adım öne geçer:

Aşka dönüşüyor neye dokunsam

som alevden bir mecaza,
ayağ üşürsem ne zaman
Bâkî'den Nedim'den bir harf fazla.

Hüseyin Ferhad (Kılıç İpekte Sınanır, s.466)

Arap ve Fars Dilleri Edebiyatları Bölümü'nden mezun olan tarihçi **Mehmet Ali Bulut** (1954-...?), Hadi Gel Sen Yaz adını vermiş olduğu dört bendlik şiirinin ikinci ve üçüncü bendinde Bâkî'ye; divan şairi Şeyh Galib'in dışında İran'ın klasik şairleri Ömer Hayyam ve Hafız-ı Şirazi ile birlikte şiirinde buluşur. Mehmet Ali Bulut; Hafız, Hayyam, Şeyh Galip ve Bâkî'yi gibi kendi çağlarının yenilikçi ve üstat şairlerini şiirine davet etmiştir. Çağı geçmiş olsa bile şairimiz bunca üstatla birlikte çağı geçmiş baharları yaşadığını ifade eder. Şair geçmişe özlem üzerine kurduğu şiirinde artık şiirlerde bülbüldeki aşk ve güldeki vefanın kalmadığından yakınır. Artık aşklar kalbe inmeden dudakta bitmektedir. Halbu ki Bâkî'nin onayıyla "Dil çeşme-i belâgat ana lûledür kalem" dilde ne varsa şiire dökülen odur. Dolayısıyla da Şeyh Galip, hayyam ve Bâkî'nin yazdığı gibi güzel ve derin aşk şiirleri yazılamamaktadır:

Görüyorsunuz ya a dostlar
Biz türkümüzü
Çağı geçmiş baharda söylüyoruz
Ne Hafız'ın bülbülünde aşk
Ne Hayyam'ın gülünde vefa
Ne de Baki'de seda

Diyorsun ki şiir yazmak da neymiş
Hadi gel sen yaz
Aşkın dudakta bittiği devirde
Nerde Hayyam ve Baki
Nerde Şeyh Galib'in
Fânusa sığmayan aşkı
Ve bu bu güller nerde.

Mehmet Ali Bulut (Bulut, 1985, s.15)

Küllenmiş kentlerde körpe anılar bırakan hukukçu yazar ve şair **Hüseyin Avni Cinazoğlu** (1955-2015), Yalancı Şafaklarına Aldandım İstanbul adını verdiği şiirinin ilk bendinde Bâkî'ye yer verir. Şair Hüseyin Avni Cinazoğlu, şiirinin isminden anlaşıldığına göre İstanbul'un yalancı şafaklarına aldanmış nitekim aradığını bulamamış bir şairdir. Şair için

İstanbul, Bâkî kalanların kubbesinde bıraktığı en güzel mısraıdır. Dolayısıyla şair, şairlerin şiirlerinde bıraktığı eski İstanbul'u ve güzelliklerini aramaktadır. Şair için İstanbul, taht ve baht şehridir. İstanbul'da taht bulan şair, bahtının peşindedir ama bulamamıştır. Nitekim İstanbul'dan bahtını yapması talebinde bulunur ama baht, biraz kısmet ve kader işi olarak düşünüldüğünde şair bu konuda bahtsız olduğunu düşünür. Şair “Bâkî” kelimesiyle Şair Bâkî ile birlikte onun dillerde darb-ı mesel gibi dolaşan mısra-ı bercestesi “baki kalan bu kubbede bir hoş seda imiş” mısraına telmih yapmıştır. Ayrıca şaire göre İstanbul, şairlerin şiirlerine dolayısıyla Bâkî'nin şiirinde en güzel mısra olarak bâkî kalacaktır:

Baki kalanların kubbesinde

Tek bir mısra-ı bercestedir İstanbul

Ey taht şehri ey baht şehri

Önce tahtını sundun şimdi bahtını sun.

Hüseyin Avni Cinazoğlu (Bir Albatrosun düşler Defteri, s.66)

Öykü, roman, deneme, masal, tiyatro oyunu, sinema yazısı, senaryo, şarkı sözü ve şiir gibi farklı türlerde eserler veren yazar ve şair **Murathan Mungan** (1955-), Yaş adını verdiği şiirinde Karacaoğlan'la Bâkî'yi beraber anar. Murathan Mungan, “Yaş” adını verdiği şiirinde Karacaoğlan ve Bâkî ile kendi yaşı arasında poetik bir bağ oluşturur. Divan şiirinin güçlü sesi Bâkî ile Âşık edebiyatının en önemli temsilcilerinden olan Karacaoğlan şiirlerinde aşkı yaşamışlar ve yazmışlardır. Şair Murathan Mungan ise poetik olarak onların yaşına gelmesine rağmen akla çabuk gelmeyen olaylar yüzünden aşkı yaşayamadığından şikâyet etmektedir:

halk türkülerinin serçeli kafiyeleri

gibi uçuşu kolay ve çabuk akla gelmez

engelleri aşk için yapılan bütün benzetmelerin

sırasını sektiren olayların gidişi

yılları saymadan Karacaoğlan'ın, Bâkî'nin yaşına geldim

Murathan Mungan (Erkekler için Divan, s.37)

Muhammet Güzel (1955-...?), Ozon adıyla kaleme aldığı şiirinin bir ünitesinde telmih yoluyla Bâkî'ye yer verir. Muhammet Güzel, Bâkî'nin ünlü beyti olan "Âvâzeyi bu âleme Davud gibi sal / Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş" telmih yaparken aynı zamanda tevriyeli kullanarak Bâkî kelimesiyle şiirde şairin hem mahlası, hem de kalan, kalıcı, sürekli ve devamlı gibi anlamı kastedilmiştir. Küçücük bir dere olan şair Güzel, Bâkî'nin yolundan giderek büyük bir akarsu olma yolundadır. Önemli olan dünyada kalıcı eser bırakmaktır. Şair de Bâkî gibi, en yanık ve en gür sesini kubbeye uçurmuştur:

şurda bir derecikti, susamış
ceviz yaprağı çiğnemeliyim
en yanık yerinde şarkıların
salıverdim sesimi daldan dala
Bâkî kaldı, kubbe delik
bir hoş uçtu seda.

Muhammet Güzel (Sisyazı, s.9)

Öz şiir akımına mensup şairlerden Mersin Anamurlu **Barış Erdoğan** (1956-...?), Teknelerde Ne Yoğrulur Pazarları adını vermiş olduğu dokuz bendlik şiirinin üçüncü bendinde Bâkî'yi Fuzûlî ile birlikte konuk eder. Barış Erdoğan, saba rüzgârını bir tabiat olayı olmanın ötesinde duygu ve düşüncelerin iletilmesinde, hareket, değişim, canlılık ve diriliş gibi kavramlarla ilgisi nedeniyle bir benzetme ögesi olarak şiirine almıştır. Saba baharın habercisidir, bahar mevsiminde eser ve tabiatın canlanmasını ve dirilmesini sağlar. Şair Erdoğan Bâkî'ye saba rüzgârı misyonu yüklemiştir. Bâkî'den kalan sözler/şiirler insanlar için nefes olacaktır:

başın düştüğü gün omzuma, uykuların çocuksu rüya
nefesler, baki'den kalan saba rüzgarı
gazellerimiz fuzuli

Barış Erdoğan (Simururname, s.5)

Edebiyat ve şiir aleminde varlık göstermiş olan şair **Muammer Karadaş** (1960-...?), Bütün Zamanların Yabancı, XXIV. Ben Öteki adını verdiği şiirinde Bâkî'ye Fuzûlî ile birlikte yer verir. “İssızlıklar, Yalnızlıklar, Umarsızlıklar” yazarı Muammer Karadaş, çağının kendi kültüründen uzaklaşmasından ötekileşmesinden yakındır. Anadolu eski Anadolu değildir ve her şey kimliğinden uzaklaşmıştır. Anadolu hazan mevsimindedir ve bahçıvan borsada oynar saki ise uyuşturucu kuryesi olmuştur. Mecnun dahi gelse kimse inanmayacaktır onun aşkına. Fuzûlî ve Bâkî okumak fuzûlî olarak görülmektedir. Zira artık hiçbir şey bâkî değildir. Buna rağmen şair Karadaş, Fuzûlî ve Bâkî'nin Anadolu'nun temiz sicilinde bir Anadolu türküsü olarak söyleneceğini belirtmektedir:

Biliyorum dönemem artık Mecnun kimliğime, kim inanır!
Dilime gül bülbül kuşanıp gezemem artık vakitlerden
hazan; bağban borsada oynuyor, saki uyuşturucu kuryesi.
Sicilimi temiz tuttum da ne oldu, bir Anadolu türküsü
gibi.

Ad kavminin son temsilcisiyim işte, ne yapsam, ne olsam.
Bir Bâkî gazelinde fuzuli yaşıyorum, Fuzuli kasidesinde
bâki değilim.
İşte...
Ben öteki.

Muammer Karadaş (Bütün zamanların Yabancı, s.51)

Türk edebiyatı edebiyat türlerinin pek çok alanında eser vermiş olan üretken sanatçısı **Enis Batur** (1952-...?), Yüzler adını verdiği şiirinde Bâkî'ye yer verir. Enis Batur, bu şiirinde gerçeğin aynasında bir hayal gibi görünen şehirlerde üretilen kültür şehri şehir yapan misyondur. Bâkî'nin şiiri İstanbul'u İstanbul kılmıştır. Bâkî, şiirini İstanbul'un yüzünde denemiştir. Bâkî'nin şiiri, İstanbul'un binbir gecesidir. Binbir aynada görünen binbir şiirdir. Bâkî, şiirlerini İstanbul ve İstanbul'un insanları için yazmıştır. O şiirler ki bademler gibi taze ve çıplaktır. Enis Batur, burada İstanbul'u Bâkî'nin şiiriyle erotik kılar. Ravenna, İstanbul'un kardeşidir. Ravenna mozaigi ile ünlü bir şehir, mozaigin başkentidir ve mozaigi ile anılır. Ama Ravenna'nın Bâkî gibi bir şairi yoktur belki ama İlahi Komedy yazarı Dante'nin orada olduğunu hatırlamak gerekir. Bir zamanlar limanından kalkan gemiler, esin kaynağı aramaya ve Bâkî gibi bir şair aramaya İstanbul'a giderlermiş:

Bir aynada denenmiş olabilir mi duruş,
binbir aynada binbir gün binbir gece
denemiştiniz: Şu başınızı hafifçe sola
eğip yüzünüzün bir yanına düşürdüğünüz
delifişek perçem, sizin için yazmıştı
o badem gibi taze ve çıplak gazeli Bâkî,
sizin için dimdik gelmişti Ravenna'dan
o mozayık kadın, bir daha biraz daha
durabilseydiniz candan, yaralı, yüreği
uçarı.

Enis Batur (Perişey, s.85)

Atlas denizler üzerinde serdiği beyaz sayfalarla yeni yeni uçuşlara hazırlanan akademisyen, araştırmacı yazar ve şair **Hasan Aktaş** (1960-...?), Şahnelerin Tuzağı adını verdiği şiirinde Bâkî'ye Fuzûlî ile birlikte yer verir. “Size getirdiğim masmavi göğün mezarlıklarını nazarsız geçtiniz ve bakışlımlı bakışsızlarla kirlettiniz her şeyi”, “Aşk bir hesap işi değildir” diyen şair modern zamanlarla bir hesaplaşma peşindedir. Hasan Aktaş, şiirine

“Şahnelerin Tuzağı” adını vermiştir. Aktaş “Aşk hesap kitap işi değildir artık coğrafyamızda” diyerek başladığı şiirini Bâkî’nin şiirine telmih yaparak sürdürür. Artık Bâkî’nin söylediği gibi aşkın fermanına candan yürekten boyun eğen kalmamıştır. Artık şehrin bekçileri, özellikle meyhane kapılarını bekleyen şahneler kalmamıştır. Şair Aktaş, modern zamanların her şeyle birlikte aşkları da tükettiğini ve sünileştirdiğini ayrıca anlamsız şeylerin anlam kazandığını ifade etmektedir. Zira manevi susuzluk yerini maddeye bırakmış olup Fuzûlîler, Bâkîler fuzûlî olarak görülmektedir. Dolayısıyla geçmişine ait kültür ve yaşanan hikâyeler kasıtlı olarak unutturulmaktadır. Aktaş, şiirinin sonunda, “aşk ruhun tozunun alınmasıdır” diyerek yaralanmış yürekler ve dikiş tutmayan gençler için de reçete sunar. Dolayısıyla insanlık “ferman-ı aşka can iledür inkıyadımız” diyen Bâkî’ye kulak verecektir:

Aşk bir hesap kitap işi değildir
coğrafyamızda
ferman-ı aşka can ile boyun eğmek faslını
çoktan geride bıraktı insanlar. Şahneler
meyhâne kapılarında beklemiyor artık aşkın
hiçlikleri cep telefonlarında
gönüllere nâmeler gibi râm olup
bunca yıldır aşkın postacılığını yapan
güvercine karşı büyük haksızlıklar edilmektedir.
VE edatlar derin anlamlar yüklenmektedir artık
VE tenlerin çöl susuzluğu
gözlerde metal sükûneti ve soğukluğu VE
eskitir bütün divan şiirlerini: FUZÛLÎ
fuzûlîdir Bâkî olmayan aşklara
varoluş yaralanmamış yüreklerin
en absürd felsefesidir diktesi dikiş tutmamış
gençler için ve aşk ruhun tozunun alınmasıdır
VE: şiir köhne bir tuzaktır şahnelerin kurduğu.

Hasan Aktaş (Kan Burcu, s.25)

Akademisyen şair **Fahri Kaplan (1985-...?)**, Bâkî-perest adıyla Bâkî’ye bir dördlük yazan şair aynı zamanda kitabına Bâkî’nin “ezelden şâh-ı aşkın bende-i fermânıyuz cânâ” mısraını epigrafla giriş yapmıştır. Şair Kaplan Bâkî-perest adını verdiği dördlüğüyle Bâkî’yi çok sevdiğini ifade etmiştir. Masivadan yani Allah’tan başka her şeyden ilgisini kesen şair Bâkî şiirlerini okuyarak kendinden geçercesine haz duymaktadır. “ O’nun/Allah’ın ortağı

yoktur” sözünü kendisine düstûr/ilke edinir. Yazıyı, kalbin kağıda yansıması olarak tanımlayan şair, ezelden beri Bâkî olan Allah’ı sevdiğini “bâkî” kelimesini tevriyeli kullanarak dile getirir. Dolayısıyla şiirde geçen birinci Bâkî ile Divan şairi Bâkî’yi kastederken ikinci Bâkî ile tek yegâne Bâkî olan Allah kastedilmektedir:

Mâsivâyâ olan ilgimi kestim ben,
Bâkî’yi okudum bak yine mestim ben,
Düstûrumdur zaten hep ‘lâ şerike leh’,
Ezelden beridir Bâkî-perestim ben.

Fahri Kaplan (Câm-ı Âşk Şiir, s.7)

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Edebiyat mezunu olan **Selim Sina Berk** (1991-...?), “İstanbul Derya’sına Açık Mektup” adlı şiiriyle Bâkî’ye seslenir. İstanbul, her dönemde Türk şiirine sıkça konu olup övgüye mazhar olmuş şehirdir. Şairler, İstanbul’un bütün güzellik ve ihtişamını şiirlerinde büyük bir titizlikle işlemişlerdir. Osmanlının başkenti olması, padişahın orada bulunması ve dolayısıyla saray çevresinde yetişen Divan şairlerinin şiirlerinde İstanbul, her yönü ve bütün güzellikleriyle vazgeçilmez ilham kaynağını olmuştur. Bu bağlamda şair Bâkî, döneminin ihtişamını ve doğa güzelliklerini şiirine taşıyarak mazmunlar üretmiştir. Modern çağda İstanbul değişmiş ve kirlenmiştir, sevgilinin saçı miski amber gibi değil egzoz dumanı gibi kokuyordur.

Şair Berk, İstanbul Derya’sına Açık Mektup şiiriyle, şiirlerde okuduğu eski İstanbul ile kendi yaşadığı çağdaki İstanbul’u karşılaştırır. Şair Bâkî gelse bugün aynı şiirleri yazamayacaktır:

artık kokmuyor zaten
sevgilimin saçında da misk-i amber
ey Bâkî Amca
utanmayın sıkılmayın söyleyin bana
yeni mazmunumuz egzoz dumanları mı yoksa

Salim Sina Berk (Bütün Yağmur Dualarına Amin, s.66)

Edebiyata, romanla girip daha sonra şiire yönelen gazeteci yazar **Ekrem Kaftan** (1966-...?), “Hâl-i Pür Melâl” adını verdiği şiiri ile Bâkî’ye şöyle yer verir. Hâl-i Pür Melâl, üzüntü sıkıntı, hüzn ve keder dolu durum anlamına gelir. Klasik Türk şiirinde anlam kadar onu yansıtan ve duyguları açığa çıkaran söz de onun kadar önemlidir. Şair Kaftan, geleneğin bütün imkânlarından yararlanır ve sanatçı kişiliğinin kendisine verdiği imkânlarla bütün

sıkıntı, üzüntü ve kederlerini mısralara döker ve şiire dönüştürür. Bâkîce söylenmiş bu mısralar deryalara sığmamış, taşarak yıldızlaşmış ve samanyolu oluşturarak kubbeleri çınlatmıştır. Dolayısıyla şair Ekrem Kaftan, Bâkîce mısralarla gök kubbede hoş bir seda bırakma gayreti içindedir:

Bâkîce mısralarla çınlatıp kubbeleri
Sığmadı deryâlara, kehkeşânlara taşıtı.

Ekrem Kaftan (Gülistanbul, s.139)

Edebiyatçı, Hedef Radyo’da “Edebiyat Günlüğü” adıyla program yapıp sunan, şair **Zeynep Sati Yalçın** (...?), Sevgili İstanbul adıyla yazdığı şiirinde İstanbul şairi Bâkî’ye yer verir. Şiirin öznesi İstanbul’dur. Şair Zeynep Sati Yalçın, şiirleriyle İstanbul’un güzelliğine güzellik katan İstanbul şairlerini şiirine almıştır. Bir İstanbul Şairi olan Bâkî’de, Nedim, Yahya Kemal ve Orhan Veli gibi İstanbul şairleri ile birlikte şiirde yerini almıştır:

sevdanla denizi kızılaştıran
ismini destanlaştıran
Fatih, Konstantini
adıyla güzelliğine bereket katan
Nedim’i Baki’yi Yahya Kemal’i bir de Orhan Veli’yi...
Vinci yaşasaydı eğer
ve seni tanısaydı ey İstanbul
Monaliza yerine seni çizerdi.

Zeynep Sati Yalçın (Antoloji.Com)

Şiirin öznesi İstanbul’dur. Şair Zeynep Sati Yalçın, şiirleriyle İstanbul’un güzelliğine güzellik katan İstanbul şairlerini şiirine almıştır. Bir İstanbul Şairi olan Bâkî’de, Nedim, Yahya Kemal ve Orhan Veli gibi İstanbul şairleri ile birlikte şiirde yerini almıştır.

Muhasebeci ve iktisatçı akademisyenlerden Edirneli şair **Mustafa Hatipler** (1959-...?), Hüzün Şarkıları adını vermiş olduğu şiirinin finalinde Bâkî’ye yer verir. Mustafa Hatipler, şiirinin bu ünitesinde tırnak içinde verdiği “Sünbüllerini matem edüp çözsün ağlasun/Dâmâne döksün eşk-i firavânı kûhsâr” beyti, Bâkî’nin ünlü Kanunî Mersiye’sinden tazmin etmiştir. Beyiti, “Dağ mâtem edip sünbüllerini (saçlarını) çözsün, ağlasın; eteğine bol bol gözyaşı döksün” (Timurtaş, 1987, s.43) şeklinde açıklar. Aynı beyiti, “Dağ yas tutsun, sünbül den saçlarının çözüp ağlasın; sele benzeyen gözyaşlarını eteğime döksün. Beyitte, sünbül, saçlara benzetiliyor. Sünbül, perişanlığın timsalidir. Sünbüllerle dolu dağ, saçlarının

dağıtmış, yas tutan biri olarak düşünülüyor. Dağın eteklerine doğru süzülüp giden yağmur suları da, bu kişinin döktüğü gözyaşlarına benzetilmiştir. Hem sümbüllerin perişan bir durumda olması hem de yağmur sularının dağın eteklerine doğru süzülüp gitmesi Kanuni'nin ölümüne duydukları üzüntü gibi gösterilerek hüsn-i talil sanatı yapılmıştır.” (Küçük, 1987, s. 145).

Beynimde

Baki'den bir mersiye

“Sümbüllerini matem idüp çözsün ağlasın

daman döksün eşki firavınını kuhsar”

dudaklarımda

kavuşılmayan sevgililere ait

hüzün yüklü şarkılar

Mustafa Hatipler (Ayrılığın Ölümün Diğer Adı, s. 118)

Eğitimci yazar ve şair **Necdet Karasevda** (1975-...?), Yitik Şairler Ülkesi adını vermiş olduğu şiirinin dördüncü ünitesinde Bâkî'yi şiirine çağırır. Necdet Karasevda, Yitik Şairler Ülkesi şiiriyle arkaik bir kazı yapar. Yitik ülke aranan, özlem duyulan yer olarak algılanılabilir ve bu yitik ülke şairlere mahsus bir yer ise biraz daha özellik kazanmıştır. Şairler, yaşadığı kenti şiirleriyle farklı bir güzellikte yeniden oluşturur. Bu bağlamda İstanbul'u İstanbul şairlerinden dinlemek bir başka güzeldir. Bâkî'de bir İstanbul şairidir ve İstanbul'un sosyal hayatını şiirlerine taşımıştır. Bu anlamda İstanbul şairlerin şiirleriyle her devrini sonsuza dek yaşayacaktır. Şiirde, Bâkî kelimesi tevriyeli kullanılmış olup Bâkî'nin “Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal/Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş ” beytine telmih yapılarak İstanbul'un şiirlerle bâkî olarak yaşayacağını vurgulamak istemektedir:

Bir mavi rüyâ sihriyle mestâneydi asûmân

Âşiyânda güller düşünce yere.

Cihangir kan ağlardı lâl ikindilerde

Ve yanmak düşerdi bahtına

Bükük boyunlu cumbalı evlerin.

Sonra Bâkî olurdu İstanbul

Hoş sâdâlar yankılanırdı gökkubede.

Necdet Karasevda (www.antoloji.com)

İnceleme, biyografi, gençlik ve çocuk kategorilerinde eserler veren yazar ve şair **Ahmet Yozgat** (1955-...?), Su ve Poşu ve Leylane şiirinin bir bölümünde Bâkî'ye şöyle yer

verir. Gün çavması, güneşin doğarak ışınlarının yayılması olarak yorumlayabiliriz. Şair, şiirinin üzerine gün doğmasıyla utanarak poşuya sığınır ki poşunun utangaç ucu ezel/başlangıç bulutuna banmaktadır. Zira bu durum damlaya özleminin yansıması, damlanın öz vatanını dolayısıyla “kalü bela”da rabbine verdiği sözü hatırlaması sebebiyledir. Özden ayrılması sebebiyle öze/Allah’a duyulan aşk nedeniyledir. Bâkî’nin mersiyesinin/şiirinin asıl anlatmak istediği aslında ayrıldığı vatanına, rabbine dönme isteğidir, Aynı zamanda şiirde işlenen Leyla ve Mecnun’dur. Çölde aşkın başlaması söz konusudur. Çöl Mecnun ise Leyla sudur. Aşk, çölün suya hasretidir. Aşk insanın kendini bitirmesidir. Aşk yürekteki siyah noktanın saf ve ak yönüdür ve şiir leyladır:

Gün çavar şiirimün üstüne...
Poşumun utangaç ucunun taa,
Bidayet bulutuna banması,
Damlaya özleminin yansımasıdır Leylane...
Kumullarda ıslanması aşk aranan ellerimin
Mersiye-yi Baki’de bir konudur aslında.
Su ve poşu Leylane
Panspermik yaşamın ilk hücresi,
Ya da aşkın külhanında sıkışan akrebin,
Kendi kuruğuna sokulmasının.
Ezeli bir sır olur kalır yüreğimdeki,
Ak noktası gizli sevdası Leylane...

Ahmet Yozgat (Antoloji.Com)

Faysal Apak (1984-...?), Eski Tasın Suyuyla adını verdiği şiirinde Bâkî’ye yer verir. Şair Faysal Apak, şiirine “Eski Tasın Suyuyla” adını vermiştir. Şair şiirini, eski tasın suyuyla yani divan şiirinin arkaik malzemesiyle oluşturmuştur. Şairin şiirinde, göz görmek içindir; hayatı, gerçekleri ve yaşananları görebiliyorsa göz ayettir ve gördükleri ona şiirdir. Eğer göremiyorsa o bağbanın (bahçıvanın) dolayısıyla insanın bağı/dünyası talan olmuş demektir. Talan olan bağı yabancı güllerin basması muhtemeldir. Nitekim zerdüşlüğün kutsal Zend-i Avesta öğretisi (ki birbirine düşman varlıklardan oluşan ikili bir dünya sunar), ve Bâkî’nin Divanı, şairin şiirinin mavi sularında iklimler koparacaktır. Dolayısıyla Bâkî’nin şiiri şairin şiirine etki eden beslendiği kaynaklardan biridir:

Ş’irona gözlerin ayetten
Bağı talandır o bağbanın
Dibinde servi yeşermezse

Her bahçenin gül-i nesrini
İklimler koparır Avaşın'da
Zend-i Avesta kısa hikâyeler
Divan-ı Bâkî'nin

Faysal Apak (Şiir Akademisi.Com.)

Öğretmen şair **Nihal Mirdoğan** (...?) Lisân-ı Hâlin adıyla yazdığı şiirinde Bâkî'ye yer verir. Nihal Mirdoğan, Lisân-ı Hâlin adını verdiği şiiriyle, Türk şiirine ve şairlerine epistemolojik bir temel oluşturmaktadır. Türk şiiri dolayısıyla şairleri, mayası nurla yoğrulmuş olup asil kanında cevher yüklüdür. Asaletini ise Bâkî'den almıştır. Bu bağlamda Bâkî şair için üstat olmuştur. Şair, içinde bulunduğu sevdâyı, taşıdığı nitelikleri Bâkî'den aldığını ve onun yolunda olduğunu ima etmektedir:

Bakî asaletiyle mayan nûrla yoğrulmuş

Asil kanında gevher yüklüdür bu sevdanın (Mirdoğan, www.siirfirtinasi.net.)

Mehmet Fatin Baki (...?), Var Tahmisi adını vermiş olduğu şiirini Bâkî'nin var redifli gazeline tahmis olarak yazmıştır. Mehmet Fatin Baki, Bâkî'nin “var” redifli gazeline, Bâkî'den aldığı ilhamla çoğaltarak tahmis yazmıştır. Bâkî'nin Var redifli, “Alâyiş-i dünyâdan el çekmeğe niyer var /Yakında adem derler bir şehre azîmet var.” matlalı gazeli Bâkî'nin son şiiridir. Bâkî, ömrünün sonuna yaklaştığını, gönlünün viran olduğunu, artık başka bir diyara yolculuk vaktinin geldiği şiirsel olarak dile getirdiği gazelidir. Altı bendden oluşan tahmisin son bendi şöyledir:

Düçar bile kalmışsa Fatin kimseyi yemez

Kalbindeki ahsasını kendirlere sermez

Esrârı tutar gizli, cenâheynini germez

' Ser terkine kâ'ildir, dünyâya gönül vermez

Terk ehlinin ey Baki başında saadet var.'

Mehmet Fatin Baki (www.antoloji.com/var-tahmisi-siir)

Avşar Türkmenlerinden olup Kayseri vilayetinin Sarız ilçesinde dünyaya gelmiş bulunan genç Türkçülerden **M. Bahadır Dinçaslan** (1990-...?), Chiaroscuro adını vermiş olduğu dört bendlik şiirinin ikinci ve üçüncü ünitelerinde Bâkî'ye şöyle yer verir. Chiaroscuro, İtalyanca bir kelime olup, ışık gölge anlamına gelir ve sanatta karanlık ve aydınlığın oluşturduğu zıtlığı, edebiyatta ise tezadı karşılayan terim olarak kullanılabilir. Ayın karanlık yüzündeki bıçak iziyle Hz peygamber'in işaret parmağının işaretleriyle ayın ikiye

bölünmesi olayına (şakk-ı kamer mucizesi) telmih yapılmış olup insanlardan bazısı bu olayla aydınlanıp iman ederken bazıları karanlık/inkârda devam etmiştir. Kör bıçak, kesme yetisi olmayan bıçaktır ki burada Hz İsmail’i kesmeyen bıçağa telmih yapılmıştır. Ayrıca burada ay ile ilgili bilimsel bir atıfta söz etmek mümkündür. Şiirde Sadi’nin şiirlerinde güllerin hâkim olduğu ve daha çok ağıt şiirleri olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bâkî şiirleri nara atarcasına gür seslidir ve nevâ makamında şarkıları söylenir. İtrî ise Türk mûsikisinin piri, büyük üstadı “kû” redifli Neva-Kâr’ına telmih yapılmıştır. M. Bahadır Dinçaslan, aynı zamanda İtrî tarafından Bâkî’nin şiirlerinin nevâ makamında bestelemiş olup her bir köşede dinlenmeye devam edilmekte olduğunu belirtmektedir:

Ayın karanlık yüzünde bıçak izi bir vadi
Tanrı'nın kör bıçağının irin dolu yarası
Bir köşede ağıt yakar solan güllere Sadi
Bir kovukta uğul uğul Baki'nin son narası

Baki'nin son narasına nevâ şarkılar sızar
"Kû" diye inleyen İtrî; vadi yankı yankı "âh!"
Her köşede bir ağlayan, kendi kendinden bizâr
Her koyakta bir sevabın kanına giren günah.

M. Bahadır Dinçaslan (Albatros, s.38)

Akademisyen yazar ve şair **Alphan Akgül** (1974-...?), şiirleriyle 2000 yılında “Yaşar Nabi Nayır”, 2008 yılında “Nüzhet Erman” şiir ödülleriyle ödüllendirilmiş şair, “Acrophobia” adıyla yazdığı şiirinde Bâkî’ye yer vermiştir. Acrophobia, yükseklik korkusu demektir. Şair Kubilay Han’ı okuyor ve başı dönüyor. Moğol Hükümdarı, pek çok ülkeyi topraklarına kattığı halde Japonya’yı alamamış ve hep bozguna uğratılmıştır, doğa hep Japonya’dan yana olmuştur ve Kubilay Han ordusu doğa olayları karşısında çaresiz bozguna uğramıştır. Yenilgiden sonra on üç yıl yaşamış olmasına rağmen onun yenilgisi/düşüşü Japonya yenilgisiyle olmuştur. O dünyayı sevmesine rağmen o görülen âlemin dışında planlanmayan bir şeyler planlarını bozmuştur. Maverâ görülen âlemin ötesi masiva dünya âlemi Allhtan başka her şey olarak okunur.

Mısradan düşüyor sözcük. Uçurumları bölüyor,
topluyor, çıkarıyor, sözcük hâlâ düşüyor. Kubilay Han’ı
okurken yaşadığın baş dönmesi. Masivayı seviyor,
Maverâ düşüyor hatıralara. Ölmüş Bâkî, Yunus,
Şeyhülislâm Yahya. Vahşi Kehanet Lirikleri

düşüyor payına. Rüyalar anne gibi sarıp sarmaladı mı seni?

Alphan Akgül (Fırat, 2014, s.166)

Romancı, hikâyeci ve şair **Kemal Varol** (1977-...), Ayrılık Provaları adlı bölümün XIX. beyitinde Bâkî'ye yer verir. Şair Varol, Bâkî'nin “saldın beni” redifli gazeline bir dizeyi tazminle beytini oluşturmuştur. Şair, çölde Bâkî'nin bir gazeline asılı kalmış gibi bir hisse kapılır. Bâkî'nin “Yarın dedin, bir gün dedin, ferdalara saldın beni” yarın, bir gün diyerek beni hep oyaladın, erteledin ve kavuşma ümidimi yarınlara/kıyamete bıraktın.” Dizesini beytine taşır:

Çölde bâkî'nin bir gazeline asılı kalmış gibi:

Yarın dedin, bir gün dedin, ferdalara saldın beni.

Kemal Varol (Bakiye. s.158)

Yayıncı mühendis şair **Ünsal Ünlü** (1977...?), “Büyü Bozuldu” adını verdiği beş bendlik şiirinin dördüncü ünitesinde Bâkî'ye yer verir. Şair Ünsal Ünlü'ye göre büyü bozulmuştur. Varoluş sıkıntısı, bellek yükü ve anlamsızlaşan yaşam kısaca hayatın anlamı ve sorunsalı değişken bir hal almış ve güçleşmiştir. İnsan hayatta kalmayı olanaklı hale getirebilmek için yeni anlamlar ve yeni amaçlar edinmiştir. Artık bir olaydan, bir anlatıdan alınacak ders kalmamış olup insanlar yüzeysel olan maddi çıkarılara yönelmiştir. Dolayısıyla Bâkî, unutulmuş olup divanda kalmıştır. Buna rağmen Bâkî divanı okunmasa bile zamanda bâkî olarak var olmaya devam edecektir:

İşlerimi kasamam uykularım kendiliğinden kısalırsa

Kıssadan hisse bize düşse kalka öle yaza ölürken yaza

Merhaba, işlerimiz iyi gitsinlerimizi unutmadık ama

Bâkî divanda kalsın biz okuruz onu zamandan gayrı.

Ünsal Ünlü (Alışılmış Duvarlar, s.22)

Turgay Demirel (1995), “Şairlerin Sultanı” adını vermiş olduğu şiirinde Bâkî'yi kendi çağında ziyaret eder. 21. yüzyıldan Bâkî'nin çağına adım adım geldiğini söyleyen şair, şiirlerini kuşanıp meydana çıkmıştır. Şair, yaşadığı çağdan Şairler Sultanı Bâkî'nin çağına giderek Bâkî'nin çağında Bâkî ile birlikte yaşamak istemektedir. Bu bir anlamda Bâkî'ye gidip Bâkî ile birlikte var olmaktır. Bunu Bâkî'nin şiirlerinde var olmak olarak da düşünmek mümkündür. Bâkî'nin divanından kendisini şair olarak çıkartan şair, Bâkî'nin şiirde چراغی olduktan sonra ustasını aşacağını düşlemektedir. Öyle ki Bâkî, çirak olarak yetiştirdiği şair

usta olarak kabul edip şiirlerini divanına alacaktır. Şair, buradan hareketle yaşadığı çağın Bâkî'si olduğunu söylüyor:

21. yüzyıldan geldim çağına adım adım ey Bâkî
koruyabilir mi seni saltanata yakınlığın ortada şanım
şiirlerimi kuşanıp çıktım meydana
bu şiirlerim hediyemdir koy divanına

kuş otlardan yapar da yuvasını
şair mısralardan sarayını yapamaz mı
başlatıyorum en imgesel taht kavgasını
BA_İ'nin K'sı kopup kaçtı

beş asırlık yoldan geldim ey 2013 yorgunluk kahvesi yok mu
Bâkî'yle atışırken sesim kısılmış geçmiş olsun yok mu
Üzerimde Fuzuli'nin mazmunları yok mu
İçimi ısıtacak çorba denli sıcak sohbetin yok mu

Sokaktaki kedi kadar olamadık ey Baki
Umrunda mı taht saray ciğerciler onun sanki
16. yüzyıla da vurdum damgamı kalsın benden bir anı
Bu cihanda kimse Baki değil benim şairler sultanı

Turgay Demirel (Yüreğimin Tamamı. s.7)

Bâkî Adına Yazılan Müstakil Şiirler

Yeni Türk şiirinde Bâkî adına çokça müstakil şiirler yazılmıştır. Bu şiirler divan şiirinde olduğu gibi çeşitli nazım türleri ve şekilleriyle yazılmış şiirlerdir. Modern şairler modern nazım şekillerini kullanırken gelenekten de vazgeçmemişlerdir. Modern dönem şairlerinden pek çoğu “Bâkî Gibi”, “Bâkî'ye” ifadelerle veya Bâkî'nin bir şiirini tazminle Bâkî'yi gündemde tutmuşlardır. Bu bölümde Bâkî adıyla yazılan şiirler ele alınmış ve tasnif edilerek kısaca yorumlanmıştır:

Mersiye.

Edebiyat araştırmacısı, ilim adamı, yazar ve şair **Necmettin Halil Onan** (1902-1968), **Bâkî'nin Ölümü** adıyla, Bâkî'nin büyüklüğünü, bir şair olarak nasıl ebedileştiğini anlatan müstakil şiir kaleme almıştır. Modern bir mersiye diyebileceğimiz bu şiiriyle, Bâkî'nin ölümü üzerinden büyüklüğünü, ebedileştirdiği şiirini ve arkasında bıraktığı etkiyi anlatır. Yüzyıllar

önce yaşamış olan şairin ölümü üzerine şiir yazmayı, hüznün yanında daha çok ona duyulan hayranlığın ifadesi olarak okumak mümkündür. Bâkî'nin ölümü hemen her kesimi, kadın erkek, yaşlı genç, küçük büyük herkesi üzmüştür. Onun cenazesinin arkasından bütün halk ağlamış ve cenazenin arkasından gitmişlerdir. Mersiyeler okunmuş ve cenaze karşısında saf durup el bağlamışlardır. Hepsi üzüntü içindeyken Bâkî'nin kendi mısraları okunmuştur. Dolayısıyla Bâkî ölmüştür ve arkasından bütün ulema ve halk acı, hüznün ve üzüntü duymuştur ama şairin diliyle “O dehâ kartalının her kanat çırpınışında hız alan mısralara kâinatın dışında” sonsuzluk vardır. Dolayısıyla Bâkî, şiirleriyle ebediyen bâkî olarak kalacaktır:

O gün acı bir haber dolaştı payitahtı
Kudretli Türk şiirinin karardı kutlu bahtı,
Herkes büyük bir hüznün hissetti için için.

Birdenbire yayılan bu haber karşısında
Dükkânlar kapatıldı Sahaflar çarşısında.
Her duyan yola düştü Fatih'e gitmek için.

Sokaklardan geçerken er, kadın, yaşlı, taze
Bütün halkı ağlatan bu muhteşem cenaze
Söz mülkünün sultanı Bâkî Efendi'nindi!

Mevkîbin en başında hüseyinî perdesinden
Mersiyeler okuyan hâfızların sesinden
Gönüllere ölümün karanlık hüznü sindi.

Daha sonra, kim varsa, bey, ağa, yeniçeri,
Ak sakallı vezirler, eski serhat beyleri,
Hepsinin ye's içinde öne düşmüştü başı.

Bu elem bağlamıştı dilini her birinin.
Alay durdu. Nihayet, koca Türk şairinin
Dünyada son durağı oldu musalla taşı.

Cemaat, karşısında el bağlayıp susunca
Ulemâ zümresinden devrin en ulusunca
Kadri tekrar edildi kendi mısralarıyla.

Bâkî gibi bir fânî cihanda bazı bazı

Bir fevvâre halinde şiirin ihtizazı
Asırların üstünden aşanlar bahtiyardır.

O dehâ kartalının her kanat çırpınışında
Hız alan mısralara kâinatın dışında
Ebediyet denilen bir tek merhale vardır
Necmettin Halil Onan (Hayber, 1988, s.48-49)

Nazireler.

Modern Türk şiirinde Bâkî adına bir adet nazire yazılmıştır. Bu nazire, klasik adıyla Tahir'ül-Mevlevi olarak bilinen Mehmet Tahir Olgun tarafından yazılmıştır.

Edebiyat tarihi konusunda yaptığı araştırmalarıyla tanınan ve divan şiiri nazım biçimleriyle şiirler yazan **Mehmet Tahir Olgun** bilinen klasik adıyla **Tahir'ül-Mevlevi** (1877-1951), **Bâkî'ye Nazire** adıyla müstakil şiir yazmıştır. Mehmet Tahir Olgun, Bâkî hakkında çalışma yapmış olup ve “Bâkî'ye Dair” adıyla kitaplaştırmıştır. Tahir Olgun’un bu şiiri, Bâkî’nin Zâtî’ye ilk olarak gösterdiği, geleceğin en iyi şairlerinden olacağını müjdeleyen ve şiir dünyasına adım atmasını sağlayan şiirine nazire olarak yazmıştır. (Olgun, 1938, s.84) Mehmet Tahir Olgun, Bâkî’nin şiirinin ilhamıyla ve onun fikirleri ışığında ondan aldığı kıvılcımı şiirine taşımış onunla ateşlemiştir. Nitekim elindeki kalem efsunlanarak Bâkî’nin şiirini yeniden diriltip çoğaltmasını sağlamıştır. Dolayısıyla Şair Olgun’un adı gelecek defterine Bâkî ile birlikte yazılmış olup bâkî olarak kalacaktır:

Kubbe-i- eflâke sûzi sîneden ahker düşer
Füşat âbâdı fezâda sanki ahterler düşer
Sis değildir subh-dem âfakı yekser kaplayan
Çekdiğim ahı seherden arza hakister düşer
Katrebâr olmuş değildir hâke ebri nevbahâr
Kulzüm-i- cûşânı çeşmimden çıkan gevher düşer
Turre-i- fevkalcebîni yârı yâd etdikce dil
Hâveristân-ı- derûna zıllı nûr âver düşer
Ey leb-i- dildâr, ey serçeşme-i- mâülhayât
Teşne-i- reşhan olub binlerce İskender düşer
Etdiğin dem azmî gülkeşti mesa ey nâzenîn
Nûr-i- vechinden gurûba şemsi zer efser düşer
Sen değil, ağûş-i- fikre şevk verse hâtıran

Ta samîm-i- rûha bir hengâime-i- mahşer düşer
Öğrenüb gamzenden olsam nâzım-ı- sihri halâl
Çeşmine karşı elimden kılık-i- efsunger düşer
Oldu tanzîrim neşât efvûd, Bâkînin bile
Zevk-ı- inşadiyle ruh-i- pâkine kevser düşer
Hâl takdîr etmesin, varsın ferâmûş eylesin
Defter-i- âtîde Tahir; nâmıma bir yer düşer.

Tahir Olgun (Bâkî'ye Dair, s.85)

Teştirler/taştirler.

Modern Türk şiirinde Bâkî adına iki adet teştir yazılmıştır. Mehmet Tahir Olgun ve Yahya Kemal Beyatlı'ya ait olan bu şiirlere Tahir Olgun “teştir” derken Yahya Kemal “taştir” demeyi uygun bulmuştur.

Osmanlı ve Cumhuriyet kuşakları arasında bir kültür köprülüğü görevi üstlenen **Tahirül Mevlevî**, Bâkî'nin çok bilinen bir gazelini de **Bâkî'nin bir gazelini teştir** başlığı ile teştir etmiştir. Mehmet Tahir Olgun, Bâkî'nin “Fermân-ı aşka cân iledir inkıyâdımız” mısraı ile başlayan gazelini tazmin ederek şiirini oluşturmuştur. Olgun, Bâkî'nin gazelini, dizeleri arasına ikişer dize katmak suretiyle “teştir” yazarak çoğaltma yoluna gitmiştir. Gazelin son beytinde de Bâkî, dünya devletinin geçiciliğini vurgularken kendi adının âlemin sayfasında eserleri/şiirleriyle “Bâkî” olarak kalacağını ifade eder. Şair Olgun ise adı anılmaz olsa da Bâkî'yi yâd etmekle kendisinin aksinin Bâkî ile birlikte bâkî kalacağını vurgulamaktadır:

“Fermân-ı aşka cân iledir inkıyâdımız”

Sevdâ esîri hâtır-ı âzâde zâdımız

Sevk_ı kaderle sâlik-i râh-ı mahabbetiz

“Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdımız”

“Baş eğmeyiz edâniye dünyâ-yı dîn için”

Çarha tenezzül eylemez ulvî nihâdımız

Ümmîdimiz güşâd-ı der-i gaybe bestedir

“Allahadır tevekkülümüz, i'tikadımız”

“Biz müktekâ-yi zerkeş-i câha dayanmayız”

Olmaz hayâl mezlekası îstâdımız

Bâb-ı rızâ-yı genç-i- ilâhîde kaimiz

“Hakkın kemâl-i lûtfunadır istinâdımız”

“Zühd ü salâha eylemeziz ilticâ hele”

Sûk-ı riyâye çıkmadı dâd-ü sitâdımız

Zâhid gibi salâhı nıkab etmedik yüze

“Tutdu eğerçi âlem-i kevni fesâdımız”

“Meyden safâ-yi bâtın-ı humdur garaz hemân”

Humhânedir garâma bizim kalb-i şâdımız

Batın gözüyle seyredilir sânihâtımız

“Erbâb'-ı zâhir anlayamazlar mürâdımız”

“Minnet Hudâya devlet-i dünyâ fenâ bulur”

Lâkin dorur felekte bizim aks-i yâdımız

Tâhir; anılmaz olsa dahî şimdi ismimiz

“Bâkî kalır sahîfe-i âlemde âdımız.”

Tahir Olgun (Bâkî’ye Dair, s.86).

Sonuç olarak Mehmet Tahir Olgun, klasik adıyla Tahir’ül-Mevlevî, Bâkî’den yoğun olarak etkilenmiştir. Bâkî’den aldığı ödünçlemelerle şiirini oluşturmuş ve Bâkî’yi yeniden üretme ve çoğaltma yoluna gitmiştir. Şaire göre dünya geçicidir, zamanla her şey yok olmaya mahkûmdur, önemli olan bu geçici dünyada insanın kendisini hatırlatacak iyi bir şekilde anılmasını sağlayacak bir iz, bir eser bırakabilmesidir. Zira şair, bu fani dünyada Bâkî gibi olmasa bile onunla birlikte gök kubbede hoş bir seda bırakma gayreti içindedir.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli temsilcilerinden olan **Yahya Kemal Beyatlı** (1884-1958), **Bâkî’nin Gazelini Taştir** adıyla Bâkî’nin “Fermân-ı aşka cân iledir inkıyâdımız” mısraı ile başlayan gazelini “taştir” etmiştir. Taştir, bir gazelin beyitleri arasına başka bir şairin üç dize eklemesiyle ölçü ve uyağıyla uyduğu gibi beytin anlamıyla da kaynaşması gerekmektedir (Dilçin, 2009, s.225). Bu bağlamda Tanpınar, Yahya Kemal’in bu taştirini emsalsiz bulur ve bu iki şairin bu kadar kaynaşmasını; “Bâkî’nin gazelinde ve dünyaya bakışında çok modern bir tarafın da bulunduğunu anladım” şeklinde ifade eder. (1977, s.148) Yahya Kemal’in Bâkî’nin Gazelini Taştir’in bütün beyitler için söylemek zor olduğu, özellikle dördüncü bendinde ilave edilen mısraların anlamca beyte tam uymadığı ve beyitte parçalanma olduğu dolayısıyla bu taştir yerine tahmis demenin daha anlamlı ve güzel olacağı şeklinde yorumlar. (Aydemir, 2009, s.14) Şair Yahya Kemal’in tastiri Bâkî’nin şair üzerindeki etkisi bağlamında önem arz etmektedir:

Fermân-ı aşka cân iledir inkıyâdımız
Pürdür hayâl-i yâr ile her lâhza yâdımız
Mevkûfdur o mâhe samîm-i fuâdımız
Ahir varınca haddine hestî-i şâdımız
Hükm-i kazâye zerre kadar yok inâdımız

Bâş eğmeziz edâniye dünyâ-yı dûn için
Ettik fedâ zevâhir-i şevkî-i derûn için
Sattık metâ-ı ömrü mey-i lâl-gûn için
Nebbet çalınca rihlet-i milk-i sükûn için
Allah'adır tevekkülümüz i'timâdımız.

Biz müttekâ-yı zerkeş-i câhe dayanmazız
Bâlîn-i baht-ı cây-i mübâhât sanmazız
Pervâne-vâr şem'i mükâfâte yanmazız
İkbâl için mevâid-i İblîse kanmazız
Hakk'ın kemâl-i lûtfunadır istinâdımız

Zühd ü salâha eylemeziz ilticâ hele
Sâr-ı ittikâye bedel câm alıp ele
Dünyâda vârimiz yoğumuz vermişiz yele
Çekmekteyiz kavâfil-i uşşâka meş'ale
Tuttu eğerçi âlem-i kevn'ı fesâdımız.

Meyden safâ-yı bâtın-ı humdur garaz heman
Değmezdi yoksa sekrine peymâne-i mugan
Her câm içinde seyredilür başka bir cihan
Şürb-i müdâm için neye kıldık fedâ-yı can
Erbâb-ı zâhir anlayamazlar murâdımız.

Minnet Hudâ'ya devlet-i dünyâ fenâ bulur
Elhak gazelde neşve-i Bâkî bekaa bulur
Ahlâf o nazm'e gûş tutarken safâ bulur
Taştîrimiz bu sâyede az çok bahâ bulur
Bâkî kalur sahîfe-i âlemde adımız

Yahya Kemal Beyatlı (Eski Şiirin Rüzgarıyla, s.113)

Rubâîler.

Edebiyat âleminde “Bayrak Şairi” ve “Rubâî Şairi” olarak tanınan milliyetçi ve muhafazakâr şair **Arif Nihat Asya** (1904-1975), **Bâkî** adını verdiği rubâîsini yazmıştır. Şair Arif Nihat Asya şiirini, sâki ve bâkî kelimeleri arasında oynayarak karşılıklı konuşma, hasb-i hâl şeklinde kurmuştur. Bu haliyle şiir modern bir “mürâcaa” örneği sayılabilir. Ayrıca şair, Bâkî kelimesini hem şair Bâkî, hem de sonsuzluk anlamında gelen bâkî anlamında tevriyeli kullanmıştır. Sulayan, içecek su veren, kadeh sunan ve içki sunan anlamına gelen sâkî, aynı zamanda tasavvufta mürşidi kâmil anlamında kullanılır. Bu bağlamda Arif Nihat Asya, kendisine Bâkî gibi bir sâki bulmuş olup onun şiirleriyle bâki olarak yaşayacaktır:

Bâkî, dedi: “buldum seni, sâkîm benim!”

Sâkî, dedi: “mes’ûd telâkîm benim!”

Bâkî, dedi: “sahbâ, ne ilâhî, bu gece!”

Sâkî, dedi: “içtin beni, Bâkîm benim!”

Arif Nihat Asya (Rûbaiyyat-ı Arif I, s.189)

Son dönem Türk siyaset, kültür ve edebiyat dünyasının önemli simalarından olan ve kültür ve şiirimizi yurt içinde ve yurt dışında tanıtılmasında kültür elçiliği görevini üstlenen **Talat Sait Halman** (1931-2014), Aşk rubailerinden birini **Baki Kalan** adıyla Bâkî’ye tahsis eder. Talat Sait Halman, Divan şiiri geleneğine uyarak rubai şeklinde kaleme almış olduğu şiirini gelenek üzerine oluşturur. Baki kalan adını verdiği şiiriyle “baki” kelimesine farklı anlamlar yükleyen şair, hem baki kalıcı olan anlamında ve hem de divan şairi Bâkî’nin şiirine atıfla şair Bâkî kastedilmektedir. Aynı zamanda beklentiler, arayışlar içerisinde olan şairin şiirinde, küllenmiş yaşadığımız coğrafyanın kültürünü oluşturan bir çılgılık söz konusudur. Ormanlar yanacaktır ama onu yeniden diriltecek olan filizlerle yeniden ormanlaşacaktır. Görkemli saraylar yok olsa da onlardan kalan gizemli dehlizler her zaman gizini koruyacak ve farklı diyarlara geçişler için kapı aralayacaktır. Unutulan sevdaların izleri hep var olacaktır. Bu bağlamda, Divan şiiri bir ormandır ve Bâkî’nin şiirleri ormanın filizleridir:

Orman yanacak, soylu filizler kalacak;

Görkemli saraydan dehlizler kalacak.

Sevdanın ayak sesleri can verse bile

Kutsal öpücüklerden izler kalacak.

Talat Sait Halman (Ümit Harmanı, s.137)

Geleneğin özünü şiirine taşıyan hüznler şairi **Hilmi Yavuz** (1936-), Bâkî’ye rubai yazmıştır. Hilmi Yavuz gelenekle modern şiir arasında usta çırak ilişkisi bağlamında bir bağ,

bir köprü oluşturur. Bakış ustası olarak kodladığı Bâkî'yi ve onun şiir dünyasını çok iyi bilen şair, Bâkî'nin çırağı olarak şiire başlamıştır. Hilmi Yavuz, Bâkî divanından aldığı söylemi modern tarzda yeniden üretir. Bu bağlamda şair Hilmi Yavuz, özgün şiiriyle Bâkî'nin modern şiirdeki sesi olarak görülebilir. İnci Enginün, divan şiirinden yararlanan bu şairlerin meclisinde bulunduğunu ve Bâkî ile yarıştığını ifade etmiştir (2002, s.126).

Ey bakışlar ustası umutlar pehlivanı
Sen anlattın bir gülde anlatılmaz olanı
Biz bir hüzne başlarken sana çıraklık ettik
Uçurduğun kuşlardık şimdi Bâkî Divanı.

Hilmi Yavuz (Büyü'sün, Yaz, s.43)

Daha çok tarih araştırmalarıyla tanınan **Nâil Memik** (1916-1989), Bâkî'ye **Bâkî Kalan** adlı şiirini yazmıştır. Bâkî, hem şairin adı, hem de ebedî olan, sonsuza kadar anlamlarıyla tevriyeli olarak kullanılmıştır. Nail Memik, geçmişte üstat olarak bilinen Bâkî ve Fuzûlî gibi şairlerin artık kalmadığından yakınmaktadır. Artık meclisler boş kalmıştır, hepsi dünyayı terk etmişlerdir. Fakat bu şairler, insanlığa miras olarak sesini/şiirlerini bırakmıştır. Fuzûlî ve Bâkî gibi şairlerin şiirleri, gökyüzü sayfasına yazılı hoş bir seda olarak sonsuza dek sürecektir. Dolayısıyla Bâkî'nin bu şairler üzerindeki etkisi de bâkî olarak sonsuza dek devam edecektir:

Heyhât! ne Fuzûlî ne de Bâkî kaldı,
Mecliste ne câm ehli ne sâkî kaldı...
Terk eyledi dünyamızı rindler, lâkin;
Gök kubbede hoş sesleri bâkî kaldı.

Nâil Memik (Neslimizin Masalı, s.60)

Gazeller.

Mizah edebiyatımızın güçlü simalarından Trabzonlu **Halil Nihat Boztepe** (1882-1949), **Bâkî Gibi** adıyla müstakil bir şiir kaleme almıştır. Halil Nihat Boztepe, “Bâkî Gibi” şiirini gazel tarzında yazmıştır. Bâkî'nin ”Bâkî senin ceylan gözlerinin övücüsü olalıdan beri Osmanlı ülkesinin şairleri gazel tarzını senden öğrendi” anlamına gelen “Meddah olalı çeşm-i gazâlâtına Bâkî/Öğrendi gazel tarzını Rûm'un şuarâsı” beytini, şiirine tazmin etmiştir. Şair, şiirinin devamında Bâkî'yi haklı kabul eder ve devrinin söz ehline yol göstericisi olarak kendisini gösterir. Buna rağmen şair zamanında anlaşılamadığı için kalemini hançer gibi görenler şiirini sansüre gitmişlerdir. Nitekim şair, Bâkî'yi kendine üstat/önder olarak görüp onun gibi şiirler yazmıştır:

Yârin beni canımdan usandırdı cefâsı
Sabrın temelinden çöküyor köhne binası

Bir nîm nigâhiyle eder kalbimi igfal
Bîçâre gönül can alacak nokta burası

İspanya’da bazen şato inşa ederim de
Her ay veremem muntazaman hâne kirası

Aylar oluyor gelmedi İzzet Paşa hâlâ
Hoş geldi ona Ankara’nın âb u havası

Mağrur olarak tab’ına bir gün ne demiş bak
Bâkî o gülistân-ı sühan nağme-serâsı

Meddah olalı çeşm-i gazâlâtına Bâkî
Öğrendi gazel tarzını Rûm’un şuarâsı

Yoktur diyemem hakkı o üstadımın amma
Ehl-i sühanın şimdi benim reh-nümâsı

Fehm eyleseler nükte-i eş’ârıma şayet
Men etmeye sansürlerin olmazdı rızası

Hançer mi nedir hâmesi bilmem ki Nihat’ın
Titrer onu andıkça zamanın vükelâsı

Mef’ûlü ve mefâilü ile Bâkî gibi yazdım
Devrin bunu idrak edemez ehl-i hecâsı

Halil Nihat Boztepe (Yücebaş, 2010, s.206)

Arkadaşlarıyla Hisar Dergisini çıkarttıkları için Hisarcılar olarak bilinen şairlerden **Munis Faik Ozansoy** (1911-1975), **Bâkî’ye Derkenar** adlı müstakil bir şiir kaleme almıştır. Derkenar, bir yazının kenarına düşülen not, asıl yazının kenarına ilaveler yaparak çoğaltmak gibi anlamlarına gelir. Şair Munis Faik Ozansoy, “ Bâkî’ye Derkenar” adlı şiiriyle Bâkî’den aldığı kelimeler ve ilhamla şiirlerini çoğaltmıştır. Şair Bâkî’ye Derkenar adıyla yazdığı bu yeni gazelini çocukça bir cür’et yani cesaret örneği olarak ifade etmiştir:

Sahn-ı çemende berg-i hazan târümâr ise
Bir öyle derdi anlamıyor rûzigâr ise.

Ağyâr elinden alma kadeh kevser olsa da;
İç bir yudumda zehri, sunan dest-i yâr ise.

Düşman da olsa yoksula yardım vazifedir,
Ahbâbı hiç düşünme, eğer bahtiyâr ise.

Cepler nakidle doldu, değer buldu her meta;
Geçmez bir akçe oldu bugün itibâr ise.

Bir bî-vefâya bendeliğin söylenip durur,
Halin yaman demek bu sözün, aslı var ise.

Bilmem gerekti uğruna hep can verenleri,
Semtın eğer Küçüksu'ya az çok civâr ise.

Bâkî ne derdi duysa bu tıflâne cür'eti;
Mûnis bu nev-gazel ona bir derkenâr ise.

Munis Faik Ozansoy (Ozansoy,1971, s. 11)

Şiirinde halk şiirinin kaynaklarından beslenen öğretmen şair **Cahit Külebi** (1917-1997), **Bâkî** adıyla müstakil bir şiir yazmıştır. Cahit Külebi, Bâkî adına ithafen yazdığı şiirini, ithaf etmekle kalmayıp Bâkî'nin muhtelif gazellerinden mısralar tazmin ederek şairin dilini kullanmış; şiirini onun hayal dünyasıyla yeniden üretmiştir.

Şair Külebi, birinci beytinde, şair Bâkî'nin Kanunî devrinde yaşadığını, kabrinin ise memleketin kalbinde olduğunu dile getirerek yaşadığı dönem içinde yâd edilir. İkinci beytinde Bâkî'nin Kanunî Mersiyesi'ndeki “*Aldın hezâr bütgedeyi, mescîd eyledin Nâkus yerlerinde okuttun ezanları*” beytini alarak oluşturmuştur. Üçüncü beyit, Bâkî'nin, “*Mükedder kılmasın gerd-i kedûret çeşme-i cânı, Bilirsin âb-ı rüy-ı milket-i Osmâniyiz cânâ*”beytinden; dördüncü beyit, Bâkî'nin “*Dil zevrakını lücce-i gamdan hevâ-yı 'ışk/Elbette bir kenâra atar rûzgârdur*”beytinden; son beyit, *Kem-ter gedâyı az 'atâsı kılurdu bay/Bir lutfı çok mürüvveti çok pâdişâh idi*” beyitlerinden tazminle oluşturulmuş bir gazeldir. Bâkî'nin Kanunî'ye yazdığı şiirini, Cahit Külebi yeniden üreterek Bâkî için yazmıştır. Kanunî devrinde yaşayan şair Bâkî'nin sesi, şairin sesi olup gazelde yeni bir tarz oluşturmuştur:

Bâkî efendi yaşadı Kanuni devrinde
Şimdi de merkadi bâki memleketin kalbinde

Sesi ozanlarda duyulmuştu derin

Hezar bütgedede nâkus yerlerinde

Bilirsin âb-ı rûy-u mülket-i Osmaniyyiz diyip

Bir râh-ı nev açtı idi her gazeline

Dil zevrakını hücce-i gamden hevayı aşk

Atmıştı bir kenara ömründe

Bir lütfu çok mürüvveti çok padişah idi

Bakî Efendi de.

Cahit Külebi (Cahit Külebi Bütün Şiirleri, s.95)

Attila İlhan (1925-2005), **Bâkî’ye Gazel** adıyla müstakil şiir yazmıştır. Şair İlhan, ülkede şair kalmadığından yakınır. Ona göre ülkede ne şair kalmıştır ne şiir. Divanlar unutulmuş, mesneviler parça parça olmuştur. Bu bağlamda gelenek üzerine çalışmaları bulunan Muhsin Macit; “Divanlar unutulmuş, mesneviler parça parça’ olmuş bu ülkede şairin ‘yıldızlardan inanılmaz kafiyeler düşürüp’ Bâkî’yle Nedim’le söyleşmesi ilgi çekicidir. Bu şairler Attila İlhan’ın kan gurubunun uyuştğu ozanlardır. Belki de bu yüzden İlhan ‘Bâkî’ye Gazel’ söylemiştir.” (Macit, 2001, s.302) şeklinde yorumlamıştır. Bu durumda Attila İlhan Bâkî’nin meşalesini taşıyan şairlerdendir:

bir yerde vahim bir yanlış yapılmıştır
ne yadsımaya dilim varır
ne düzeltmeye gücüm yeter
meyyus bir papağan gibi tenhada bırakılmış
harıl harıl
içimdeki bozgunla söyleşirim
bir yaş gelir ki kadınlar
çekilir ortalıktan
esmerler birden çekimser
sarışınlar uzak
kumrallar vefasızdır
artık ne uyku ne durak
bir âfet biçirim imgelem kumaşından
müstesna bir sevgili
onunla söyleşirim
fazlasıyla edâlı

iyice rahşân
bakışları ebrûlî
serviler boşalır boşluklardan
bir mehtap karanlığına
gazelhanlar susmuş
çalgıcılar perişan
bir ben ki sabahlara kadar böyle
münzevi bir kanunla söyleşirim
ne şair kalmış ülkede ne şiir
divanlar unutulmuş
mesneviler parça parça
ey şairlerin sultanı ey bâkî
inanılmaz kafiyele düşürüp yıldızlardan
(mef'ûlü mefâilü)
ruhunla söyleşirim

Attila İlhan (Elde var Hüzün, s.75)

Bâkî'ye ithaflı şiirler.

Geleneğin izini süren öğretmen kökenli gazeteci şair **Sefa Kaplan** (1956-...?), **Bâkî Divanı** adıyla Bâkî'ye müstakil şiir yazan şairlerimizdendir. Sefa Kaplan, şiirine Bâkî Divanı adını vermiştir. Bu bağlamda, şair Sefa Kaplan Bâkî'nin divanını okumuştur ve ondan aldığı ilham ve iz düşümleriyle yeni bir şiir tarzı oluşturmuştur. Dolayısıyla şairin şiiri için, saklanmış bir mevsim gibi duran Bâkî etkisini sürdürmektedir, şeklinde yorumlamak mümkündür. Şiirin tamamı şöyledir:

arabesk perçemlerin savurur yüzlerini
gözlerin kapanmışken yüreğinden beni sil
bir ilkyaz akşamında buldum gündüzlerini
geceler dersen gülüm çoktandır benim değil

her gece yeni baştan kurarım gençliğimi
çapraz kafiyele her gece yeni baştan
çocukluğumun çıkmaz sokaklarında
sarmaşıklar dolanır ellerime
gitmelere gelmelere kıyamadığım
gurbetler içimde bir başka yanardağken

taş taş örülmüş duvarlar ötesinde
yırılacak bir resmim vardır mutlaka

sonra kaldırımlarda daha çok oralarda
bir direğe yaslanmış türkü mü söylüyorum
belki de gönlümde hüznler dağılıyor
bir buluta benzeyip ölüyorum belki de
ses verdiğim türküyü hiç kimseler bilmeden
susmuşum dolu-dizgin kapına geliyorum
unutulmuş bir ismim vardır mutlaka

nicedir ağlamaklı olduğum günlere çıkıyorum
ilkyaz mendilleri sallanıyor ufkumda
uzak uzak uzak hasretlerle
büyütölmüş gençliğim
sınama yanılma yollarında
gereksiz sevinçlere küsen talihim hani
akşamlar bir sürü sürü gidenlere sor beni
sakladığım bir mevsim vardır mutlaka

işte suskun çekimser dalları gülömsüyor
aşk ilinde gökçekimli gurbet alanları
kafesleri çekilmiş sardunyalara küsüyor
yapraklarının ortasında bâkî divanları

SefaKaplan (Sörgün Sevdalar, s.3)

Bedirhan Toprak (1958-...?), **Bâkî** adını vermiş olduğu şiirinde bol sanatlı bir Bâkî portresi çizer. Bedirhan Toprak, Bâkî kelimesinin farklı kullanımları ve anlamı üzerine şiirini bina eder. Bu anlamda Bâkî, sonsuz kalıcı anlamıyla birlikte Cenab-ı Hakkın güzel isimlerinden biri olup varlığının sonu olmayan, sonsuz ebedî olan Allah demektir. Ayrıca Bâkî kelimesi “kef”le yazıldığı zaman ise gözyaşı döken, ağlayan anlamına gelir. Şair şiirinde, ağlayanın divan şairi Bâkî olduğunu, onun “ Bâkî kalan bu kubbede bir hoş seda imiş” dizesine atıfla anlatma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda kubbede kalan hoş seda ağlayan şairin dolayısıyla Bâkî’nin âhlarıdır. Âh ise Allah kelimesinin ilk ve son harflerinden oluşan kelimedir ve varlığının sonu olmayan Allah olarak telakki edilir. Bu anlamda Bâkî’nin kubbedeki hoş sedası, Cenab-ı Hakk’ın varlığının şiire yansımastır:

dâimî, kalıcı yani
öyle, allah da demek
bir de kef ile yazılanı varmış ki sonra: ağlayan!...
yani
bâkî kalan şu gökkubbede bir bâkî bâkî

topla, topla eteğini kızkardeşim kız
topla, allah bir sonsuz gözyaşı demek
kendi yüzünden
kendi yavrusundan gayrı
ağla ona

çiçekler
biliyorsun
kendiliğinden... a cânım senin kendiliğinden
dere de
deniz de
yalanı de kuzu'nun hatta

ki
bâkî'nin sadâsı içinde hepsi
hoş

Bedirhan Toprak (Toprak, 2005, s.16)

Gazeteci, eleştiri ve deneme yazarı, şair **Ahmet Günbaş (1953-...?) Bâkî** adıyla müstakil şiir yazar. Şair Ahmet Günbaş, şiirine Bâkî'nin “kırlarda hayli perişan imiş yaprak” anlamlı mısraını tazmin eder ve şiirini Bâkî'ye cevap niteliğinde devam ettirir. Şair Bâkî'nin yaprağın perişan olmasını zamana ve rüzgâra bağlamasına karşı bu durumu, yaprağın kırılğanlığına bağlar ki yaprak şaire, şairin “hoş bir seda” peşinde oluşundan dolayı kırılmıştır. Dolayısıyla Ahmet Günbaş şiirini, Bâkî şiiri üzerine inşa etmiştir:

“Bâkî çemende hayli perişan imiş varak”
İyi de bunda ne suçu var ruzigârın

Yaprağın huyudur kırılğan olmak
Şair peşindeyken “bir hoş sedâ”nın

Ahmet Günbaş (Günbaş 2005, s. 9)

Hüseyin Bülent Oskay (...?), Sultânü's-şuarâ Bâkî'ye Tazmîn adıyla şiir kaleme almıştır. Hüseyin Bülent Oskay, şiirine Bâkî'den aldığı/tazmin ettiği bir mısra ile başlar. Bâkî Gül devri olarak gördüğü ilkbahar mevsimini insan ömrüne benzeterek, insan ömrünün ilkbahar kadar kısa olduğunu savunarak hayattan kâm almayı önceler. Hüseyin Bülent Oskay da şiirine gül mevsiminin daim olmadığından bahseden mısra ile giriş yapar. Sünbül, gül ve laleye şiirinde yer veren şaire göre onlar mevsimini yaşayıp solup gitmiştir, dünya geçicidir. Mutlak emir böyledir. Allah'a gerçekten kul olan bunun bilincindedir ve asla şikâyetçi değildir. Nitekim şair Oskay, bu şiiriyle kendisini sadece bir anlatıcı olarak görür ve Bâkî olmadığının bilincinde olduğunu ifade eder. Bu bağlamda şair “Bâkî” kelimesini hem şair Bâkî, hem de sonsuzluk anlamında tevriyeli olarak kullanmıştır:

Dâim olmaz devr-i gül devrân ise Bâkî degül

Bâkî

Dâim olmaz devr-i gül devrân ise Bâkî degül

Gelen sudur sanma mül cevân eden sâkî degül

Zevâl bulur çehre-güller solar lâle ve sümbüller

Emr-i mutlak-ı Hüdâya kul olanlar şâkî degül

Hem âb-ı leb-i yâre hem hoş-dem-i bahâre hayfâ vakit geç

Yâr miyânın kuçmak benim ömrümde hiç vâkî degül

Geh levh ü isyân ile geh sad-bâd-ı hazân ile geçti ömr-ü nâzenin

Lâ hayre illâ fil vasat begüm senin teg ufkî degül

Ko şu azm-i şiiri ebsem otur Harâbî

Tanzîr ü tahrîrâtın hakîdür BÂKÎ degül.

Hüseyin Bülent Oskay (www.antoloji.com)

Öğretmen şair **Nihal Mirdoğan, Ey Bâkî** adıyla müstakil olarak Bâkî'ye bir şiir yazmıştır. Nihal Mirdoğan, **Ey Bâkî** adını verdiği şiirini, “Pervâsız Mecnûn olma lûtfunla gel diyorum” nakaratıyla oluşturmuştur. Mirdoğan şiirini oluştururken “şair, Bâkî ve Mecnun” üçleminde ve şiirini istek, temenni ve dua bağlamında ele almaktadır:

Revâ mı beni böyle dertlerle kurşunlamak

Tutuşan bir dal gibi merhamet diliyorum

Kolay değil sevdâyı çöllerde arşınlama

...Mecnunlar ülkesinden keramet diliyorum

...Pervâsız Mecnûn olma lûtfunla gel diyorum

Ey çöl ! dipsiz kuyuya sitemlerimi saldım
Günahım neydi benim tek figânımla kaldım
Gönül çöktü üstüme tufanlarıma daldım
...Eyüp"ün sabrı ile nedamet diliyorum
... Pervâsız Mecnûn olma lûtfunla gel diyorum

Avucum yenik düştü yağmur dualarında
Çektin mi acısını âfetli dağlarında
Bu belâ çöllerinin toz duman ağlarında
...Ey Bâki ! öyle yaz ki selâmet diliyorum
...Pervâsız Mecnûn olma lûtfunla gel diyorum

Senin meclisin Divan, aşk kadehi sunarsın
Pınarını kederli sinelere salarsın
Devrânın gamını da gülistanda sularsın
...Dil sussun Bâk i! aşkta akâmet diliyorum
...Pervâsız Mecnûn olma lûtfunla gel diyorum

Zamanların gamıyla kaderi yoruyorum
Şu belâ çöllerinde inleyip kuruyorum
O Leylâ ki diyor ya, Ey Rabbim soruyorum
...Şefkâtinden muhabbet azamet diliyorum
...Pervâsız Mecnûn olma lûtfunla gel diyorum

Aşkın cefâsı bitmez bende tâkat kalmadı
Zevk ve sefâ her daim pek hakikat kalmadı
Âlemde saflık eksik, dirlik şefkat kalmadı
...Susmayan her ağyara vahâmet diliyorum
...Pervâsız Mecnûn olma lûtfunla gel diyorum

Eyvâh ! bu can bu gönül yandı tutuştu Bâki
Derya ummân susuzdur,kupkurudur,öyle ki
Aşk şarabını ver ki,belâdayım ey sâki
...Bil ki devâsız derde tâbâbet diliyorum

...Pervâsız Mecnûn olma lûtfunla gel diyorum Nihal Mirdoğan (www.edebiyatla.com)

BEŞİNCİ BÖLÜM

Klasik ve Modern Türk Şiirinde Bâkî'nin Etkisi ve Değeri Bağlamında Genel Bir Bakış

İtibarî değer anlamına gelen nominal değer; itibar etme, önemseme, hürmet, saygı görme ve hatır sayma gibi anlamları da kapsayacak bir kullanım alanına sahiptir. (Tuğlacı, 1972, s. 2131) Bu bağlamda Bâkî, yaşadığı dönemden günümüze gelene kadar kendisine değer verilmiş ve itibar görmüş şair olarak bilinmektedir. Kendisi bunun farkındadır ve bunu şiirleriyle her fırsatta ifade etmiştir. Bu konuda, “Bâkî Divanı’ndan tespit ettiğimiz şiire ve türevi olan terimlere (nazm, şair, eş’ar,) dair seksene yakın beyitte, şairimiz evvelâ ve en çok kendisinden, şairliğinden, şiir söyleme kudretinden; şiirlerinin güzelliğinden, eşsizliğinden, üstünlüğünden söz açar. Şairlikteki ününü, gönül ehli/ söz ehli oluşunu; dönemin şairleri, zarifleri arasındaki itibarını dile getirir.” (Karataş, 2009, s.451) Bâkî’den etkilenen şairler, Bâkî’nin ruhunun dolayısıyla şiirinin derinliklerinden ateş alma veya onu dışarıdan yüzeysel, sadece isim olarak zikretme peşinde olmuşlardır. Şairler Bâkî’yi kendi söylemleri/şiirleri doğrultusunda nominal bir değer vererek şiirlerine taşımışlar ve aynı doğrultuda onunla ilgili bazı eleştirilerde bulunmuşlardır. Bu bölümde, farklı başlıklar altında Klasik ve Modern şiirden örneklerle bu durum somutlaştırılmaya gidilmiştir.

Bâkî’nin Şiiri

Bâkî, divanında; kendi şiirini deniz içinde gizlenmiş sadef içindeki inciye benzetir: “Bir sadefdür dürr-i evsâfunla dîvânım benüm/Ârif almış koynına mânend-i ummân gizlemiş” (214.G/5) ve aynı zamanda Bâkî’ye göre şiir gönülden gelir. Gönül, şiirin kaynağıdır; güzel ve etkileyici söz söyleme çeşmesidir: Dil çeşme-i belâgat ana lûledür kalem/Âb-ı zülâli şi’r-i selâset-şi’ârdur.” (90.G/6) Bâkî, bu bağlamda şiire önem verir ve bu doğrultuda yazar. Nitekim Nev’î, Bâkî’nin şiirini göreliden beri mest olduğunu ve onun şiirine nazire yazmaktan kendini alamadığının ifade eder:

Mest-i lâ’ya’kıl göreliden Nev’î benden ruyunu

Şi’r-i Bâkî’ye nazîre dir acep ferzânedür (Nev’î Divanı, 163.G./5)

Şair Süheylî, Bâkî’nin şiirinin şairler için hayatı önem taşıyan ve yaşam kaynağı olan toprak, hava, ateş ve su kadar önemli olduğunu dile getirir:

Ola bu hâk ü âb ü bâd ü âteş nite kim Bâkî

Tenün sâbit derûnun sâf u rûyun mihr teg enver (Süheylî Divanı, 49.K./31)

Nef'î'ye göre Bâkî'nin sözü/şiiiri, ab-ı hayat yani şairler için cansuyu, ölümsüzlük suyudur. Nev'î-zâde-Atâyî'ye göre ise güneş ışığından da yüce bir ruhun yansımasıdır. Erzurumlu Zihni de aynı doğrultuda Bâkî'nin şiiirini över ve takdire değer şirin sözleriyle Bâkî'nin şairlere ışık ve ilham verdiğini ifade eder:

Haşre dek âb-ı hayât-ı sühen-ı Bâkî'dir

Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleymân Hânı (Nef'î Divanı, 3. K./43)

Ruhını pertev-i hurşîdden a'lâ bilürüz

Hüsn-i Bâkî dilerüz tâlib-i zâ'il degülüz (Nev'î-zâde-Atâyî Divanı, 101.G./3)

Nef'î-i mu'ciz-beyân u Bâkî-i şîrîn-zebân

Nâbî-i pîr-i sühan Sâbit-kadem erler gibi (Erzurumlu Zihni Divanı, 16.Mes./49)

Lîk ol Bâkî-i şîrîn-güftâr

Kimse asrında değil gâşiyedâr (Erzurumlu Zihni Divanı, 4.Mes./38)

Bâkî'nin şiiiri modern şairler için de büyük önem taşımaktadır. Zira modern dönem şairlerden Tahir Olgun için Bâkî'nin şiiiri, ilham kaynağıdır, efsunludur, kevserdir. Ekrem Kaftan için ise Bâkî'nin şiiiri gök kubbeye sığmayıp yıldızlaşarak çoğalıp ve taşmıştır:

Öğrenüb gamzenden olsam nâzım-ı- sihri halâl

Çeşmine karşı elimden kılık-i- efsunger düşer

Oldu tanzîrim neşât efzûd, Bâkînin bile

Zevk-ı- inşadiyle ruh-i- pâkine kevser düşer.

Tahir Olgun (Bâkî'ye Dâir, s.85)

Bâkîce mısralarla çınlatıp kubbeleri

Sığmadı deryâlara, kehkeşânlara taşıtı.

Ekrem Kaftan (Gülistanbul, s.139)

Gazel Şairi Bâkî

Bâkî gazel şairidir ve onun gibi güzel, hoş, yeni gazel yazan yoktur. Bâkî divanında, “Bâkî letâfet-i gazel-i âbdârını/Hakkâ budur ki görmedük âb-ı zülâlde” (451.G/6) şiiiriyle bunu ifade eder. “Meddâh olalı çeşm-i gazâlânenne Bâkî/Öğrendi gazel tarzını Rûmun şu'arâsı” (Bâkî Divanı, 508. G/7) diyen Bâkî özellikle gazel tarzında öncüdür ve Anadolu şairleri üstat olarak gazel tarzını ondan öğrenmiştir. Klasik dönem şairlerinden Nedim'in

görüşü önemlidir. Nedim şiirinde, söz tertip edip “gazel” yazmada Yahya ve Bâkî’yi usta gazel şairleri olarak kabul eder:

Nef’î vâdî-i kasâidde sühan-perdâdır

Olamaz ammâ gazelde Bâkî vü Yahyâ gibi (Nedim Divanı, 16.K./38)

Modern şiirde Bâkî tarzı devam etmiştir. Halil Nihat Boztepe, Bâkî’nin beytini tazminle şiirinde Bâkî’yi onaylamış ve Anadolu sahasında şairler gazel tarzını Bâkî’den öğrenmişlerdir. Halil Nihat Boztepe’nin üstün seçilmiş kişi olarak gördüğü Bâkî, modern şairler için gazel tarzının üstadı olarak kabul edilmiştir.

Meddah olalı çeşm-i gazâlâtına Bâkî

Öğrendi gazel tarzını Rûm’un şuarâsı.

Halil Nihat Boztepe, (Yücebaş, 2010, s.206)

Meşk edinsin şuarâ işte gazel tarzı budur

Minnet Allah'a ki Bâkî oldum mümtâz.

Halil Nihat Boztepe (Çetinkaya, 1997, s.181)

Şairler Sultanı Bâkî

Bâkî, “Ezelden şâh-ı aşkun bende-i fermânyuz cânâ/Mahabbet mülkinün sultân-ı âlî-şanıyuz cânâ” diyerek, ta ezelden beri aşk padişahının kulu olduğunu bunun neticesinde muhabbet diyarının sultanı olduğunu ifade etmiştir. Bâkî, şairler nazarında irfan sahibi olarak bilinip onaylanmış ve kendisine “Sultânü’ş-Şuarâ” payesi verilmiştir. Klasik şairlerden Nâ’îlî-i Kâdim şiirinde Bâkî’nin irfanının kadrinin bilindiğini ve şairlerin kendilerine sultan olarak görüp el aldığını söylemiştir:

Kadr-i irfânını zîrâ ki bilüp Bâkînün

Elin almış şu’arâ hayline sultân etmiş (Nâ’îlî-i Kâdim Divanı, IX. K./25)

Bâkî, modern şiirde de pek çok şair tarafından şairler sultanı “Sultânü’ş-Şuarâ” olarak kabul görmüş ve bu şekilde anılmıştır:

Dilinde yeni bir "müfred" veya "rûbâî",

Has Bahçe'sinde gezinirken Edirne Sarayı'nın,

Kılıç Alayı'na giderken veya

Cülûs, bayram ve elçi kabul günlerinde.

Şehzadelerin At Meydanı'ndaki sünnet düğünlerinde

Silme övgü, ama pırıl pırıl ve riyasız

Kasidesini dinlerken Şairler Sultanı Bâkî!!

Nüzhet Erman (Erman, 1987, s.29)

Üstat Şair Olarak Bâkî

Bâkî sözün büyüsunün farkındadır ve içeriğe de şekle de gereken önemi göstermiştir. Türk dilini iyi bilen şair, İstanbul Türkçesini şiirlerinde ustalıkla kullanmış, hayallerini inceden inceye düşünerek inciye ipliğe dizer gibi kusursuz söylemiştir. Sanatına gereken önemi veren Bâkî, şiirleriyle üstat olarak kabul görmüştür. Bunu kendi şiirlerinde görmek de mümkündür: “Tûtî gibi hoş nükteler öğretti dehânun/Bâkî gibi üstâd-ı suhan-pervere cân” (G. 1/7) “Dürr-i nazmun Bâkıyâ baş egdürür tâliblere.” (Bâkî Divanı, 399. G/5). “Şi’r-i Bâkîye nazîr olmaz hiç/Fenn-i aşk içre olupdur üstâd” (G44/6) “Bu arsada Bâkî nice üstâda yitişdi /Âlemde bu gün ana bir üstâd yitişmez.” (G.201/5) Bâkî üstatdır ve onu üstat olarak gören şairlerden pek çoğu onunla üstatlıkta yarışmak ister ki kendi değerini ölçmek için Bâkî iyi bir tercihtir. Aynı zamanda pek çok şairde, şiirlerini Bâkî tarzına uydurup ölümsüz kılacaktır.

Anlurun Âlî vü Bâkî’sin getürsen bezmüne

Ol iki üstâdı bir bir imtiyhân itsen n’ola (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 62.G./6)

Tarz-ı Bâkîye Vusûlî yûri uydur şi’rûn

İdegör kâ’ide-i âb-ı hayâtı icrâ (Vusûlî Divanı, 2.G./5)

Şiir konusunda Bâkî ve Şevket, iki büyük üstat şairdir. Acem mülkünün Selman’ı olduğu gibi Anadolu’nun Bâkî’si vardır. Dolayısıyla Acem mülkünde Selman ne ise Anadolu’da da Bâkî odur:

Mezâyâ-yı şi’r [ü] fehminde Şevket ile Bâkîdir

Nikât-ı ‘ilm ile allâmedir nakle rızâ olsa (Nafiz Divanı, 15.K./42)

Gerekse Rûmda Bâkî Acem mülkinde Selmân ol (Cevrî Divanı, 79.K./27)

Modern şiirde de, gazelde tabi olunacak şair olarak Bâkî’nin üstatlığı kabul görmüştür. “Olup zaman ile peyrev gazelde Bâkî’ye/Atıp dururdum o şiveyle nükte sâkiye” (Boztepe, 1998, s.20) Bu bağlamda Hilmi Yavuz, Bâkî’yi bakışlar ustası olarak görüp, bakmayı ve görmeyi ondan öğrendiklerini ve böylece anlatılmaz olanı anlattıklarını ele aldığımız şiirinde şöyle ifade eder:

Ey bakışlar ustası umutlar pehlivanı

Sen anlattın bir gülde anlatılmaz olanı

Biz bir hüzne başlarken sana çıraklık ettik

Uçurduğun kuşlardık şimdi Bâkî Divanı.

Hilmi Yavuz (Büyü'sün, Yaz!, s.43)

Bâkî'nin Nakkâdlık Yönü

Bâkî, şairler nazarında “nakkâd” bir tenkitçidir ve bir şeyin iyisini kötüsünden ayırmada mahirdir, dolayısıyla şiir eleştirisinde de oldukça kabiliyetlidir. Bu bağlamda Bâkî'nin onayını almak şairler için önemlidir. Bu konuda Bâkî'nin tavrı bellidir, O beytinde: “Söz degül dürr ü güher nazm itsem /Kadr ü kıymet bilenün bendesiyüz” (Kıt, 9-1) diyerek sözün kadrini, kıymetini bilenlerin kendisine kulak vermesini onların hizmetinde olduğunu ifade eder. Divan şairlerince Bâkî iyiyi kötüden ayırmada mahir iyi bir eleştiricidir. İyi şair olmak için onun tedrisatından geçmek ve takdirini kazanmak önemlidir.

N'ola nakkâd disek Bâkiye insâf budur
Ki bizüm nukre-i endişemüz anun puludur
N'ola düşürse bekâyâsını mazmûnlarının
Hâme tahsîl-i kemâlâtta Bâkî kulıdur. (Sabit Divanı, 6. Kıt.)

Âferin ancak ola sihr-i helâl
Şi'r-i Âliye dir görüp Bâkî (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 1462.G./5)

Modern şiirde Bâkî'ye biçilen değer devam etmiştir. Ziya Paşa, Klasik şiirle aynı doğrultuda Bâkî için, iyiyi kötüden ayıran iyi bir eleştirmen “nakkad”, şiiri yeniden inşa eden ilk yenileyici, “müceddid-i nuhustîn” şeklinde ifadeler kullanmıştır.

Şair, Bâki idi nîce sayf ü kânuun
Perverde-i- has-ı- şah-ı- kanun

Olmuş-idi o pâdişâh-ı nakkâd
Hem padişah A'na hem de üstâd
...
Bâkî“ye sezâ olunsa ta'yin
Ta'bîr-i müceddid-i nuhustîn

Ziya Paşa, (Göçgün, 2001, s.52).

Bâkî'nin Sanatına Dair Övgüler

Bâkî şiirini kurarken kelimeleri ustaca seçtiğini ince nakışlarla bir nakkaş gibi titizlikle mısralarını kurduğunu “Zerger-i kâmilidür san'at-ı şi'rün Bâkî/ Nic'olur gel berü seyr eyle kalemkârlığı” (Bâkî Divanı, 495. G/7) diyerek kendini medheder. Dolayısıyla şiirlerini de

“Söz degül dürr ü güher nazm itsem/Kadr ü kıymet bilenün bendesiyüz.” (Bâkî Divanı, 9. Kıt/1) kadrini bilenlerin değerlendirmesini ister. Şaire kulak veren diğer Divan şairleri şiirini beğenip takdir etmişlerdir.

Bâkî söz söylemesini bilen, güzel söz üreten “sühen perver” yani söz ustasıdır. Şairler bunu onaylamıştır. Sözleri mücevher gibi kıymetli ve yepyenidir.

El arkasını yire koyup eyledi teslîm

Bâkî-i sühen-pervere a'lâ-y-ile ednâ (Süheylî Divanı, 48.K./48)

Olur Tûrâbî söz güher ancak ola bu şi'i-i ter

Kodun cihânda bir eser sanki kelâm-ı Bâkîdür (Ereğlîli Tûrâbî, 3.G./6)

Modern şiirde de yine, Bâkî'nin sözdeki ustalığı söz konusu olur. Kanunî Sultan Süleyman dönemi, Osmanlının her bakımdan yükseliş dönemidir ki bu dönemin mimarı Sinan ise sözün mimarı/şairi de elbette Bâkî olacaktır.

Bir çağ ki bu, hâkaanı Süleyman Sultan,

Mî'mârı Sinan, şâiri Bâkî olacak!

Arif Nihat Asya *Rûbaiyyat-ı arif II*, s.297)

Bâkî gerçek sanatçıdır ve Bâkîce kurduğu mısralar, deryalara sığmayıp yıldızlaşmıştır. Bâkî sanatı ile ilk yenileyicidir ve bu yönüyle tektir.

Bâkîce mısralarla çınlatıp kubbeleri

Sığmadı deryâlara, kehkeşânlara taşı

Ekrem Kaftan (Gülistanbul s.139)

Bâkî“ye sezâ olunsa ta'yin

Ta'bîr-i müceddid-i nuhustîn tekdir

Ziya Paşa (Göçgün, 2001, s.52)

Bâkî'nin Bâkîliği /Kalıcılığı

Bâkî, ebedî dâimî sonsuz gibi anlamlara gelir ve Allah'ın isimlerindendir. Bâkî'nin, “Bâkî kalan bu kubbede bir hoş seda imiş” mısrai için Ahmet Hamdi Tanpınar, “Bu mısrai her tekrarlayışında bana Bâkî, uzakta, bilmediğim bir yerde, ışıkların ve gölgelerin beraberce kaynaştığı bir mücerret âlemde yüzümü dünyamıza iyice uzatmış bir aksisada tanrısı imişcesine kendi sesinin akislerini dinliyor gibi gelir. Bâkî ölüme değil sanata inanıyordu.” (Tanpınar, 1977, s.148) diyerek Bâkî'nin bâkîliğini vurgulamıştır. Nitekim bu konuda başka

şairler de Tanpınar'ı destekler şekilde şiirlerinde Bâkî'nin sesiyle/şiiriyle bâkîlik kazandığını vurgulamışlardır. Bu bir anlamda Bâkî'nin kubbedeki hoş sedası, Cenab-ı Hakk'ın varlığının şiire yansması olarak Bâkîlik kazanmıştır:

Hudâ-yı bî-zevâl ol kim vücûd-ı 'izzeti Bâkî

Kadîm ü ferd-i bî-hem-tâ 'Alîm ü 'Âlim ü yek-tâ (Süheylî Divanı, 2.K./2)

Kalırsa adımız bâkî kalır Vehbî deyü yohsa

Fenâ dünyâda Bâkî gibi biz de fânîyiz cânâ (Sünbülzade Vehbî Divanı, 4.G./7)

Yeni Türk şiirinde şairler nezdinde Bâkî, bâkî olarak varlığını sürdürmüş; onun gök kubbedeki hoş sesinin hâlâ duyulduğu söylenmiştir.

Heyhât! ne Fuzûlî ne de Bâkî kaldı,

Mecliste ne câm ehli ne sâkî kaldı...

Terk eyledi dünyamızı rindler, lâkin;

Gök kubbede hoş sesleri bâkî kaldı.

Nail Memik (Neslimizin Masalı, s.60)

Kutlu bir şâheserde, Bâkî'den

Bize-hâlâ-gelir uğultuları

Arif Nihat Asya (Duâlar ve âminler. s.235).

Bâkî kaldı, kubbe delik

bir hoş uçtu seda

Muhammet Güzel (Sisyazı, s.9)

Sonra Bâkî olurdu İstanbul

Hoş sâdâlar yankılanırdı gökkubede.

Necdet Karasevda (antoloji.com)

Bâkî'nin Mirasını Devam Ettiren Şairler

Kendine özgü tarzı, üslubu ile düşünce ve hislerini kendi gönül tezgâhında dokuyan şair Bâkî, sanatını daima canlı tutarak Klasik şiirde zirve olmuştur. Bu bağlamda, şairin şiiri bir deryadır ki ondan yararlanılmalıdır. Kendisi divanında bu durumu şöyle ifade eder: “Ne deryâdur bu şi'rün bahri yâ Rab/Ki andan kâ'inât olmuş güher-çîn” (4.K/13) Klasik şiirden modern şiire şairler, Bâkî'nin bu zengin şiir deryasını miras olarak ifade edip ona sahip çıkmışlardır. Miras bir şeyin, bir durumun bir kişi veya topluluktan bir diğerine geçmesi

durumudur. Bu durumda Bâkî'nin şiirleri kendinden sonra gelen şairlere miras kalmıştır. Şairler bu mirasa sahip çıkmış ve payına düşeni alarak onun şiir vadisinde ilerlediklerini ifade etmişlerdir:

Bana mirâs kalmışdır benimdir şi'ri Bâkînin

Aceb mi beytini tazmîn edüp hiç anmasam anı (Nedim Divanı, 19.K./22)

Bu durum Klasik şiirde olduğu gibi modern şiirde de devam eder. Nitekim şair Hilmi Yavuz, mirastan payına düşeni almış olup bakmayı ve görmeyi Bâkî'den öğrenmiştir. Bundan mülhem anlatılmaz olanı anlatarak ona çiraklık ettiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Ey bakışlar ustası umutlar pehlivanı

Sen anlattın bir gülde anlatılmaz olanı

Biz bir hüzne başlarken sana çiraklık ettik

Uçurduğun kuşlardık şimdi Bâkî Divanı

Hilmi Yavuz (Büyü'sün, Yaz! Toplu Şiirler s.43)

Cahit Külebi'ye göre ise Bâkî ölmüştür ama kalplerde yaşamaya devam eder. Bâkî, Attila İlhan için ilham kaynağı olmuş ve şairin ruhuyla konuşmaya başlamıştır. Şairler Sultanı Böylece şiirlerine yıldızlardan kafiyele düşürmesini sağlamıştır.

Bâkî efendi yaşadı Kanuni devrinde

Şimdi de merkadi bâkî memleketin kalbinde

Cahit Külebi (Bütün Şiirleri, s.95)

ey şairlerin sultanı ey bâkî

inanılmaz kafiyele düşürüp yıldızlardan

(mef'ûlü mefâilü)

ruhunla söyleşirim

Attila İlhan (Elde Var Hüzün, s. 75)

Modern dünya her şeyi tükettiği gibi şiiri de tüketmiş ve modern çağın şairlerinden olan Arif Nihat Asya'yı çaresiz bırakmıştır. Hiçbir şeyin kalmadığından yakınan Arif Nihat Asya, geçmişe sığınır ve Nedim ve Bâkî gibi iki büyük üstatdan yardım diler ve kendisinin onlardan olduğunu söyleyerek yaşadıkları çağı kendisine açmalarını ister. Dolayısıyla mirasa talip olmuştur. Modern şairlerden Sezai Karakoç'ta mirasa sahip çıkanlardan olmuştur ve Bâkî'den kucağına altın leylaklar gibi dizeler dökülmüştür:

Çevrem dolu bigâneler, âfâkiiler;

Tarihtedir sebû sebû sakîler...

Ben sizdenim açmaz mısınız devrinizi

Bîçâreye, ey Nedim'ler, ey Bâkî'ler?

Arif Nihat Asya (Rûbaiyyat-ı arif I, s.192)

Bakî'den Nefîden Şeyh Galib'den

Kucağıma dökülen

Altın leylak

Sezai Karakoç-Zamana Adanmış Sözler II/50)

Günümüz modern çağın şairlerinden olan Nihal Mirdoğan, gelenekten gelen mirasa sahip çıkanlardandır. Şairin mayasında Bâkî asaleti ve kanında gevher yüklüdür diyen Mirdoğan, Bâkî'den kalan saba rüzgârının kendisine tesir ettiğini ve ilham verdiğini söyler. Barış Erdoğan şiirinde ise, Bâkî'den gelen nefes, şairin şiiriyle meşale olup kubbeleri doldurur. Nitekim Bâkî'nin meşalesi şairler eliyle ebedî taşınacaktır:

Bakî asaletiyle mayan nûrla yoğrulmuş

Asil kanında gevher yüklüdür bu sevdanın

NihalMirdoğan (siirfirtinasi.net.)

düştüğü gün omzuma, uykuların çocuksu rüya

nefesler, baki'den kalan saba rüzgarı

gazellerimiz fuzuli

Barış Erdoğan, (Simurgname, s.5)

Gördüm ki bu kubbede baki kalan

Bir meşaledir tüter elimizde

Oktay Rıfat (Bütün şiirleri, s.72)

Bâkî ve Diğer Şairler Arasında Yakınlık İlişkisi Kurma

Şairler sanata inanır ve sanatı ile var olmak ister. Sanatsal varoluş, müşterek varolmayı gerekli kılar ve şair ait olduğunu hissettiği kişilere yaklaşarak dayanışma içinde onlarla yakınlık ve akrabalık oluşturur. Nitekim Bâkî şiirleriyle yaşadığı dönemden itibaren hem devrinde hem de sonraki yüzyıllarda yetişen şairler arasında değer görmüş ve şairler üzerinde etkili olmuştur. “Bâkî kelâmı cümleden a'lâ edâ eder/Hakk-ı suhanda hâsıl efendi edâ budur” (Bâkî Divanı, 57.G/7) diyen Bâkî, kendi şiirini övmekte, yüceliğini söz konusu etmektedir.

Klasik şiirde ve modern şiirde birçok şair Bâkî ile birlikte anılmış ve çeşitli şekillerde aralarında bağ oluşurularak şairler arası bir yakınlık ilişkisi kurulmuştur.

Bâkî ile birlikte aynı yüzyılda yaşayan Âlî ve Nev'î devlet kapısına layık değerli iki şairdir. Şair Cevrî, Bâkî ve Selman'ı birlikte anar, sözde/şiirde üstün olduklarını iddia eder. Vecdî ise şiirinde kendi ismi ile birlikte Bâkî ve Nef'î'ye yer verir. Zira kendi şiirini taze şiir olarak niteleyerek Bâkî ve Nef'î'nin yerini doldurduğunu ve dolayısıyla onlara gerek kalmadığını belirtir:

Bilinse Âlî vü Bâkî vü Nev'î'nün makâdîri

Ber-âverd eyleyüp teşhîs-i mîzân itsen olmaz mı (Gelibolulu M. Âli Divanı, 1486.G./7)

Cihân-gîr olamazsın müddeî Cevrî kadar sözde

Gerekse Rûmda Bâkî Acem mülkinde Selmân ol (Cevrî Divanı, 79.K./27)

N'ola Bâkî vü Nef'î gitdügin yâd itmese yârân

Zarûret mi çekerler tâze şi r-i Vecdî sağ olsun (Vecdî Divanı, 52.G./5)

Beyânî şiirinde, Bâkî ile Emrî'nin şiirini görmesini arzu ederken; Erzurumlu Zihni ise şiirinde, Bâkî'nin Nef'î, Sabit ve Nâbî ile birlikte şiirdeki üstün vasıflarını anlatır. Bâkî, Nef'î, Riyâzî, Mezâkî, Neşâtî ve Fehim hüner ve marifetleriyle üstün meşhur olmuş şairlerdir. Aynı şekilde Nâ'ilî, Necâtî, Bâkî ve Nedim'le birlikte şiir konusunda üstün marifetleri olan şairler olarak anılmıştır:

Beyânî bu hayâl-i nâzûk ü hüsn-i edâ-y-ıla

Göreydi şi'rûnî tahsîn ederdi Emrî vü Bâkî (Beyânî Divanı, 768.G./5)

Nef'î-i mu'ciz-beyân u Bâkî-i şîrîn-zebân

Nâbî-i pîr-i sühan Sâbit-kadem erler gibi (Erzurumlu Zihni Divanı, 16.Mes./49)

Gelüp Bâkî vü Nef'î vü Riyâzî vü Mezâkî'yi

Neşâtî vü Fehîm'i şâ'ir-i fazl-iştihâr itdün (Bosnalı Âsım Divanı, VI.Mus./2)

Hâsılı Nâ'il olan buldı Necâtî Bâkî

Bezm-i akdesde Nedîm 'ârif-i billah elbet (Sa'id Giray Divanı, 21.G./9)

Modern şiirde de geleneksel şiire yaslanan ve o vadide şiire devam eden şairlerle Bâkî'nin yakınlığı sürdürülmüştür. Abdülhak Hamit Tarhan şiirinde Necâtî, Nâilî, Bâkî, Yahyâ, Nedim, Nâbî ve Nef'î hükümsüz bırakmanın mümkün olmayacağını ifade ederken şairler arası bir bağ kurmuştur. Hasan Alî Yücel ise Şeyhî, Fuzûlî, Ruhî, Bâkî gibi şairlerin ne

söylediğine kulak verilmesinin gerekliliğini ifade ederken aralarında da bir yakınlık kurma çabasında olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda adı zikredilen şairler kendi çağlarında üstat şairlerdir:

Necâtî, Nâilî, Bâkî ve Yahyâ

Ve tahsîsen Nedim, Nâbî ve Nef'î

(Ne mümkün onların ihmâl ü ref'i?)

Abdülhak Hamit Tarhan (Bütün Şiirleri, s.602)

Ne söylüyor bak Şeyhî, Fuzûlî, Ruhî, Bâkî

Nedim ise zevkine şiir sunan sâkî

Hasan Ali Yücel (Dinle Benden s.73)

Bâkî'nin büyük bestekâr İtrî ve Dede Efendî ile de sanatkâlık bağlamında yakınlık bağı kurulur aynı zamanda modern şairlerle de yakınlık devam eder. Bâkî, Nazım Hikmet, Yahya Kemal, Orhan Veli ve Yunus Emre, Nedim ve Şeyhülislam Yahya beraber anılmıştır. Klasik şiirden modern şiire akrabalık zinciri devam ettirilmiştir. Şairler ölmüştür ama hatıralarda yaşatılmaya devam edecektir:

Kâh Bâkî'dir, kâh Nedim, kâh İtrî, kâh Dede;

Bazen gül, bazen karanfil, bazen de lâle

Yusuf Mardin (İki Damla Yaş, s.59)

Yalnız Bâkî'ler, Yahya Kemal'ler, Nazımlar ayaktadır ve ellerinde kâğıt vardır. Yalnız onlar resimdedir...

İlhan Berk (Aşk tahtı 1976-1982 toplu şiirler II. s.275)

İndim bekledim! Ki Bâkî gelir Yahya gelir

Ağır dalgalar duyuldu, açtı gri, denizin eski üstü

Mehmet Taner (Küflü şimşek şiirler 1966-1996, s.99)

adıyla güzelliğine bereket katan

Nedim'i Baki'yi Yahya Kemal'i bir de Orhan Veli'yi...

Zeynep SatiYalçın (Antoloji.Com)

Maverâ düşüyor hatıralara. Ölmüş Bâkî, Yunus,

Şeyhülislâm Yahya. Vahşi Kehanet Lirikleri

Alphan Akgül (Fırat, 2014, s.166)

Şairlerin kendilerini Bâkî ile Kıyaslaması

Klasik edebiyatta şairlerin kendilerini, herkesçe beğenilip tanınmış şairlerle karşılaştırarak övünmeleri bir gelenek haline gelmiştir. Şair sanatını abartarak üstünlük iddiasında bulunur veya şair, bir başka şairi anarak onu beğendiğini ifade eder. Bu durumda bazı şairlerin şiirlerini Bâkî'nin şiiriyle kıyaslayarak varoluş mücadelesine girdiklerini ya da değer kazanmak istediklerini söylemek mümkündür. Bir anlamda şair, kendi sanatının/şiirinin değerini Bâkî'nin şiiriyle kıyaslayarak ortaya koymuşlardır. Bu noktada Bâkî önemli bir değerdir. Kendi şiirini üstün gören Bâkî, “Nazm-ı eşhâsa kıyâs eyleme Bâkî şi'rin” diyerek kimseyle kıyaslamaya girmezken kimi şairler, onun şiiriyle mukayeseye girip boy ölçüşür. Bu bağlamda Tûrâbî, şiirini mücevher gibi değerli ve taze oluşuyla Bâkî'nin sözüyle eş ve benzer olduğunu ifade etmiştir:

Olur Tûrâbî söz güher ancak ola bu şi'i-i ter

Kodun cihânda bir eser sanki kelâm-ı Bâkîdür (Ereğlî Tûrâbî Divanı, 3.G./6)

Nev'î, Bâkî'nin şiirini kendi şiiriyle mukayese ettiğinde, kendinin inci gibi sözleri yanında Bâkî'nin sözleri kulağa ağır gelen can sıkıcı sözlerdir. Nev'î, kendi şiirini Bâkî'nin şiirinden üstün görür ki kendi zamanında Bâkî sözüne gerek kalmamıştır. Bâkî, Nev'î'nin sözünü bekâ mülkünde işitecek olsa kendi sözünün bâkî olmadığını anlayacaktır:

Nazm-ı Nev'î'yi görüp dürr-i binâgûş itdi

N'ola Bâkî sözi gûşına anun gelse girân (Nev'î Divanı, XL.K./19)

Benüm ki Bâkîyi yâd eylemek zamânumda

Misâl-i yâ-yı izâfet tamâm bî-câdur (Neşâtî Divanı, 15.K./35)

İşidip şöhretimi mülk-i bekâda Bâkî

Anlamış kalmadığın ana bekâyâ-yı sühan (Sünbülzade Vehbî Divanı, 64.K./100)

Modern şiirde de birtakım şairler nazarında Bâkî, şiirlerindeki söyleyiş tekniğiyle ekol bir şahsiyettir. Modern şairlerden bazıları şiirini Bâkî gibi yazmıştır ve şiirleriyle kendini Bâkî ile aynı seviyede ve eş değerde görme arzusunda olmuşlardır. Nitekim Halil Nihat Boztepe, şiirini Bâkî gibi yazar, Mehmet Celal ise yazdığı şiirleriyle Bâkî'ye eş değerde olabileceğini ifade eder:

Mef'ûlü ve mefâilü ile Bâkî gibi yazdım

Devrin bunu idrak edemez ehl-i hecâsı

Halil Nihat Boztepe (Yücebaş, 2010, s.206)

Fahr edersem yaraşır sâye-i şâhânende
Çok mudur Bakî-i şâir ile olsam tev'em.

Mehmet Celal (Andı, 1993, s.61)

Bâkî'ye Atfedilen Kutsallık

Bâkî'nin kûyu, şairler nazarında Kâbe konumundadır. Kâbe, Mekke'de bulunan Allah'ın evi olarak kabul edilerek Müslümanlar tarafından en kutsal yer olarak kabul edilen ve Müslümanların kıblesi olan yerdir. Kâbe bu durumda hacet kapısı olarak düşünülebilir. Bâkî'nin eşiği de şairler için hiç şüphesiz Kâbe eşiği kadar kutsaldır ve kapının eşiğine yüz sürmek önemlidir. Ayrıca tasavvufta eşiğin bir kudsiyeti vardır ve ulu kişilerin ululuğunu anlatmak için oturdukları evlerin eşiklerinin ululuğu söz konusudur. Eşiğe baş koymak, eşiğe yüz sürmek bağlılığın ifadesidir. (Uludağ, 2002, s.127-128) Divan şairi Süheyli, şairler için Bâkî'nin eşiğinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla şairler Bâkî'nin eşiğine yüz sürüp hayır duasını isteyeceklerdir. Bu bir anlamda Bâkî'den izin isteyip onay almaktır:

Tavâf-ı Kabe-i kûyun be kavl-i Bâkî-i merhûm

“Derûn-ı dilde niyyet âb-ı zemzemden musaffâdır” (Nef'î Divanı, 47.K./46)

Yüzün sür işigine evvelâ Bâkî Efendinün

Du'â-yı hayrın it vâsıl bu dervîş-i senâ-hânun (Süheyli Divanı, 15.Mu./5)

Modern şiirde ise Sait Maden, Bâkî'nin sesine öylesine bir kutsallık atfetmiştir ki Bâkî ile birlikte kendi sesi sonsuza kadar kalsın diye tapınak kurduğunu şu mısralarla ifade eder:

Bâkî

Kalsın benim sesim diye dünyada son güne

kurdum güvenli bir tapınak taş taş üstüne.

Sait Maden (Varlık, 1997, s.18)

Bâkî'ye Yönelik Eleştiriler

Bâkî'ye yönelik eleştiriler, daha çok ona tanınan fırsatların başka şairlere verilmediği yönündedir. Bâkî'nin şiirleriyle erken yaşlarda tanınması ve devrinde yaşadığı padişahların beğenilerini kazanması nedeniyle bol lütuf ve ihsanlarına mazhar olmuş ayrıca mesleğinde şöhret bulup çabuk ilerlemesini sağlamıştır. Bâkî, rahat bir hayat sürmüş; en büyük ideali olan Şeyhülislamlık hariç bütün dileklerine kavuşmuştur. Bu durum döneminde yaşayan şairler arasında kıskanılmasına zemin oluşturmuş ve zaman zaman şiirlere yansımıştır.

Divan şiirinde genellikle şairler, Bâkî'ye gösterilen ilginin kendilerine gösterilmediğinden yakınmaktadır. Söz konusu şairler, eğer aynı ilgi ve itibar kendilerine gösterilmiş olsa, gerek sanatta gerekse makam edinmede daha yüksek mertebeye ulaşacakları görüşünde hemfikirdirler. Bu durumda Nev'î'ye göre Bâkî'yi Kanûnî'nin lütfu, zamanın Selman'ı kılmıştır:

Şi'ir- Bâkî'yi salardum cur'a gibi ayağa

Başuma toğsa benüm de mihr-i devlet subh-dem (Nev'î Divanı, XXXVI.K./10)

Nev'î'ye lutf it mu'în ol kim Zahir-i vakt ola

Bâkî'yi lutf-ı Süleymân itdi Selmân-ı zâman (Nev'î Divanı, XXXVII.K./36)

Gelibolulu Mustafa Âli, Bâkî'ye verilen bol lütuf ve ihsanla gelen mertebelerin devam ettiğini “yine” ve “tekrar” kelimeleriyle şiirinde vurgulayarak vermiştir. Zira şairin bu durumdan yakınması sözkonusudur:

İtdürüp kat-ı merâtib yine Bâkî kulına

Kıldı hakkında anun lutf-ı cezilin tekrar (Gelibolulu Mustafa Âli Divanı, 41.K./14)

Bâkî'nin modern şiirde de bazı şairler tarafından benzer şekilde eleştirilere maruz kaldığı görülmüştür:

21. yüzyıldan geldim çağına adım adım ey Bâkî

koruyabilir mi seni saltanata yakınlığın ortada şanım

şiirlerimi kuşanıp çıktım meydana

bu şiirlerim hediyemdir koy divanına

...

Sokaktaki kedi kadar olamadık ey Baki

Umrunda mı taht saray ciğerciler onun sanki

16. yüzyıla da vurdum damgamı kalsın benden bir anı

Bu cihanda kimse Baki değil benim şairler sultanı

Turgay Demirel (Yüreğimin Tamamı, s.7)

Neticede Bâkî, ilk şiirlerinden itibaren geniş bilgi ve kültür birikimine sahip olduğunu göstermiş; şiir sanatlarına, şiir diline ve vezne hâkim bir şair olduğunu ispatlamıştır. Büyük şair olmasında şairlik yeteneğinin yanında ilim ve kültürünün etkileri olmuştur. Onun sanatı, yaşadığı devirden itibaren takdir edilmiş ve örnek olarak kabul görmüştür. Onun sanatı etrafında, ondan ilhamla şairler sanatını icra etmişlerdir. Bu bağlamda Bâkî ekol bir şahsiyet olarak bir “mektep” haline geldiği görülmüştür. Bu konuda şiirlerden mülhem Sebahattin

Küçük, Bâkî'nin bir mektep olarak kabul edildiğine işaret eder. (1988, s.35) Bu konuda Nihad Sami Banarlı net bir ifade ile Bâkî Mektebi kurulduğunu söyler: “Daha hayatından başlayarak Bâkî gibi yazmak büyük bir meziyet sayılmış Anadolu ve Balkanlar Türkçesi edebiyatında Bâkî gibi yazmak isteyenlerden mülhem bir “Bâkî Mektebi” kurulup devam etmiştir.” (Banarlı, 1971, 596) Sonuç olarak:

Edâsı hûbdur ma'nâsı ra'nâ şî'r-i Bâkînüñ

Ana reşk itdüren erbâb-ı nazmı hep bu ma'nâdur (Bâkî Divanı, 127.G./5)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sonuç

Türk edebiyatı, tarih boyunca okul sahibi olmuş ekol şahsiyetler yetiştirmiştir. Hiç şüphesiz ki bunlardan biri de XVI. yüzyılda Sultânu'ş-Şuarâ olarak anılan Bâkî'dir.

Bâkî yaşadığı XVI. yüzyıldan itibaren günümüz modern şiirine gelinceye kadar pek çok şairin ilgisini çekmiş, üzerinde etkiler bırakmış ve pek çok şairin şiirine konu olmuştur. Onun klasik şiirde etkisi olduğu gibi modern şiirde de etkisi devam etmektedir. Hem klasik hem modern şairler, onun şiirlerine nazire, tahmis, muhammes, taştir ve rubai yazmışlardır. Ayrıca çağından başlayarak günümüz modern şiire uzanan çizgide pek çok şair şiirlerinde Bâkî'ye yer vermiştir. Bâkî'nin Klasik ve Modern Türk Şiirine Nominal Etkisi adıyla yaptığımız bu çalışma ile Bâkî'nin etkilemiş olduğu şairler tespit edilmiş ve kısaca değerlendirilmiştir. Bu çalışma, Bâkî etkilerinin somut olarak tespiti ve delilidir.

Bâkî'nin Klasik ve Modern Türk şiirine etkisi bağlamında öncelikle Bâkî'nin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmesi icap etmiştir. Bu bağlamda giriş bölümünde, kısaca Bâkî'nin Türk şiirindeki etkisi, konumu işlenmiş, ayrıca hayatı, edebi kişiliği ve eserleri belirli başlıklar altında sunulmuştur. Bu bölümlerde Bâkî'nin hayatında geçirdiği merhalelerin sanat yaşamına da yansıdığı tespit edilmiştir.

Neticede Bâkî, ilk şiirlerinden itibaren geniş bilgi ve kültür birikimine sahip olduğunu göstermiş; şiir sanatlarına, şiir diline ve vezne hâkim bir şair olduğunu ispatlamış bir şair olarak şiirlerde yer almıştır. Bir mektep olarak görülen Bâkî'nin misyonu, asırdır süre gelip Bâkî mektebinde nice şairler yetişti ve yetişmeye devam etmekte olduğu ortaya konmuştur. Bu mektepte yetişen pek çok şair Bâkî'ye şiirlerinde isimsel olarak yer vermiş ve yer vermeye de devam edeceği aşikârdır. Öyle ki klasik şiirde klasik tarzda işlenen Bâkî, modern şiirde geleneksel söylemlerin yanı sıra modernize edilerek yeniden üretime gidilmiştir, bu “bir anlamda yeniden inşa”dır. Bu anlamda modern şiir, Bâkî'nin şiir geleneğinden yararlanmış ve yaşadığı çağın malzemeleri ile şiiri yeniden oluşturmuştur.

Klasik şiirde nominal açıdan; mersiye, muhammes, tahmis, tarih düşürme, nazire, gazel gibi Bâkî adına yazılmış müstakil şiirler tespit edildiği gibi modern şiirde de mersiye, nazire, teştir, rubai, gazel, Bâkî'ye ithafli şiirler gibi hemen hemen aynı doğrultuda müstakil şiirler yazıldığı ortaya konmuştur. Klasik ve modern şiirde pek çok şair, şiirlerinde nominal olarak Bâkî'ye yer verdikleri görülmüştür.

Çalışmamızda nominal değer bağlamında ele aldığımız bölümlerde hem klasik hem de modern şairlerin Bâkî'ye farklı değerler yüklediği görülmüştür. Bu çerçevede Bâkî'nin şiiri şairler için şiirlerini oluşturmada, toprak, su, ateş kadar önem arz edip, bir ab-ı hayattır. Hem modern hem de klasik şiirde Bâkî, şairler için örnek teşkil etmiş, bir gazel şairi olarak kabul edilmiş olup bazı şairlerin gazel tarzını Bâkî'den öğrendikleri sunulan şiirlerle ortaya koyulmuştur.

Bâkî, neredeyse bütün şairlerin ustası sayılır. Bu bağlamda onlar, çoğunlukla açık veya gizli bir şekilde Bâkî'den etkilenmişlerdir. İncelenen şiirler sonucunda kendi zamanında Sultanü's-Şuara olarak şöhret bulmuş şairin bu şöhretinin o günden günümüze kadar devam ettiği görülür. Bâkî, şairler nazarında iyiyi kötüden ayırt etmede iyi bir nakkad olarak anılır. Şairler, Bâkî'ye yükledikleri değerden mülhem kendi şiirlerine de değer yüklemişlerdir. Aynı zamanda şiirlerinde Bâkî'nin bir söz ustası olduğu yönünde sanatına dair çeşitli övgülerde bulunmuşlardır.

Bâkî ölüme değil, sanata inanır ve sanatıyla var olma yoluna gider. Klasik ve modern şiirde şairler, Bâkî'nin bâkîliğini işlemiştir. Bâkî'nin şiirleri kendinden sonra gelen şairlere miras kalmıştır. Bâkî'nin mirasçıları olarak şairler bu mirasa sahip çıkmış ve payına düşeni alarak onun şiir vadisinde ilerlediklerini ifade etmişlerdir. Nitekim şairler, şairlik bağlamında kendilerini şairle yakın görüp akraba kabul eder. Buradan mülhem Bâkî'nin epeyce kalabalık soy bağı oluşturduğu kabul edilebilir. Yazılan şiirler bağlamında Bâkî, üstün vasıflarıyla kutsal varlık olarak vasıflandırılmış olup bazı şairler dua makamı olarak eşğine yüz sürmüştür.

Ele alıp incelediğimiz ve değerlendirmeye gittiğimiz şiirlerden hareketle şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

Klasik ve modern şiirde bir şairin kendinden sonrakilere olan nominal etkisi, onun adına yazılan nazire, tahmis, rubai, tarih ve mersiyelelerin yanında şairlerin şiirlerinde adına sıkça yer vermesiyle anlaşılır. Bu açıdan bakıldığında, Bâkî'nin nominal olarak kendi döneminden başlayarak günümüze kadar devam eden bir etkisi söz konusudur. Nitekim çalışma neticesinde bu etki tespit edilip somut olarak delillendirilmiştir. Dolayısıyla Bâkî, çağını aşan bir şairdir. Sanatıyla var olmuştur. Şairler için bir ilham kaynağıdır. Bâkî bir mekteptir ve mektep olarak şairler üzerinden sonsuza dek yaşamaya devam edecektir.

Neticede Bâkî'nin Klasik ve Modern Türk şiirinde nominal olarak etkisinin var olduğu tespit edilmiş olup var olmaya devam edeceği düşünülmektedir.

Tartışma

Bâkî üzerine yapılan çalışmaların belirli söylemler etrafında birleşildiği görülür. Öyle ki Bâkî'nin etkilediği şairler olduğu ifade edildiği halde bu görüşleri kanıtlayan çalışmalar yapılmamıştır. Aynı zamanda Bâkî'nin modern şiirde etkisi olduğu söylenmiş ancak bu konuda da somutlamaya gidilmemiştir. Biz de yaptığımız bu çalışma ile Bâkî'nin şairler üzerindeki etkilerini somut bir şekilde ortaya koyarak bu boşluğu doldurmayı hedefliyoruz.

Bâkî hakkında yapılan yorumlarda genelde hırslı kişiliği ve şiirlerinin din dışı şiirler olduğu gibi ifadeler kullanılır. Yaptığımız çalışmada edindiğimiz bilgilerden mülhem Bâkî'ye bu konuda haksızlık edildiği kanaati uyanmaktadır. Nitekim Bâkî, dini bilgiler anlamında eğitim almış bu konuda donanımlı bir kişiliktir. Kendini Şeyhülislamlık makamına layık görecektir. Bu konuda Nihat Sami Banarlı, şairin sanatını dine alet etmeyişi dikkate değer bulur ve “dinde riyakârlıkların her türlüşünü görmüş; her çeşidinden ikrah duymuş bir şair için kendi ilmini ve mesleğini şiir diye söylemek onca mümkün görülmemiştir.” (Banarlı, 1971, s.594) şeklinde ifade etmiştir. Din dışı şiirler yazması konusunda, Bâkî'nin sanatına dini alet etmek istememesi şeklinde yorumlamak mümkündür.

Nitekim şairin, divanında münacat, tevhit ve naat çeşidinden dini duyguların işlendiği şiirler bulundurmadığı için din dışı şiirler ifadesi biraz ağır ifade olarak durmaktadır, yanlış yorumlara kapı aralamaktadır. Bu konuda şair hakkında ön yargılar oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bâkî'nin şiirleri üzerinden değerlendirilmesi, genel ifadelerden kaçınılması daha isabetli olacaktır. Şiirlerine bakıldığında Bâkî'ye bu konuda da tekrar bir haksızlık yapıldığı kanısı uyandırmaktadır. Nitekim Bâkî'yi, dini duygularını sanatına alet etmeyen, bu yönüyle Osmanlı'nın sekülerizm yönünü temsil eden bir sanatçı konumunda görmek mümkündür.

Öneriler

Yaptığımız bu çalışmada görülmüştür ki Bâkî'nin klasik şiirden modern şiire şairler üzerinde büyük etkisi olmuştur. Konunun kapsamı, genişliği, gerek zaman diliminin uzunluğu böyle bir çalışmayı nominal etki bağlamında sınırlandırmayı zorunlu kılmıştır. Bâkî, klasik ve modern şiirde önemli bir konumdadır. Bu açıdan klasik şiirden modern şiire Bâkî etkisi üzerine, herhangi bir sınırlandırılmaya gidilmeden daha geniş ve kapsamlı çalışmaların yapılması gerekli görülür. Hatta bu konunun farklı başlıklarla nazım yönünden ve içerik bağlamında karşılaştırmalı olarak mikro konuların makro düzeyde ele alınması mümkündür.

Sonuç olarak asırlarca sürüp gelen şiir geleneğinde önemli bir yer edinen Bâkî'nin klasik şairlerin pek çoğu üzerinde etkileri olmuş yaşadığı dönemden itibaren devam etmiştir. Nitekim bu etkinin Tanzimatla başlayan modern şiirde de pek çok şair üzerinde devam ettiği grlmştir. Ayrıca hayatta yaşamaya devam eden şairlerin pek çoğunun şiirlerinde Bâkî'nin nominal etkisinin tespiti bu etkinin devam ettiğinin kanıtıdır. Dolayısıyla yaptığımız bu çalışma yapılacak pek çok çalışmaya zemin oluşturacaktır. Mamafih şairler zerindeki Bâkî etkisinin daha kapsamlı çalışmaları hak edecek konu ve düzeyde olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Açıkgöz, C. (2020). Mahlas beyitlerinden Vecdî’de fahriye. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları, (DEA)*. Bahar. (21), 317-339.
- Akkanat, C. (2012). *Gelenek ve ikinci yeni şiiri*. İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Akkuş, M. (1993). *Nef’î divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aksoyak, İ. H. (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî dîvânı*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58695> adresinden edinilmiştir.
- Aktaş, H. (2002). *Çağdaş Türk şiirinde tarihi şahsiyetler ve eserleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aktaş, H. (2015). *Çağdaş Türk şiirinde bitkiler âlemi mecmuası ve tezkiresi*. Rize: Yort Savul Yayınları.
- Aktaş, H. (2016). *Kan burcu*. Rize: Yort Savul Yayınları.
- Aktaş, H. (2017). *Türk edebiyatında gölgesi bedeninden büyük kelebek vizeli mülkiyetsiz bir anarşist Hayalet Oğuz*. Rize: Yort savul Yayınlar.
- Aktunç, H. (2000). *Firak, toplu şiirler 1989-1999*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Andı, F. (1993). *Ara nesil şairi Mehmet Celâl (hayatı-görüşleri-şiirleri)*. (Yayınlanmamış doktora tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Apak, F. *Eski tasın suyuyla*. http://www.siirakademisi.com/index.php?/site/icerik_goster/520 adresinden edinilmiştir.
- Arslan, M. (2018). *Leylâ hanım dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Arslan, M. (2018). *Şeref hanım dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Aslan, Ü. (2017). *Nehcî dîvânı*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55752> adresinden edinilmiştir.
- Asya, A, N. (1976a). *Rübaiyyat-ı arif I*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Asya, A, N. (1976b). *Rübaiyyat-ı arif II*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Asya, A, N. (1976c). *Duâlar ve âminler*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Ay, A. (1997). *Dokuz kandil*. İstanbul: Yedi Gece Kitapları.
- Ayan, H. (1981). *Cevrî hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve divanının tenkitli metni*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Aydemir, Y. (2009). Yahya Kemal geleneği geliştiren, dönüştüren şair. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 3, 1-28.
- Aydın, H. (2010). *Cevrî divanı tahlili*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Aykanat, T. (2013). Metinlerarası ilişkiler örütüsünde Nâ’îlî-i Kadîm’in şiiri. *Turkish Studies*. 8/9, 683-703.
- Aykanat, T. (2015). *Sâfî baba ve divanı (inceleme karşılaştırmalı metin-sadeleştirme-sözlük-dizin)*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli büyük Türkçe sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Lugatı.
- Baki, M. F. *Var tahmisi*. <https://www.antoloji.com/var-tahmisi-siirar> adresinden edinilmiştir.

- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Başpınar, F. *Beyânî dîvân*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10598> adresinden edinilmiştir.
- Başpınar, F. *Divan İnceleme – Metin*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10599> adresinden edinilmiştir.
- Batur, E. (1989). *Perişey*. İstanbul: Altıkırkbeş Yayın.
- Berk, İ. (1999). *Aşk tahtı 1976-1982 toplu şiirler II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berk, S. S. (2018). *Bütün yağmur dualarına amin*. İstanbul: UÇ.
- Beyatlı, Y. K. (1985). *Eski şiirin rüzgârıyla*. İstanbul: Fetih Cemiyeti Neşriyatı.
- Boztepe, H. N. (1998). *Ağaç kasidesi*. Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları.
- Bulut, M. A. (1985). Hadi gel sen yaz. *Türk Edebiyatı*. 138.
- Cebecioğlu, E. (2005). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*. İstanbul: Anka Yorumları.
- Cinazoğlu, H. A. (2006). *Bir albatrosun düşler defteri*. Ankara: Kül Sanat Yayıncılık.
- Çamlıbel, F. N. (1981). *Han duvarları*. İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Çavuşoğlu, M. (1991). *Bâkî*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt 4: 539. İstanbul: TDV Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (2001). *Bâkî ve divânından örnekler*. İstanbul: Kitabevi.
- Çelik, E. (2013). Edebiyat eseri toplumun aynasıdır: edebiyat ve sosyoloji ilişkisi üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. tdk.gov.tr.
- Çetinkaya, Z. (1997). *Halil Nihat Boztepe hayatı, şahsiyeti ve eserlerinden seçmeler*. İstanbul: Esra Yayınları.
- Darıcık, M. (2006). *Nazif divanı (transkripsiyonlu çeviri ve metin-inceleme)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Demir, H. (2017). *Lâzîkîzâde feyzullah nâfîz ve dîvânı*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54126,53959> adresinden edinilmiştir.
- Demirel, T. (2018). *Yüreğimin tamamı*. İstanbul: UÇ/Usta-Çırak.
- Dilçin, C. (2009). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, C. (2011). *Divan şiiri ve şairleri üzerine incelemeler*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Diñçaslan, M. B. (2016). *Albatros*. İstanbul: Aygan Yayıncılık.
- Dinoma, H. İ. (2000). *Özgürlük türküsü*. İstanbul: Yalçın Yayınları.
- Eloğlu, M. (2009). *Bu yalnızlık benim, toplu şiirleri (1951-1984)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erdoğan, A. (2016). *Metin Eloğlu'nun şiirinde modernist dönüşüm*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, B. (2013). *Simurgname*. İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- Erman, N. (1987). Kanunî'nin çizimleri. *Türk Dili Aylık Dil Dergisi*. Sayı 421.
- Ferhad, H. (2008). *Kılıç ipekte sınıır toplu şiirler 1982-2007*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Fırat, M. (2014). *Şair dağın doruğunda şiir seçkisi*. İstanbul: Mühür Kitaplığı.

- Göçgün, Ö. (2001). *Ziya Paşa'nın hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve şiirleri ve eserlerinden, açıklamalı seçmeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Göktürk, H. İ. (1987). *Mithat Cemal Kuntay*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1972) *Nedim divanı*. Ankara: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Günbaş, A. (2005). *Bâkî. Mavi Dergi*. 9
- Gürgendereli, M. (2002). *Hasan Ziyâ'î Hayatı-sanatı-eserleri ve divanı (inceleme- metin)*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Güzel, M. (1997). *Sisyazi*. İstanbul: Beksav Yayınları.
- Halman, T. S. (2007). *Ümit harmanı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Harmancı, M. E. (2007). *Süheylî Ahmed bin hemdem kethudâ dîvân*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hatıpler, M. (1999). *Ayrılığın ölümün diğer adı*. Edirne: Kişisel Yayın.
- Hayber, A. (1988). *Necmettin Halil Onan*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İlhan, A. (1983) *Yasak sevişmek*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İlhan, A. (1984). *Elde var hüznün*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İlhan, A. (1987). *Tutuklunun günlüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İpekten, H. (1990). *Nâ'îlî divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İpekten, H. (2018). *Bâkî hayatı- sanatı- eserleri bazı şiirlerinin açıklamaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaftan, E. (1999). *Gülistanbul*. İstanbul: Ayışığı Kitapları
- Kaplan, H. (2017). *Bâkî'nin ses dünyası*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Kaplan, M. (1976). *Türk edebiyatı üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Dergah Yayınları
- Kaplan, M. (1996). *Neşâtî divanı*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Kaplan, M. (2015). *Hayriyye-i Nabi*. Ankara: Atatürk kültür Merkezi yayınları.
- Kaplan, S. (1984). *Sügün sevdalar*. Ankara: Birlik Yayınevi.
- Kaplan, F. (2019). *Câm-ı aşk şiir*. İstanbul: Günce Yayınları.
- Karacan, T. (1991). *Bosnalı Alaeddin Sabit*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Karadaş, M. (2012). *Bütün zamanların yabancıısı*. İstanbul: Yeniyazı Yayınları.
- Karaismailoğlu, A. (2009). *Selman-ı saveci*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt 36, 446-447. İstanbul: TDV Yayınları.
- Karakoç, S. (1982). *Edebiyat yazıları-1*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (1985). *Zamana adanmış sözler II*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karaköse, S. (2017). *Nev'î-zâde Atâyî dîvânı*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55734> adresinden edinilmiştir.
- Karaköse, S. (2017). *Sa'id Giray dîvânı*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55754> adresinden edinilmiştir.
- Karasevda, N. *Yitik şairler ülkesi*. <https://www.antoloji.com/yitik-sairler-ulkesi-siiri/> adresinden edinilmiştir.

- Karataş, T. (2009). *Poetik düşünüşün klasik şiirde dile getirilişi: Bâkî divanı örneği*. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. 39.
- Kocaturk, V. M. (1970). *Büyük Türk edebiyatı tarihi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Köprülü, M. F. (1981). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Ötüken.
- Kuntay, M. C. (1948). Tarih okurken. *Son Posta*, 19-2.
- Küçük, S. (1988). *Bâkî ve dîvânından seçmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Küçük, S. (2015). *Bâkî Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Külebi, C. (1982). *Bütün şiirleri*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Külebi, C. (1996). *Cahit Külebi bütün şiirleri*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Levend, A. S. (1988). *Türk edebiyatı tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Macit, M. (2017). *Nedim dîvânı*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214> adresinden edinilmiştir.
- Maden, S. (1997). Erenler. *Varlık*. 1081-18.
- Maraş, M. A. (2004). *Adanmış şiirler*. Ankara: Lazer Yayınları.
- Mardin, Y. (1947) *İki damla yaş*. İstanbul: Yücel Yayınevi.
- Mazıoğlu, H. (2014). *Eski Türk edebiyatı makaleleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Memik, N. (1961). *Neslimizin masalı*. Çanakkale: il Basımevi.
- Mengi, M. (2011). *Eski Türk edebiyatı tarihi edebiyat tarihi-metinler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mirdoğan, N. *Ey Bâkî*. <https://www.edebiyatla.com/uyeler/nihal-mirdogan-15293/siirleri> adresinden edinilmiştir.
- Mirdoğan, N. *Lisân-ı Hâlin (Hâlin Lisânı)*. <http://www.siirfirtinasi.net/siirfirtinasi.html> adresinden edinilmiştir.
- Mungan, M. (2002). *Erkekler için divan*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Necatigil, B. (1985). *Bütün eserleri IV*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Oktay, A. (2016). *Söz acıda sınandı tüm şiirleri*. İstanbul: Isık Yayınları.
- Oktay, A. (2017). *Gizli Çekmece, basından TRT'den bohemlerin ve edebiyatçıların dünyasından hayatı hakikiye sahneleri*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Okuyucu, C. (2004). *Ereğlili Tûrabi divanı*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları.
- Olgun, M. T. (1938). *Bâkî'ye dâir*. Ankara: Aydınlık Basımevi.
- Onan, N. H. (1989). *İzahlı divan şiiri antolojisi*. İstanbul Milli Eğitim Yayınları.
- Oskay, H. B. *Sultânü'sşüarâ Bâkî'ye tazmîn*. <https://www.antoloji.com> adresinden edinilmiştir.
- Ozansoy, M. F. (1971). *Bâkî'ye derkenâr*. *Hisar dergisi*. 89-11.
- Özgül, M. K. (2000). *Arayışlar devri Türk şiiri antolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Rıfat, O. (1999). *Bütün şiirleri I*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Sefercioğlu, M. N. (1990). *Nev'î dîvânı'nın tahlili*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

- Sefercioğlu, M. N. (1997). *Divançe-i seferî*. İstanbul: Yıldız Matbaacılık.
- Sefercioğlu, M. N. (2002). *Nev'î'nin Bâkî mersiyesi*. [Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu Armağanı. Ankara s. 197-205] http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/nejat_sefercioglu_nev_i_baki_mersiye.pdf adresinden edinilmiştir.
- Taner, M. (1999). *Küflü şimşek şiirler 1966-1996*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1977). *Edebiyat üzerine makaleler*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tarhan, A. T. (2013). *Bütün şiirleri*. (Hazırlayan: İnci Enginüm). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Taş, H. (2010). *Vusûlî divan [inceleme-metin-çeviri-açıklamalar-dizin]*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10660> adresinden edinilmiştir.
- Timurtaş, F. K. (1987). *Bâkî dîvânı'ndan seçmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Toprak, B. (2005). Bâkî. *Kitaplık*. 84-16.
- Tulum, M. & Tanyeri, M. A. (1997). *Nev'î Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Uludağ, S. (2001). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ünlü, Ü. (2015). *Aşılmış duvarlar*. İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Varol, K. (2017). *Bakiye*. İstanbul: Edebi Şeyler.
- Vural, R. (2020). *Dürrî Ahmed efendi dîvânı*. [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73492> adresinden edinilmiştir.
- Yalçın, Z. S. *Sevgili İstanbul*. <https://www.antoloji.com/sevgili-istanbul-5-siiri/> adresinden edinilmiştir.
- Yavuz, H. (1989). *Hüzün ki en çok yakışandır bize*. İstanbul: Can Yayınları.
- Yavuz, H. (2006). *Büyü'sün, yaz! toplu şiirler 1969-2005*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yazar, İ. (2017). *Kânî divanı*, [e-kitap sürümü]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55833,3> adresinden edinilmiştir.
- Yılmaz, C.M. (2010). *Sabri Şakir divanı*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya.
- Yivli, O. (2013). *Metin Eloğlu'nun şiiri*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Yozgat, A. *Su ve Poşu ve Leylane*. <https://www.antoloji.com/01-su-ve-posu-ve-leylane-siiri/> adresinden edinilmiştir.
- Yücebaş, H. (2010). *Yedi şairden hatıralar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tuğlacı, P. (1972). *Okyanus ansiklopedik sözlük*. (Cilt V). İstanbul: Pars Yayınları.
- Yücel, H. A. (1960). *Dinle benden*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

ÖZ GEÇMİŞ

İlk, orta ve lise öğrenimini memleketi Çorum'da tamamladı. 2010 yılında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlahiyat Ön lisans öğrenimini tamamladı. 2014 yılında mezun olduğu Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı lisans programı ile eğitimine devam etti. Aynı zamanda Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi eğitim fakültesinde formasyon eğitimini aldı. 2001 yılından beri bağımsız bir yazım ve okuma atölyesi olan Yort Savul Akademisi'nde editörlük yapmaktadır. Çeşitli yayın organlarında yayınlanan makale ve öyküleri bulunmaktadır. Mehmet Çavuşoğlu ve Necip Fazıl sempozyumlarında tebliğ sunma fırsatı olmuştur. 2019 yılında başladığı Bayburt Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Eski Türk Edebiyatı bilim dalında, lisansüstü eğitimini sürdürmektedir. Evli ve üç çocuk annesidir.

